

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

Greta GEDMINAITĖ

Verslo administravimo studijų programos studentė

PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO
ANALIZĖ

Bakalauro baigiamasis darbas

Šiauliai, 2015

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Greta GEDMINAITĖ

**PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO
ANALIZĖ**

Bakalauro baigiamasis darbas
Verslas ir vadyba, verslas ir vadyba (N 900)

Darbo vadovė:
asist. Danutė BENDIKIENĖ

Teigiū, kad bakalauro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu verslo administravimo studijų krypties programos bakalauro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Gedminaitė, G. (2015). Pridėtinės vertės mokesčio surinkimo analizė: universitetinių pagrindinių studijų Verslo administravimo programos baigiamasis darbas. Baigiamojo darbo vadovė asist. D. Bendikienė. Šiaulių universitetas, Vadybos katedra, 60 p. (67 p.)

SANTRAUKA

Bakalauro baigiamajame darbe analizuojamas pridėtinės vertės mokesčio surinkimas 2008 – 2014 metų laikotarpiu. Teorinėje darbo dalyje nagrinėjamas Lietuvos Respublikos nacionalinis biudžetas, jo sandara, apžvelgiamas mokestinių ir nemokestinių pajamų kitimas, detaliau nagrinėjamas valstybės biudžetas bei pagrindiniai mokesčiai sudarantys šį biudžetą. Taip pat analizuojamas pridėtinės vertės mokestis, apžvelgiant pagrindines įstatymo nuostatas, įvardijant mokesčio objektą, apmokestinimo momentą ir apmokestinamąją vertę, pagrindinius veiksnius turinčius įtakos šio mokesčio pajamų surinkimui, taip pat egzistuojančius pridėtinės vertės mokesčio tarifus ir taikomas lengvatas.

Praktinėje darbo dalyje nagrinėjama nacionalinio biudžeto struktūra 2008 – 2014 metų laikotarpiu, apžvelgiant keturis pagrindinius mokesčius. Išanalizavus juos, buvo išsiaiškinta, jog didžiąją dalį piniginių lėšų visu analizuojamu laikotarpiu valstybė surinko iš pridėtinės vertės mokesčio (vidutiniškai jo svoris nacionaliniame biudžete buvo 31,6 proc.). Todėl toliau darbe analizuojamas pridėtinės vertės mokesčio surenkamų pajamų kitimas 2008 – 2014 metų laikotarpiu. Darbe pateikiamos bendros į šalies nacionalinį biudžetą surinktos pajamos, detalizuojant Valstybinės mokesčių inspekcijos ir Lietuvos Muitinės administruojamo pridėtinės vertės mokesčio įplaukų dalį. Be viso to, plačiau nagrinėjami pagrindiniai veiksniai, tokie kaip: pridėtinės vertės mokesčio tarifai, pardavimų apimtys šalyje, namų ūkių vartojimo išlaidos bei vartotojų kainų indekso lygis, sąlygojantys šio analizuojamo mokesčio pajamų į valstybės biudžetą surinkimą. Atlikus pajamų ir veiksnių analizę buvo išsiaiškinta, kad 2009 metais surenkamos pajamos ženkliai sumažėjo, o visais likusiais metais jos turėjo tendenciją didėti. Apskaičiuotas koreliacijos koeficientas parodė, kad 2008 – 2014 metų laikotarpiu, pridėtinės vertės mokesčio pajamų surinkimui lemiamą įtaką turėjo pardavimų apimtys šalyje. Kiek mažesnę reikšmę turėjo namų ūkių vartojimo išlaidos, o mažiausią – vartotojų kainų indekso lygis. Be viso to, darbe taip pat nagrinėjamas pridėtinės vertės mokesčio tarifų taikymas ES šalyse. Išanalizavus galiojančius tarifus skirtingose šalyse, buvo išsiaiškinta, jog standartinio tarifo dydis svyruoja nuo 17 iki 27 proc., o lengvatinių – nuo 2,1 iki 18 proc. Lengvatiniai šio analizuojamo mokesčio tarifai dažniausiai taikomi maisto produktams, vaistams, knygoms ir laikraščiams bei keleivių vežimo paslaugoms.

Raktiniai žodžiai: pridėtinės vertės mokestis, nacionalinis biudžetas, veiksniai įtakojantys surinkimą.

Gedminaitė, G. (2015). Analysis of the Value – Added Tax Collection: Bachelor Thesis in Business Administration Supervisor: assistant D., Bendikienė. Šiauliai University, Department Management, 60 p. (67 p.)

SUMMARY

The Bachelor thesis analyzes the Value-Added Tax Collection in the years 2008 - 2014. In the theoretical part of the thesis, the national budget of the Republic of Lithuania and the structure of it, the changes of tax and non-tax revenue have been analyzed. The state budget and taxes forming the budget examined in detail. Furthermore, Value-Added Tax is analyzed according to main provisions of the law, identifying the tax object, chargeable event, taxable value, and the key factors that influence the tax revenue collection as well as the existing tax rates and applicable rebates.

In the practical part of the work, the structure of the national budget in the years 2008 - 2014 has been examined taking into consideration the four main types of taxes. From the analysis it was observed that most of its funds the state collects from the value added tax (approximately it makes up 31.6 per cent). Consequently, this thesis analyzes the value-added tax revenue collection and its changes in the period of 2008 - 2014. The analysis was carried out taking into consideration the tax revenue, while detailing the State Tax Inspectorate's and Lithuanian Customs Inspection's administrated revenues from the value added tax collection. Furthermore, the main factors such as increase/ decrease in sales in the country, expansion in the household consumptions and the higher prices of goods and services were examined. All had a decisive influence on the tax revenue to the state budget collection. The detail analysis of the value-added tax showed that in 2009 collected revenues decreased significantly, while in other years, they had a tendency to increase. The calculation of the correlation coefficient revealed that in 2008-2014 the biggest influence on the value added tax revenue was sales volume in the country. A lower influence had household expenses and the consumer price index rate influenced the lowest. Furthermore, the work also examines the value added tax rates in EU countries. The analysis of the existing rates in different countries reveals that the standard rate ranges from 17 to 27 per cent, while reduced rate- from 2.1 to 18 per cent. Exemptions of the tax rates generally apply to food, medicine, books and newspapers, and transport services.

Key words: the Value-Added Tax, the national budget, factors influencing the collection.

LENTELĖS

1.1 lentelė. Valstybės biudžeto apibrėžimai.....	14
1.2 lentelė. PVM apibrėžimai.....	17
1.3 lentelė. Tyrimo instrumentarijus.....	29
1.4 lentelė. VMI administruojamo PVM surenkamos pajamos 2008 – 2014 m.....	33
1.5 lentelė. Muitinės administruojamo PVM surenkamos pajamos 2008 – 2014 m.....	34
1.6 lentelė. PVM tarifų pakeitimai 2008 – 2014 m.....	36
1.7 lentelė. Koreliacinio ryšio stiprumo vertinimai.....	47
1.8 lentelė. PVM pajamos ir pagrindiniai veiksniai.....	48
1.9 lentelė. Lengvatiniai PVM tarifai ES.....	51

ILIUSTRACIJOS

1 paveikslas. LR nacionalinio biudžeto sandara.....	12
2 paveikslas. LR nacionalinio biudžeto pajamų struktūra 2008 – 2013 m.....	13
3 paveikslas. Mokesčiai patenkantys į valstybės biudžetą.....	15
4 paveikslas. Didžiausią pajamų dalį į valstybės biudžetą pritraukiantys mokesčiai.....	16
5 paveikslas. PVM įtraukiama ir neįtraukiama apmokestinamoji vertė.....	20
6 paveikslas. PVM tarifai.....	21
7 paveikslas. PVM apskaičiavimas.....	23
8 paveikslas. Pagrindiniai veiksniai lemiantys PVM surinkimą.....	25
9 paveikslas. Didžiausią pajamų dalį sudarantys mokesčiai 2008 – 2014 m.....	30
10 paveikslas. PVM surinkimo pajamos į nacionalinį biudžetą 2008 – 2014 m.....	32
11 paveikslas. Standartinio PVM tarifo kitimas 2008 – 2014 m.....	35
12 paveikslas. Pardavimo PVM 21 proc. kitimas 2008 – 2011 m.....	37
13 paveikslas. Pardavimo PVM 5 ir 9 proc. kitimas 2008 – 2011 m.....	38
14 paveikslas. Pardavimų kitimas 2008 – 2014 m.....	40
15 paveikslas. Pardavimai pagal ekonomines veiklas 2008 – 2014 m.....	41
16 paveikslas. PVM mokėtojų skaičius 2008 – 2014 m.....	42
17 paveikslas. Veikiančių ūkio subjektų kitimas 2008 – 2014 m.....	43
18 paveikslas. Namų ūkių vartojimo išlaidų kitimas 2008 – 2014 m.....	44
19 paveikslas. Minimalaus ir vidutinio darbo užmokesčio kitimas 2008 – 2014 m.....	45
20 paveikslas. Vartotojų kainų indekso kitimas 2008 – 2014 m.....	46
21 paveikslas. PVM pajamų ir pardavimų priklausomybė.....	48
22 paveikslas. PVM pajamų ir namų ūkių vartojimo išlaidų priklausomybė.....	49
23 paveikslas. PVM pajamų ir vartotojų kainų indekso priklausomybė.....	49
24 paveikslas. Standartinis PVM tarifas ES.....	50

SĄVOKŲ ŽODYNAS

Šios sąvokos bakalauro darbe pateikiamos remiantis šaltiniais: Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas (2002); Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (2004); Bagdanavičius, J., Stankevičius, P., Lukoševičius, L. (1999). *Ekonomikos terminai ir sąvokos*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.

A

Apmokestinamasis asmuo – Lietuvos Respublikos arba užsienio apmokestinamasis asmuo.

Akcizai – kai kurių prekių ir paslaugų mokesčiai, nustatomi daugiausia neelastingos paklausos prekėms ir paslaugoms.

B

Biudžetas – valstybės biudžetas, savivaldybių biudžetai, taip pat pinigų fondai, į kuriuos teisės aktų nustatyta tvarka mokami (paskirstomi) nurodyti mokesčiai.

Bendrasis vidaus produktas - visų paslaugų ir prekių, pagamintų šalyje per tam tikrą laiką naudojant gamybos veiksnius neatsižvelgiant į tai, kurios šalies piliečiams tie veiksniai priklauso, pinigine išraiška.

D

Direktyva – teisės aktas, kuriuo nustatomas tikslas, kurį visos ES šalys privalo pasiekti.

E

Ekonominė veikla – tai veikla, kurią vykdant siekiama gauti bet kokių pajamų, neatsižvelgiant į tai ar ją vykdant siekiama gauti pelno.

I

Importo PVM – PVM suma, apskaičiuota už importuojamas prekes dėl kurių atsiranda importo skola muitinei.

Infliacija - piniginio vieneto perkamosios galios kritimas ir bendrojo kainų lygio didėjimas.

K

Kainų indeksas – indeksas, apibūdinantis prekių rinkinio vidutinės kainos pasikeitimą per tam tikrą laiką. Vartojimo prekių kainų indeksas yra vienas iš labiausiai paplitusių statistinių rodiklių naudojamų gyvenimo lygio dinamikai įvertinti.

L

Lengvatinis PVM tarifas - PVM Įstatyme nustatytas PVM tarifas, mažesnis už standartinį, išskyrus 0 procentų PVM tarifą.

M

Mokesčiai – įstatymų nustatyti individualių asmenų, įmonių ir kitų ūkio subjektų privalomieji mokesčiai. Mokesčiai yra svarbus valstybės finansų politikos įrankis.

Mokesčių mokėtojas – asmuo, kuriam pagal mokesčio įstatymą yra nustatyta prievolė mokėti mokesť.

Mokesčio lengvata – mokesčių mokėtojui ar jų grupei mokesčio įstatymo nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, kurios yra palankesnės, palyginti su įprastinėmis sąlygomis.

Mokesčių harmonizavimas - tai procesas, kurio metu skirtingų šalių mokesčių sistemos derinamos ir vienodinamos taip, kad netrukdytų prekėms, paslaugoms ir gamybos veiksniams judėti tarp šalių.

Mokesčių našta – visų šalies mokesčių mokėtojų sumokėtų mokesčių (rinkliavų, įmokų, atskaitymų ir pan.) suma.

N

Nacionalinis biudžetas - tai valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduota visuma.

P

Pardavimo PVM – PVM suma, kuri PVM įstatymo nustatyta tvarka apskaičiuota už tiekiamas prekes arba teikiamas paslaugas.

Pirkimo PVM – PVM suma, sumokėta už įsigytas prekes arba paslaugas, taip pat PVM suma, apskaičiuota už pasigamintą ilgalaikį materialųjį turtą.

PVM atskaita – pirkimo ir (arba) importo PVM dalis, atskaitoma pagal šio Įstatymo nuostatas.

PVM mokėtojas – apmokestinamasis asmuo, mokesčio administratoriaus įregistruotas PVM mokėtoju.

PVM deklaracija - centrinio mokesčio administratoriaus nustatytos formos deklaracija, kurioje deklaruojama atskirai kiekvienoje paslaugų teikimo valstybėje narėje per ataskaitinį laikotarpį elektroniniu būdu suteiktų paslaugų vertė (be PVM) bei mokėtinas PVM (taikant atitinkamoje paslaugų teikimo valstybėje narėje šioms paslaugoms nustatytą PVM tarifą)“.

V

Valstybės biudžetas – Seimo patvirtintas valstybės biudžeto pajamų ir asignavimų planas biudžetiniams metams.

Vartojimas – vartotojų išlaidų galutiniams produktams (paslaugoms) įsigyti visuma.

TURINYS

1. PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO TEORINIAI ASPEKTAI	12
1.1. Lietuvos Respublikos biudžetas, jo sandara	12
1.1.1. Nacionalinis biudžetas, jo struktūra	12
1.1.2. Valstybės biudžeto samprata, jo struktūra	14
1.2. Pagrindinės pridėtinės vertės mokesčio įstatymo nuostatos	16
1.2.1. Pridėtinės vertės mokesčio samprata, vaidmuo	16
1.2.2. Pridėtinės vertės mokesčio mokėtojai ir objektas	18
1.2.3. Pridėtinės vertės mokesčio apmokestinimo momentas ir apmokestinamoji vertė	19
1.2.4. Pridėtinės vertės mokesčio atskaita	20
1.2.5. Pridėtinės vertės mokesčio tarifai ir lengvatos	21
1.2.6. Pridėtinės vertės mokesčio apskaičiavimas ir deklaravimas	23
1.2.7. Pridėtinės vertės mokesčio surinkimą lemiantys veiksniai	24
1.2.8. Pridėtinės vertės mokesčio sukčiavimo atvejai	25
2. PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO ANALIZĖ 2008 – 2014 METŲ LAIKOTARPIU	28
2.1. Tyrimo metodika	28
2.2. Lietuvos Respublikos nacionalinio biudžeto apžvalga 2008 – 2014 metais	30
2.3. Pridėtinės vertės mokesčio surinkimas 2008 – 2014 metų laikotarpiu	32
2.4. Pagrindiniai veiksniai įtakoję pridėtinės vertės mokesčio surinkimą 2008 – 2014 metais	35
2.4.1. Pridėtinės vertės mokesčio tarifai	35
2.4.2. Pardavimų apimtys šalyje	39
2.4.3. Namų ūkių vartojimo išlaidos	43
2.4.4. Infliacija	46
2.5. Veiksnių koreliacinė analizė	47
2.6. Pridėtinės vertės mokesčio tarifų palyginimas su ES šalimis	50
IŠVADOS	54
REKOMENDACIJOS	56
LITERATŪRA	57
PRIEDAI	61
1 priedas. PVM deklaracija	62
2 priedas. VMI ir Muitinės administruojamo PVM faktinės pajamos	63
3 priedas. BVP kitimas	64
4 priedas. PVM pagal ekonomines veiklas	65
5 priedas. Vidutiniai metiniai vartojimo prekių ir paslaugų kainų pokyčiai	67

IVADAS

Lietuvos Respublikos nacionalinis biudžetas formuojamas iš valstybės ir savivaldybių biudžetų, kuriuos sudaro mokestinės ir nemokestinės pajamos. Jos kartu paėmus sudaro apie 80 proc. visų į valstybės biudžetą surinktų pajamų. Mokestinės pajamos susideda iš tiesioginių ir netiesioginių mokesčių. Daugumos autorių nuomone, mokesčiai yra pagrindinis valstybės pajamų šaltinis. Vienu populiariausiu mokesčiu ne tik Lietuvoje, bet ir visoje ES pripažintas pridėtinės vertės mokestis dėl savo galios pritraukti dideles finansines lėšas.

Temos aktualumas ir naujumas. Darbo tema aktuali, nes surenkamos pajamos iš pridėtinės vertės mokesčio Lietuvoje sudaro didelę dalį visų į nacionalinį biudžetą surinktų pajamų (kiek daugiau nei 30 proc.). Mokestinių pajamų nesurinkimas neigiamai veikia šalies ekonomiką. 2008 metais pasaulį apėmus finansų krizei, sukeltus neigiamus padarinius pajuto ir Lietuva. Krizė ypač palietė šalies ekonomiką. Tai patvirtina tuo metu ženkliai sumažėjęs valstybės bendrojo vidaus produkto lygis. Sunkmečio laikotarpiu, į šalies nacionalinį biudžetą nebesurenkant didelių piniginių įplaukų, mokesčių sistemoje buvo atlikta nemažai reikšmingų permainų. Viena iš jų susijusi su pridėtinės vertės mokesčiu. Per kelis dešimtmečius, nuo jo atsiradimo Lietuvoje, pridėtinės vertės mokesčio įstatymas buvo keistas ir tikslintas daugelį kartų. 2009 metais šio mokesčio standartinis tarifas buvo padidintas nuo 18 iki 19 proc. ir tų pačių metų rugsėjo 1 dieną iki 21 proc. Be viso to, buvo pakeisti ir panaikinti šio mokesčio lengvatiniai tarifai kai kurioms prekių ir paslaugų kategorijoms. Mokslinėje literatūroje nemažai autorių, tokių kaip: Walker, P., Poddar, S., Keen, M., Šaparnis, G., Bendikienė, D., Dilius, A., Kareivaitė, R., Tamašauskienė, Z., Žadvidaitė, A. ir kt. nagrinėjo pridėtinės vertės mokestį, jo pajamų ir tarifų kitimą, tačiau yra tik maža dalis autorių analizavusių veiksnius lemiančius šio mokesčio surinkimą. Todėl šiuo darbu siekiama išanalizuoti pagrindinius veiksnius turėjusius didžiausią įtaką pridėtinės vertės mokesčio pajamų į šalies nacionalinį biudžetą surinkimui apimant nuosmukio ir ekonomikos augimo laikotarpius.

Problema. Valstybei svarbu turėti efektyvią mokesčių sistemą, kadangi ji lemia finansinę ūkio subjektų padėtį, skatina arba neskatina šalies ekonomikos augimą. Į nacionalinį biudžetą laiku nesurinktos lėšos verčia valstybę ieškoti papildomų pajamų šaltinių. Tokiu atveju, auga valstybės skola ir šalyje formuojamas deficitinis biudžetas. Nors pridėtinės vertės mokestis yra lengvai surenkamas, nes jis yra įskaičiuojamas į bendrą, galutinę prekę ar paslaugos kainą, už kurią vėliau sumoka vartotojai, tačiau sunkmečio laikotarpiu buvo pastebima, jog ženkliai sumažėjo iš šio mokesčio surenkamos pajamos. Šalyje vyraujant krizei, valdžia siekdama į biudžetą pritraukti kuo didesnę dalį pajamų padidino standartinį pridėtinės vertės mokesčio tarifą ir panaikino daugelį lengvatų. Iš to galima kelti probleminius klausimus: Ar analizuojamu laikotarpiu tik padidintas pridėtinės vertės mokesčio tarifas turėjo įtakos pajamoms, surinktoms iš pridėtinės vertės mokesčio? Ar jų surinkimą įtakojo ir kiti veiksniai?

Tyrimo objektas – pridėtinės vertės mokesčio surinkimą įtakojančios veiksniai.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti pridėtinės vertės mokesčio surinkimą sąlygojančius veiksniai 2008 - 2014 metų laikotarpiu bei įvertinti glaudumo ryšį tarp pagrindinių veiksnių ir surenkamų pajamų.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą susijusią su pridėtinės vertės mokesčiu, atskleidžiant pagrindinius apmokestinimo principus ir veiksniai, įtakojančius šio mokesčio pajamų surinkimą.
2. Atlikti PVM pajamų surinkimo Lietuvoje analizę 2008 - 2014 metų laikotarpiu.
3. Išanalizuoti veiksniai turėjusius įtakos PVM pajamų surinkimui 2008 – 2014 metų laikotarpiu.
4. Palyginti Lietuvoje egzistuojančius PVM tarifus ir jų kitimo tendencijas su ES šalimis.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, teisės aktų ir statistinių duomenų analizė, duomenų grupavimas, lyginamoji analizė, koreliacinė analizė, apibendrinimas.

1. PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Lietuvos Respublikos biudžetas, jo sandara

1.1.1. Nacionalinis biudžetas, jo struktūra

Biudžeto raida apima ilgą istorinį laikotarpį, kuris prasidėjo nuo vergovinės santvarkos laikų ir išliko iki šių dienų. Pirmoji valstybė, kurioje buvo pradėtas vartoti žodis biudžetas buvo Anglija. Po kurio laiko šį žodį iš anglų perėmė prancūzai, po to kitos šalys, kol galų gale, XIX a. biudžeto sąvoka išplito po visą pasaulį. Manoma, kad šis žodis kilęs iš prancūzų kalbos žodžio *bouge* arba *boulgette*, kuris išvertus reiškia – odinis krepšys. Tačiau, dabar ekonomikoje biudžetas traktuojamas platesne prasme. Kaip teigia Skačkauskienė (2012), biudžetas – „tai apibrėžto laikotarpio numatomų pajamų ir išlaidų informacija, atspindinti priimtų įsipareigojimų finansavimo mastą“. Aišku viena, jog visos valstybės turi savo šalies biudžetus, ne išimtis ir Lietuva.

Lietuvoje egzistuojantis biudžetas, vadinamas Lietuvos Respublikos (toliau LR) nacionaliniu biudžetu. Kaip mano Skominas (2006), cituojama pagal Sendą, Skačkauskienę (2014, p. 50), nacionalinis biudžetas – „centrinės vyriausybės ir vietinės valdžios organų (Lietuvoje – savivaldybių) gaunamų pajamų ir daromų išlaidų tam tikro laikotarpio apyskaita, pateikta detalizuotais straipsniais“. Buckiūnienė (2011, p. 79) pateikia siauresnę šios sąvokos apibrėžtį, teigdama, kad nacionalinis biudžetas - „tai valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduota visuma“. Šis biudžetas turi didžiausią reikšmę valstybės finansų sistemoje. Per jį perskirstoma didelė nacionalinio produkto dalis. Ji svyruoja nuo 30 proc. (Lietuvoje) iki 60 proc. (kitose užsienio valstybėse). Kas sudaro LR nacionalinio biudžeto struktūrą, pavaizduoja 1 paveikslas.

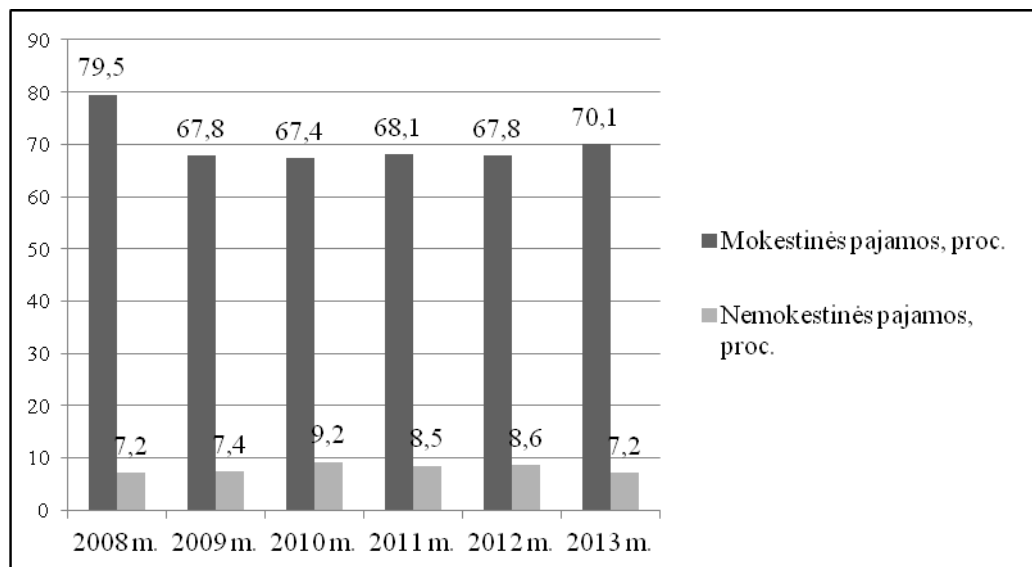
1 pav. LR nacionalinio biudžeto sandara

Šaltinis: Buckiūnienė, O. (2011, p.81)

Iš pateiktos iliustracijos matoma, kad LR nacionalinis biudžetas yra skirstomas į 2 dalis: valstybės ir savivaldybių biudžetus. Savivaldybių biudžetus sudaro miestų bei rajonų biudžetai.

Kaip pažymi Beinaravičiūtė (2013, p. 12), Lietuvoje, šiuo metu yra 60 savarankiškų savivaldybių biudžetų, iš kurių 12 sudaro miesto savivaldybės ir likusius 48 – rajonų savivaldybės. Abu šie biudžetai yra savarankiški ir nepriklausomi. Biudžetus bei jų sudarymą, reglamentuoja LR biudžeto sandaros įstatymas Nr. I - 430. Šiame įstatyme nurodytos pagrindinės su šiuo įstatymu susijusios sąvokos, išskiriami valstybės ir savivaldybių biudžetai, jų vykdymas ir dar keletas svarbių, su biudžetais susijusių punktų.

Blažytė, Norkuvienė (2007, p. 110) mano, jog svarbiausią LR nacionalinio biudžeto pajamų dalį sudaro mokestinės ir nemokestinės pajamos. Prie mokestinių pajamų, būtų galima priskirti pelno, turto bei netiesioginius mokesčius, o prie nemokestinių pajamų – pajamas gautas už parduotą ar konfiskuotą turtą ir baudas (Senda, Skačkauskienė, 2014, p. 51-52). Taigi, toliau paveikslė pateiktas mokestinių ir nemokestinių pajamų kitimas 2008 – 2013 metų laikotarpiu. Iliustracijoje, nepateiktas pajamų kitimas už 2014 metus, kadangi Statistikos metraštyje dar nėra pateikti duomenys už praėjusius metus.

2 pav. LR nacionalinio biudžeto pajamų struktūra 2008 – 2013 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos metraščiu (2011, p. 310-311; 2014, p. 401 - 402)

Iš pateikto paveikslė matoma, jog analizuojamu laikotarpiu, didžiausią pajamų dalį nacionaliniame biudžete sudarė mokestinės pajamos. Didžiausia jų dalis buvo 2008 metais, net 79,5 proc., o likusiais metais jos siekė apie 70 proc., visų biudžeto pajamų. Per visą analizuojamą laikotarpį, mokestinės pajamos buvo nepastovios. Vienais metais jos didėjo, kitais – mažėjo. 2013 metus lyginant su 2012 metais, sumine išraiška jos išaugo 8 mln. Lt. (nuo 18720983 iki 19557041), t.y. 2,3 proc. Analizuojant nemokestines pajamas, galima pastebėti, jog jos visais metais buvo nestabilios ir svyravo nuo 7 iki 9 proc. visų į nacionalinį biudžetą surinktų pajamų. Didžiausia surinkta nemokestinių pajamų dalis buvo 2010 metais (9,2 proc.). Sumine išraiška jos sudarė 2132920 tūkst. Lt.

Kadangi, šiame darbe analizuojamas pridėtinės vertės mokestis (toliau PVM) surenkamas į valstybės biudžetą, nėra tikslinga plačiau nagrinėti savivaldybių biudžetų. Todėl, sekančiame skyrelyje trumpai bus analizuojamas tik valstybės biudžetas, jo struktūra ir pagrindiniai šį biudžetą sudarantys mokesčiai.

1.1.2. Valstybės biudžeto samprata, jo struktūra

Kaip jau buvo minėta, vienas iš Lietuvoje egzistuojančių biudžetų tipų yra valstybės biudžetas. Analizuojant mokslinę literatūrą susijusią su šiuo biudžetu, buvo pastebėta, kad autoriai jį traktuoja savaip, tačiau iš esmės jų turinys išlieka panašus. Skirtingų autorių mintys apie valstybės biudžeto suvokimą pateiktos 1.1 lentelėje.

1.1 lentelė

Valstybės biudžeto apibrėžimai

Autorius	Apibūdinimas
Sudavičius B. (2013, p. 17)	Pagrindinis valstybės pajamų kaupimo ir naudojimo planas, sudaromas ir tvirtinamas nustatyta tvarka, laikantis tam tikrų principų.
Buckiūnienė O. (2011, p. 63)	Pagrindinis finansinis valstybės planas, sudarytas valstybės piniginis fondas bendroms reikmėms tenkinti, išreiškia biudžeto materialinį turinį.
Davulis G. (2009, p. 280)	Tai metinė valstybės pajamų ir išlaidų sąmata.
Pagirskienė Z. (2008, p. 44)	Tai centrinis valstybės piniginių išteklių fondas, kuriame sukaupiamos per mokesčius ir kitus pajamų šaltinius gaunamos lėšos, ir kuris panaudojamas valstybės funkcijų vykdymui finansuoti.
Smalenskas G. (2007, p. 34)	Yra „funkciniai finansai“, t.y. toks valstybės biudžetas, kuris planuojamas siekiant išvengti ekonominių svyravimų ir užtikrinti visišką užimtumą neatsižvelgiant į tai, ar biudžetas yra deficitinis, subalansuotas ar perteklinis.
Buškevičiūtė E. (2006 p. 98)	Tai visuma piniginių santykių, kuriems esant planingai formuojamas ir naudojamas centralizuotas finansinių išteklių fondas. Tai valstybės finansinis planas, pateikiamas įstatymo forma.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis nurodytais šaltiniais

Išanalizavus pateiktas formuluotes, galima sakyti, jog valstybės biudžetas įvardijamas kaip planas, kuris sudaromas pajamoms ir išlaidoms nustatyti konkrečiam laikotarpiui (dažniausias laiko tarpas – metai). Pagrindinė jo paskirtis – kaupti lėšas. Yra žinoma, jog valstybės biudžetą sudaro ne tik pajamos, bet ir išlaidos. Todėl, sudarant biudžetus reikia tinkamai paskirstyti visas gautas įplaukas iš surinktų mokesčių ir kitų pajamų šaltinių, kad būtų iš ko finansuoti savo atliekamų funkcijų vykdymą. Svarbu, jog išlaidos neviršytų gaunamų pajamų, nes tokiu atveju teks ieškoti papildomų finansinių šaltinių, norint laiku įvykdyti savo įsipareigojimus.

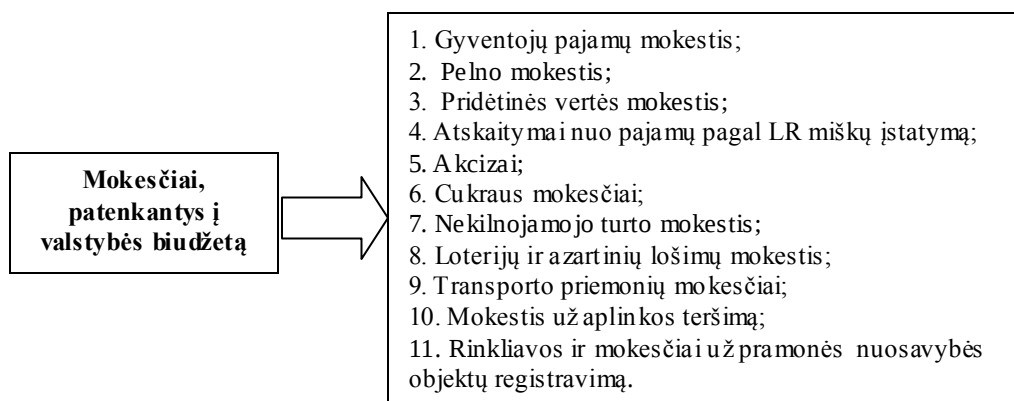
Remiantis LR biudžeto sandaros įstatymo antrojo skirsnio 13 straipsniu, valstybės įplaukas sudaro:

1. Pajamos iš mokesčių, gaunamos į valstybės biudžetą pagal įstatymus ir kitus teisės aktus;

2. Pajamos iš valstybės turto;
3. Valstybės biudžetinių įstaigų pajamos;
4. Negrąžintina finansinė parama (piniginės lėšos);
5. Dotacijos;
6. Kitos pajamos.

Kaip matoma, valstybės įplaukas sudaro keletas pajamų šaltinių. Jau buvo išsiaiškinta, jog didžiąją nacionalinio biudžeto pajamų dalį sudaro pajamos, surinktos iš mokesčių. Pagirskienės (2008, p. 50) teigimu, „mokesčiai yra pagrindinė valstybės biudžeto pajamų formavimo priemonė“. Šalių mokesčių sistemoje dažniausiai išskiriami tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai. Lietuvoje taip pat vyrauja šie pagrindiniai mokesčių tipai. Tiesa, literatūroje be šių minėtų tipų galima rasti pateiktų ir kitų mokesčių klasifikacijų, tačiau nėra tikslo visų jų aptarti, todėl trumpai bus aptarti tik tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai. Anot Buškevičiūtės (2006, p. 187), tiesioginiai mokesčiai – „nustatomi mokesčių subjektų turtui bei pajamoms, jie imami tiesiai iš mokesčių mokėtojų“. Šie mokesčiai mokami kaip dalis nuo gautų pajamų ar turimo turto. Prie tiesioginių mokesčių būtų galima priskirti tokius mokesčius, kaip: gyventojų pajamų, žemės, pelno mokesčius ir kt. Kita rūšis – netiesioginiai mokesčiai. Kaip teigia Radavičienė (2013, p. 16), netiesioginiai mokesčiai – „tai tokie mokesčiai, kuriuos formaliai turėtų mokėti verslo įmonės tačiau iš tikrųjų realiai juos sumoka vartotojai, todėl ir sakoma, kad šiuos mokesčius mokesčio mokėtojas valstybei sumoka netiesiogiai“. Šie mokesčiai nustatomi per kainų sistemą (kaip dalis kainos). Prie netiesioginių mokesčių, priskiriami tokie: akcizai, muitai, PVM ir dar keletas kitų.

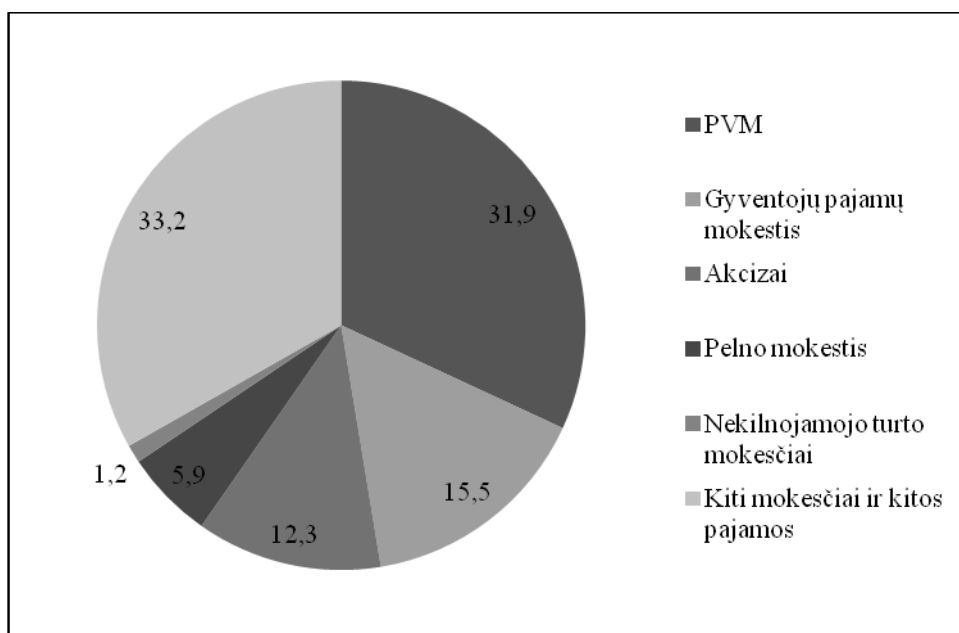
Iš visų Lietuvoje administruojamų mokesčių, viena jų dalis patenka į valstybės, kita – į savivaldybių biudžetus. Mokesčiai sudarantys valstybės biudžetą pateikti 3 paveiksle.

3 pav. Mokesčiai patenkantys į valstybės biudžetą
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis VMI (2015)

Iš paveikslo matyti, jog Lietuvoje valstybės biudžetą sudaro 11 skirtingų mokesčių. Remiantis Statistikos metraščiu, pagrindiniais mokesčiais pritraukiančiais didelę dalį pajamų, galima būtų išskirti PVM, pelno, nekilnojamojo turto mokesčius bei akcizus (žr. 4 paveikslą). Šie išvardyti

mokesčiai turi didžiausią reikšmę valstybės biudžete. Likusieji mokesčiai sudaro po nedidelę dalį visų į valstybės biudžetą surinktų pajamų.

4 pav. Didžiausią pajamų dalį į valstybės biudžetą pritraukiantys mokesčiai, proc. 2013 m.
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos metraščiu (2014, p. 401 - 402)

Kaip matoma, šie minėti mokesčiai 2013 metais kartu paėmus, sudarė didžiąją dalį visų į nacionalinį biudžetą surinktų pajamų (51,3 proc.). Tačiau lyderiu visgi būtų galima išskirti PVM. Jis minimu laikotarpiu pritraukė didžiausią lėšų dalį valstybei (31,9 proc.). Sumine išraiška surinktos pajamos siekė 8888837 Lt. Antras pagal svarbą valstybės biudžeto pajamų šaltinis 2013 metais, buvo gyventojų pajamų mokestis. Jis sudarė 15,5 proc. visų surinktų įplaukų. Kiek mažesnę reikšmę turėjo akcizai, kurie sudarė 12,3 proc. visų pajamų. Sumine išraiška piniginės lėšos sudarė 3437282 Lt. Pelno ir nekilnojamojo turto mokesčių svarba valstybės biudžete nebuvo tokia reikšminga lyginant su PVM ir akcizais. 2013 metais šie mokesčiai kartu sudarė 7,1 proc.

Apibendrinant šį skyrių, galima daryti prielaidą, kad mokesčiai yra neatsiejama valstybės egzistavimo dalis. Pagrindinius mokesčius, kurie į valstybės biudžetą atneša daugiausia pajamų, galima išskirti šiuos: akcizai, PVM, gyventojų pajamų bei pelno mokesčiai. Jų dėka yra papildomas valstybės biudžetas. Analizuojant biudžetus taip pat buvo pabrėžta mokesčių nauda valstybei, todėl tolimesniame skyriuje bus plačiau analizuojamas vienas iš Lietuvoje egzistuojančių mokesčių, t.y. PVM. Bus aptarta jo samprata, reikšmė, teisinis reglamentavimas, tarifai, lengvatos, veiksniai turintys įtakos šio mokesčio pajamų surinkimui bei sukčiavimo atvejai.

1.2. Pagrindinės pridėtinės vertės mokesčio įstatymo nuostatos

1.2.1. Pridėtinės vertės mokesčio samprata, vaidmuo

PVM (angliškai – Value Added Tax) yra vienas iš netiesioginių mokesčių surenkamų į valstybės biudžetą. Literatūroje jis dar gali būti įvardijamas kaip vartojimo ar apyvartos mokestis.

Stačioko (2003, p. 92) nuomone, PVM yra gera priemonė šalies mokestinėms įplaukoms padidinti, nes šis analizuojamas mokestis turi potencialiai didelę bazę, jo mokėjimo mechanizmas neleidžia išvengti mokesčio ir jį paprasta surinkti. Manoma, kad PVM išradėjas yra prancūzas M. Laure. Jis pasiūlė įvesti šį mokestį vietoj galiojusio apyvartos mokesčio. Prancūzijoje šis mokestis galutinai buvo įvestas 1968 metais. Antroji šalis, kurioje įsigaliojo PVM buvo Vokietija. Na, o Lietuvoje šis mokestis buvo įvestas 1994 metų gegužės 1 dieną ir pakeitė tuo metu, nuo 1991 metų galiojusį bendrąjį akcizo mokestį (Bendikienė, Šaparnis, et. al., 2006, p. 23). PVM, kuris dar buvo nežinomas 1960 metais dabar savo populiarumu lenkia kitus galiojančius mokesčius, plečiasi ir įsitvirtina vis kitose šalyse. Jis egzistuoja daugiau nei 130 pasaulio šalių ir savo įtaka veikia apie 4 milijardus žmonių (Kuzenko M., et. al., 2009, p. 40).

Jau išsiaiškinta, kad PVM yra netiesioginis ir didelę lėšų dalį į valstybės biudžetą pritraukiantis mokestis, tačiau nereikia apsiriboti vien tuo. Literatūroje šis mokestis traktuojamas ir analizuojamas platesniame kontekste. Moksliniuose šaltiniuose PVM sampratų būta įvairių. Skirtingi autoriai šį mokestį apibūdina savaip. Kaip jie apibrėžia šį mokestį, galima pamatyti pateiktoje 1.2 lentelėje.

1.2 lentelė

PVM apibrėžimai

Autorius	Apibūdinimas
Bronikauskaitė D. (2014, p. 30)	Tai visame pasaulyje labiausiai paplitęs mokestis, imamas nuo papildomai sukurtos vertės, kurį moka tiek fizinį, tiek juridinį statusą turintis asmuo.
Europa.eu (2011)	Tai bendras vartojimo mokestis, taikomas komercinei veiklai, susijusiai su prekių gamyba bei paskirstymu ir paslaugų teikimu
Dilius A., Kareivaitė R. (2010, p. 9)	Yra prekių mokestis, kuris nepaveikia gamybos ar paskirstymo, bet yra surenkamas vartotojams nustačius galutines kainas.
Ramanauskaitė R. (2009, p. 29)	Yra apibūdinamas kaip bendrojo pobūdžio netiesioginis apyvartos mokestis, kuriuo apmokestinamas vartojimas, tačiau šio mokesčio charakteristika konkrečioje valstybėje gali būti skirtinga.
Štreimikienė D., Mikalauskienė A. (2006, p. 171)	Yra vienas iš netiesioginių mokesčių. Jis yra renkamas per kainų sistemą, t.y. įtraukiamas į prekių ar paslaugų kainą.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis nurodytais šaltiniais

Išanalizavus skirtingų autorių pateiktas formuluotes, PVM būtų galima apibūdinti kaip prekių ir paslaugų mokestį. Šis mokestis yra įtraukiamas į prekės ar paslaugos kainą ir apmokestinamas valstybės nustatytu tarifu. Nors PVM moka verslo įmonės, tačiau reali mokėjimo našta gula ant gyventojų pečių. Taigi, galima daryti prielaidą, kad PVM neišvengia nei vienas gyventojas, nes beveik visos prekės ar paslaugos, kurios įsigyjamos yra apmokestintos būtent šiuo mokesčiu. Žinoma už jį atskirai mokėti nereikia, nes PVM yra įvedamas gamybos pradžioje ir priskaičiuojamas į bendrą, galutinę prekės ar paslaugos kainą, už kurią vėliau sumoka pirkėjai. Tampa aišku, jog PVM liečia tiek fizinius, tiek ir juridinius asmenis. Išimčių jame nėra, išskyrus

taikomas apmokestinimo lengvatas bei sumažintus šio mokesčio tarifus. Galima sakyti, jog PVM yra patrauklus valstybei dėl savo galios pritraukti dideles pinigines lėšas į valstybės biudžetą.

Šį analizuojamą mokestį reglamentuoja LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymas (toliau LR PVMĮ) Nr. IX - 751. Lietuvoje šio įstatymo nauja redakcija įsigaliojo nuo 2002 metų kovo 5 dienos. Per pastaruosius metus (turima omeny nuo įsigaliojimo), PVMĮ keitėsi daugelį kartų. Naujausia šio mokesčio redakcija įsigaliojo nuo 2013 metų rugsėjo 9 dienos. Ja ir buvo remtasi analizuojant šį mokestį. LR PVMĮ nurodoma: prievolė registruotis šio mokesčio mokėtojais; jų teisės ir pareigos; apmokestinamoji vertė ir apmokestinimo momentas; egzistuojantys šio mokesčio tarifai ir apmokestinimo lengvatos bei daugybę kitų su šiuo mokesčiu susijusių punktų. Be įstatymo, kitas PVM reglamentuojantis teisės aktas yra Tarybos Direktyva 2006/112/EB dėl PVM bendros sistemos, susijusios su mokesčių harmonizavimo ES politika. Nauja šio mokesčio Tarybos Direktyvos redakcija įsigaliojo nuo 2007 metų sausio 1 dienos ir galioja iki šiol.

1.2.2. Pridėtinės vertės mokesčio mokėtojai ir objektas

Lietuvoje, PVM turi skaičiuoti ir jį mokėti tiek LR, tiek užsienio šalių fiziniai bei juridiniai asmenys, užsiimantys bet kurios srities ekonomine veikla. Paprastai tariant, ekonominė veikla gali būti apibrėžiama, kaip veikla, kuria užsiimama norint gauti pajamų (neatsižvelgiant į tai ar norima gauti pelno). Tokie asmenys yra apibūdinami kaip PVM mokėtojai. Buškevičiūtė (2006, p. 232) pateikia tokią šios sąvokos apibrėžtį: „PVM mokėtojas - apmokestinamasis asmuo, mokesčio administratoriaus įregistruotas kaip PVM mokėtojas“. Kaip nurodyta LR PVMĮ 9 skyriaus 71 straipsnyje, registruotis PVM mokėtojais ir mokėti jį į biudžetą, privalo apmokestinamieji asmenys:

- šalies teritorijoje tiekiantys prekes arba teikiantys paslaugas, kurių bendra atlygio suma per metus už patiektas prekes ar suteiktas paslaugas, viršija 155000 litų sumą. Jei ši suma neviršijama, apmokestinamajam asmeniui ši prievolė netaikoma;
- įsigiję prekes šalies teritorijoje iš kitos valstybės narės, kurių suma viršija 35000 litų sumą. Jei ši nurodyta suma neviršijama, prievolė skaičiuoti PVM ir mokėti jį į biudžetą apmokestinamajam asmeniui netaikoma.

Be šių minėtų atvejų, PVMĮ numatytas ir savanoriškas registravimasis šio analizuojamo mokesčio mokėtojais. Jais registruotis gali asmenys vykdantys ar ketinantys vykdyti ekonominę veiklą bei asmenys įsigiję ar ketinantys įsigyti prekių iš kitos valstybės narės, neatsižvelgiant į tai, jog bendra atlygio ar įsigytų prekių suma nesiekia nustatytos ribos.

Jau išsiaiškinta, kas yra PVM mokėtojai, todėl toliau analizuojant šį mokestį svarbu suprasti kas yra PVM objektas. Remiantis šio įstatymo 1 skyriaus 3 straipsniu, kuriame nurodoma, jog PVM objektu yra laikoma:

1. Prekių tiekimas ir paslaugų teikimas, tenkinantis visas pateiktas sąlygas:

- prekės tiekiamos ir paslaugos teikiamos už atlygį;
- prekių tiekimas ir paslaugų teikimas vyksta šalies teritorijoje;
- prekes tiekia ir paslaugas teikia apmokestinamasis asmuo vykdydamas savo ekonominę veiklą.

2. Prekių įsigijimas už atlygį šalies teritorijoje iš kitos valstybės narės, kai:

- prekes iš apmokestinamojo asmens, kuris vykdo savo ekonominę veiklą, įsigyja apmokestinamasis asmuo, kuris sandorį sudaro vykdydamas savo ekonominę veiklą, jeigu šis prekių tiekimas nelaikomas įvykusi šalyje teritorijoje;
- naujas transporto priemonės įsigyja bet kuris asmuo;
- akcizais apmokestinamas prekes, už kurias prievolė apskaičiuoti akcizus pagal Lietuvos Respublikos akcizų įstatymą atsiranda Lietuvoje, įsigyja bet kuris asmuo, išskyrus fizinį asmenį, kuris nėra apmokestinamasis asmuo.

3. Prekių importas, kai prekės pagal šio Įstatymo nuostatas laikomos importuotomis šalies teritorijoje.

Susisteminus pateiktą medžiagą, trumpai PVM objektą būtų galima įvardyti taip: tai ekonominės veiklos vykdymas, susijęs su prekių tiekimu ar paslaugų teikimu už atlygį šalies teritorijoje bei importuojamų prekių ir jų įsigijimas iš kitų valstybių narių.

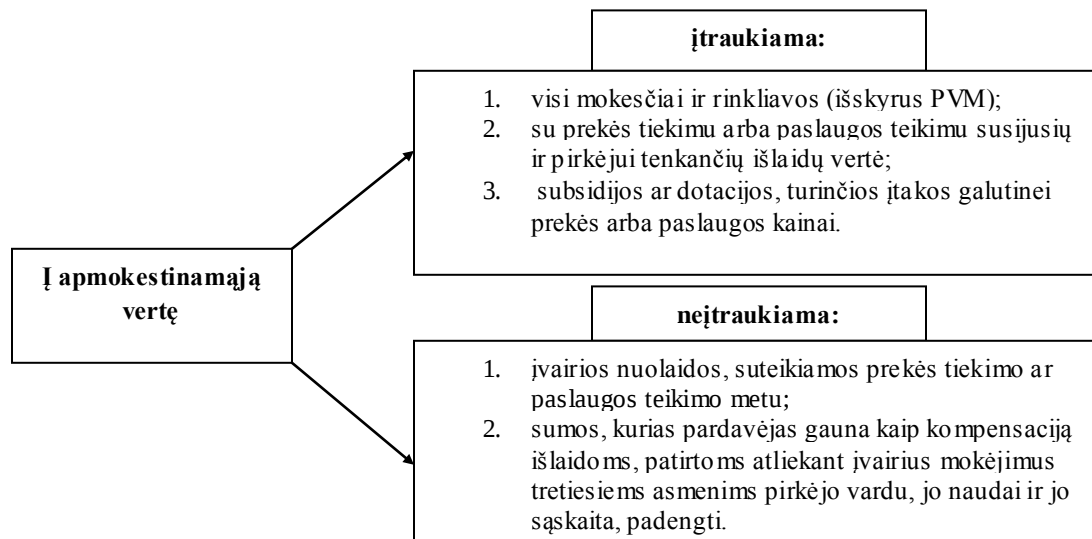
1.2.3. Pridėtinės vertės mokesčio apmokestinimo momentas ir apmokestinamoji vertė

Jau buvo išsiaiškinta, jog apmokestinamasis asmuo turi registruotis PVM mokėtoju, skaičiuoti jį ir teikti deklaraciją. Tačiau, norint tiksliai apskaičiuoti šį mokestį ir pateikti teisingus gautus duomenis į PVM deklaraciją, būtina išsiaiškinti ir žinoti kada atsiranda prievolė (vadinamasis apmokestinimo momentas) ir kas laikoma apmokestinamąja verte. Kaip pažymi Jakštonytė (2011, p.85), apmokestinimo momentas atsiranda tada:

- kai išrašoma PVM sąskaita – faktūra;
- kai prekė perduodama ar paslauga suteikiama;
- kai gaunamas atlygis už pateiktą prekę ar suteiktą paslaugą;
- kai pirkėjas gauna apskaitos dokumentą iš užsienio vieneto, kuriuo įforminamas prekės ar paslaugos teikimas;
- kai pirkėjas gauna pateiktą prekę ar paslaugą ir moka už tai užsienio vienetui.

Trumpai tariant, galima sakyti, kad apmokestinimo momentas atsiranda tada, kai atliekamas kažkoks tai prekių tiekimas ar paslaugų teikimas. Apmokestinamasis momentas glaudžiai siejasi su apmokestinamąja verte, todėl svarbu išsiaiškinti, kas tai yra. LR PVMĮ 2 skyriaus 15 straipsnis nurodo, kad: apmokestinamąją vertę, nuo kurios turi būti apskaičiuotas PVM, sudaro atlygis (išskyrus patį PVM), kurį gavo arba turi gauti prekių tiekėjas arba paslaugos teikėjas arba jo vardu

trečiasis asmuo. Kai už tiekiamą prekę arba teikiamą paslaugą atlyginama kitomis prekėmis ir (arba) paslaugomis, apmokestinamoji vertė, nuo kurios turi būti apskaičiuotas PVM, yra atlygis, kuris būtų gautas, jeigu jis būtų gautas pinigais. Paprastai, apmokestinamąją vertę galima apibūdinti kaip atlygį tiekėjui, kuris jį gauna už tiekiamas prekes ar teikiamas paslaugas. Šio analizuojamo mokesčio įstatyme yra numatyti atvejai, kuomet į apmokestinamąją vertę yra įtraukiami ar neįtraukiami tam tikri nustatyti punktai. Kokie punktai priskiriami, atspindi pateiktas 5 paveikslas.

5 pav. PVM įtraukiama ir neįtraukiama apmokestinamoji vertė
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis LR PVMĮ (2002)

Iš pateikto paveikslas matoma, jog į apmokestinamąją vertę įtraukiami mokesčiai, rinkliavos, taip pat ir išlaidos. Prie išlaidų būtų galima priskirti tokias kaip: pakavimo, transportavimo, draudimo ir kt., kurios susijusios su tiekiamomis prekėmis ar teikiamomis paslaugomis. O prie neįtraukiamų, būtų galima priskirti pardavėjui suteiktas tam tikras nuolaidas ir kompensacines sumas.

1.2.4. Pridėtinės vertės mokesčio atskaita

PVMĮ didelis dėmesys skiriamas PVM atskaitai. Ji apibūdinama kaip - pirkimo arba importo PVM dalies atskaitymas, kai apskaičiuota atskaitoma pirkimo arba importo PVM dalimi sumažinama mokėtina į biudžetą ar padidinama grąžintina iš biudžeto PVM suma. Teisę į PVM atskaitą turi: PVM mokėtojai, taip pat šio mokesčio mokėtojais neįregistruoti LR apmokestinamieji asmenys, kurie privalėjo pateikti prašymą įregistruoti juos bei PVM mokėtojais neįregistruoti užsienio apmokestinamieji asmenys, kurie šalies teritorijoje tiekė arba teikė PVM apmokestinamas prekes ar paslaugas. Remiantis PVMĮ 7 skyriaus 58 straipsniu, šio analizuojamo mokesčio mokėtojas į PVM atskaitą turi teisę įtraukti pirkimo arba importo PVM už įsigytas arba importuotas prekes arba paslaugas, jeigu šios prekes arba paslaugas skirtos naudoti tokiai šio PVM mokėtojo veiklai:

- PVM apmokestinamam prekių tiekimui arba paslaugų teikimui;

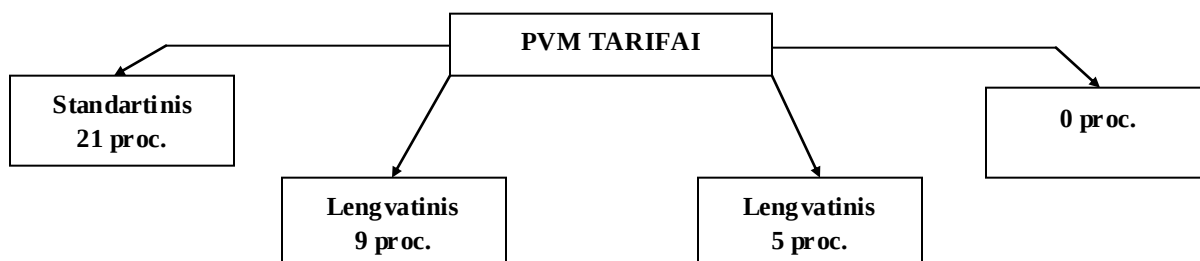
- prekių tiekimui arba paslaugų teikimui už šalies teritorijos ribų tuo atveju, kai toks prekių tiekimas arba paslaugų teikimas nebūtų neapmokestinamas PVM, jeigu jis vykėtų šalies teritorijoje.

Taip pat pasinaudoti teise į PVM atskaitą įtraukti PVM sumą gali asmenys, į kitą valstybę narę tiekiantys naujas transporto priemonės, kurie nėra PVM mokėtojai ir asmenys, kurie PVM mokėtojais įregistruoti vien dėl prekių įsigijimo iš kitų valstybių narių ir nevykdo jokios ekonominės veiklos. Teisę atskaityti šią sumą šie asmenys įgyja ne anksčiau, negu įvyksta naujos transporto priemonės tiekimas. Svarbu paminėti, jog PVM mokėtojai norėdami į PVM atskaitą įtraukti prekių ar paslaugų pirkimo ar importo PVM, turi turėti šią teisę įrodančius dokumentus, kad prekių tiekimas ar paslaugų teikimas gali būti laikomas įvykusi už šalies teritorijos ribų. To neįrodžius, laikoma, jog prekių tiekimas ar paslaugų teikimas įvyko šalies teritorijoje.

Be šių minėtų, yra numatyti atvejai, kuomet apmokestinamasis asmuo neturi teisės į PVM atskaitą. Remiantis 7 skyriaus 62 straipsniu, į PVM atskaitą neįtraukiama: pirkimo arba importo PVM už pramogoms ir reprezentacijai skirtas prekes ir paslaugas; už kitą asmenį sumokėtas pirkimo arba importo PVM, pirkimo arba importo PVM už lengvąjį automobilį, skirtą vežti ne daugiau kaip 8 žmones arba nurodytos klasės automobilį, priskiriamą visureigių kategorijai, jeigu automobilis nebus tiekiamas arba išnuomojamas, taip pat juo nebus teikiamos keleivių vežimo už atlygį paslaugos bei dar keletas kitų atvejų.

1.2.5. Pridėtinės vertės mokesčio tarifai ir lengvatos

Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, privalomiems mokesčiams valstybė savo nuožiūra nustato tarifus. Plačiąja prasme tarifą būtų galima apibrėžti kaip nustatytą įkainį, kuris turi būti sumokamas už tiekiamas prekes ar teikiamas paslaugas. Tačiau kalbant konkrečiai apie mokesčio tarifą, jo reikšmė šiek tiek skiriasi. Pasak Balčiūnienės (2011, p. 13), mokesčio tarifas – tai mokesčio už vieną apmokestinimo objekto vienetą dydis. Šiuo metu galiojantys PVM tarifai pavaizduoti 6 paveiksle.

6 pav. PVM tarifai

Sudaryta darbo autorės, remiantis Finansų ministerija (2015)

Iš pateikto paveikslo matoma, kad Lietuvoje egzistuoja keturių rūšių PVM tarifai. Pats svarbiausias - standartinis 21 proc. tarifas. Jis taikomas prekių ir paslaugų teikimo atvejais, taip pat

ir importuojamoms prekėms bei paslaugoms. Šį standartinį PVM tarifą, galima laikyti pagrindiniu, nes juo apmokestinama didelė dalis prekių ir paslaugų. Be šio minėto, nustatyti dar du lengvatinio pobūdžio PVM tarifo dydžiai – 5 ir 9 proc. Šiuo metu galiojančio LR Mokesčių administravimo įstatyme įvardijama, kad, mokesčio lengvata - „mokesčių mokėtojui ar jų grupei mokesčio įstatymo nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, kurios yra palankesnės, palyginti su įprastinėmis sąlygomis“. Paprastai tariant, tai galimybė už teikiamą prekę ar paslaugą mokėti mažiau. Lietuvoje, lengvatinis 9 proc. tarifo dydis taikomas:

1. Knygoms ir neperiodiniams informaciniais leidiniams (vadovėliams, pratybų sąsiuviniams, žodynams ir pan., išskyrus užrašų knygutes, kalendorius ir kitus tokio pobūdžio leidinius);
2. Laikraščiams, žurnalams bei kitiems periodiniams leidiniams (išskyrus smurtinio ar erotinio pobūdžio bei kitus etikos kodekso nesilaikančius leidinius);
3. Keleivių vežimo (Susisiekimo institucijos nustatytais maršrutais) ir keleivių bagažo vežimo paslaugoms;
4. Turizmo veiklą reglamentuojančioms įmonėms, kurios teikia apgyvendinimo paslaugas;
5. Iki 2015 metų liepos 1 dienos, šilumos energijai (įskaitant gyvenamųjų patalpų šildymą bei karšto vandens tiekimą).

Kitas - lengvatinis 5 proc. tarifas, kuris taikomas: vaistams, medicinos pagalbos priemonėms, kai asmenims įsigijimo išlaidos yra kompensuojamos visiškai arba iš dalies bei neįgaliųjų techninės pagalbos priemonėms ir jų remontui (Finansų ministerija, 2015). Ne ką mažiau reikšmingas ir 0 proc. tarifas, kuris administruojamas kai kuriems prekių ir paslaugų tiekimo sandoriams. Atvejai, kuomet taikomas šis tarifas, pateikti LR PVMĮ 6 skyriuje. Jame nurodoma, šio tarifo administravimo lengvatinės aplinkybės, susijusios su: prekių eksportu, keleivių išgabenimo prekėmis, vežimo paslaugomis ir su jais susijusiais sandoriais, draudimo ir finansinėmis paslaugomis, kurios susijusios su prekių eksportu ir t.t. Jei šios aplinkybės patenkinamos, tai prekėms ir paslaugoms taikomas šis nustatytas 0 proc. PVM tarifas.

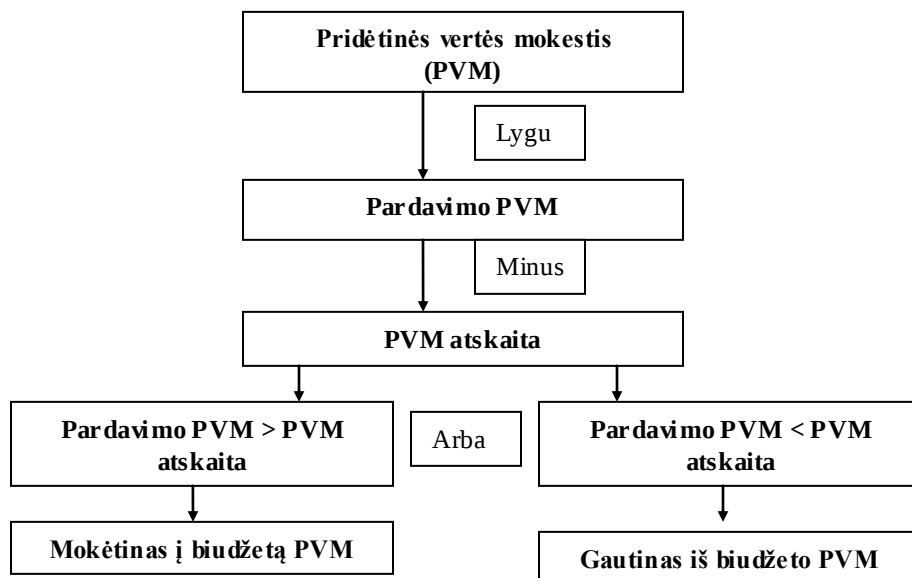
Reikia paminėti, tai, jog ne visos prekės ir paslaugos yra apmokestintos PVM. Yra nemažai atvejų, kuomet prekės ir paslaugos yra neapmokestintos šiuo mokesčiu. Kaip nurodyta, LR PVMĮ 4 skyriuje, *PVM neapmokestinama*: su sveikatos priežiūra susijusios prekės ir paslaugos; socialinės paslaugos ir susijusios prekės; švietimo ir mokymo paslaugos; kultūros ir sporto paslaugos; pelno nesiekiančių juridinių asmenų veikla; pašto paslaugos; radijo ir televizijos visuomenei teikiamos informavimo paslaugos; draudimo paslaugos; finansinės paslaugos; specialūs ženklai; nekilnojamojo pagal prigimtį daiktų nuoma; nekilnojamojo pagal prigimtį daiktų pardavimas ar kitoks perdavimas.

Jau išsiaiškinta, jog Lietuvoje egzistuoja standartinis, du lengvatiniai ir 0 proc. tarifo dydžiai. Balčiūnaitė, Grigaitytė (2010, p. 126) savo darbe teigia, jog šiuo metu, Lietuvoje galiojantis standartinis 21 proc. PVM tarifas yra per didelis, todėl atsiranda paskatos vengti mokesčių bei

plėtotis šešėlinei ekonomikai, taip pat ant mokesčių mokėtojų pečių gula vis didesnė mokesčių našta. Siekiant to išvengti, autoriai siūlo mokesčius harmonizuoti. Pavlovičienė (2006, p. 14) pateikia tokią šios sąvokos apibrėžtį: „Mokesčių harmonizavimas – tai procesas, kurio metu skirtingų šalių mokesčių sistemos derinamos ir vienodinamos taip, kad netrukdytų prekėms, paslaugoms ir gamybos veiksniams judėti tarp šalių“. Pagrindinis harmonizavimo tikslas – suderinti tiesioginius ir netiesioginius mokesčius ne tik Lietuvoje, bet visoje ES. Pirmiausia buvo siekiama suvienodinti netiesioginius mokesčius (PVM ir akcizus), o vėliau ir pelno mokestį (Lenartova, et al., 2011). Pakeistoje Tarybos Direktyvoje 2010/88/ES, nurodoma, jog ES šalyse nuo 2011 m. sausio 1 dienos iki 2015 m. gruodžio 31 dienos, minimalus standartinis PVM tarifas turi būti ne mažesnis nei 15 proc. Be viso to, šiame teisės akte nurodoma, kad valstybės narės gali taikyti vieną arba du lengvatinius tarifus, kurių apmokestinamosios vertės procentinė dalis negali būti mažesnė nei 5 proc.

1.2.6. Pridėtinės vertės mokesčio apskaičiavimas ir deklaravimas

Jau pats mokesčio pavadinimas – pridėtinės vertės mokestis – rodo tai, kad faktiškai šis mokestis mokamas nuo naujai sukurtos pridėtinės vertės. Apmokestinamieji asmenys į valstybės biudžetą turi mokėti PVM skirtumą. Jis apskaičiuojamas - iš gautos sumos už parduotas prekes ar paslaugas atėmus sumą, kuri buvo sumokėta (mokėtina) tiekėjams. Toks minėtas mechanizmas veikia ir Lietuvoje, nes kitu atveju prekių ar paslaugų vertė būtų apmokestinama kelis kartus ir už jas reiktų mokėti dukart. Apskaičiavus PVM, teigiamas skirtumas turi būti sumokamas į valstybės biudžetą, o neigiamas skirtumas pagal PVMĮ gali būti grąžinamas šio mokesčio mokėtojui (Buškevičiūtė, 2005, p. 102). Kaip atrodo PVM apskaičiavimo schema, suprasti padės pateiktas 7 paveikslas.

7 pav. PVM apskaičiavimas
Šaltinis: Jakštonytė G. (2011, p. 90)

Apskaičiavus PVM, susidariusi mokėtina į biudžetą PVM suma, privalo būti sumokėta ne vėliau kaip iki mokestinio laikotarpio PVM deklaracijos pateikimo termino pabaigos. Neįskaityta ir negrąžinta iki kalendorinio pusmečio pabaigos susidariusi PVM suma, šio analizuojamo mokesčio mokėtojui, gali būti grąžinta tam kalendoriniam pusmečiui pasibaigus, tačiau tik tuo atveju, jeigu asmuo buvo įregistruotas PVM mokėtoju ne vėliau kaip prieš 3 mėnesius iki to kalendorinio pusmečio pabaigos (PVMĮ, 2002).

Pagrindinis dokumentas, kurį turi pildyti ir teikti šio mokesčio apmokestinamieji asmenys yra PVM deklaracija (žr. 1 priedą). Kaip nurodyta LR PVMĮ, „PVM deklaracija laikoma centrinio mokesčio administratoriaus nustatytos formos deklaracija, kurioje deklaruojama atskirai kiekvienoje paslaugų teikimo valstybėje narėje per ataskaitinį laikotarpį elektroniniu būdu suteiktų paslaugų vertė (be PVM) bei mokėtinas PVM (taikant atitinkamoje paslaugų teikimo valstybėje narėje šioms paslaugoms nustatytą PVM tarifą)“. Nustatytas PVM laikotarpis gali būti: kalendorinis mėnuo, kalendorinis pusmetis, kitas mokestinis laikotarpis. PVM deklaracijos turi būti pateikiamos ne vėliau kaip per 25 dienas po mokestinio laikotarpio pabaigos. Už šiuos laikotarpius apskaičiuota PVM suma turi būti sumokama ne vėliau kaip iki 25 dienos po šio mokestinio laikotarpio. Išregistruojamų iš PVM mokėtojų arba likviduojamų asmens paskutinio mokestinio laikotarpio PVM deklaracijos turi būti pateikiamos per 20 dienų po jų išregistravimo. Šiuo atveju, apskaičiuota PVM suma, turi būti sumokama ne vėliau kaip tą pačią dieną, kada pateikiama deklaracija, bet ir ne vėliau kaip iki nustatytos PVM deklaracijos pateikimo dienos. Be šių minėtų, galima ir metinė PVM deklaracija, kuri turi būti pateikiama iki kitų metų spalio 1 dienos. Apskaičiuota PVM suma turi būti sumokama iki kitų metų spalio 1 dienos. (VMI, 2015).

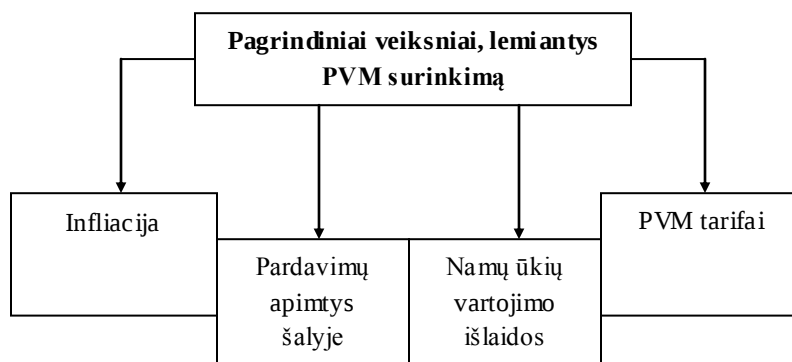
1.2.7. Pridėtinės vertės mokesčio surinkimą lemiantys veiksniai

Kaip jau buvo išsiaiškinta, PVM turi plačią apmokestinimo bazę, juo nesudėtinga apmokestinti prekes ar paslaugas ir jį lengva surinkti. Jis laikomas vienu patraukliausiu mokesčiu ne tik Lietuvoje, bet ir visoje ES. Šio analizuojamo mokesčio dėka, į valstybės biudžetą surenkama didelė dalis piniginių lėšų ir jis įvardijamas kaip pagrindinis valstybės pajamų šaltinis. Todėl tikslinga būtų išsiaiškinti, kokie pagrindiniai veiksniai lemia PVM surinkimą.

Moksliniuose straipsniuose, vieningos nuomonės kas labiausiai įtakoja PVM surinkimą – nėra. Vieni autoriai išskiria vienokius, kiti kitokius veiksnius. Anot Tamašauskienės, Žadvidaitės (2011, p. 49), PVM surinkimą į valstybės biudžetą įtakoja šie pagrindiniai veiksniai: vidutinė metinė infliacija, namų ūkio vartojimo išlaidos ir pardavimų apimtys šalyje. Pasak Brazdžiūno (2011, p. 33), pagrindiniai veiksniai, įtakoiantys PVM surinkimą į valstybės biudžetą yra - infliacijos lygis, vidutinis namų ūkių vartojimo lygis bei PVM tarifai. Popelnikova, Žaptorius (2012, p. 8), savo darbe išanalizavę PVM surinkimo pajamas, pabrėžia, jog labiausiai šio mokesčio

surinkimą įtakoja PVM tarifai. Kitokią nuomonę pateikia Barzdaitė (2011, p. 52) teigdama, kad labiausiai PVM surinkimą į valstybės biudžetą įtakoja pardavimų apimtys šalyje ir PVM mokėtojų skaičius. Kiek mažesnę reikšmę turi namų ūkio vartojimo išlaidos. Radavičienės (2013, p. 45) teigimu, pagrindinis veiksnys įtakoiantis PVM pajamas yra namų ūkių vartojimo išlaidos. Kiek mažesnę reikšmę surenkamų pajamų dydžiui turi PVM tarifas, eksporto apimtys bei infliacija. Pateiktos minėtų autorių nuomonės, nevisiškai sutampa su Valstybinės mokesčių inspekcijos (toliau VMI) įvardytais veiksniais. Remiantis VMI nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo ataskaitomis, pagrindiniais veiksniais turinčiais lemiamą įtaką šio analizuojamo mokesčio pajamų surinkimui galima išskirti šiuos: pardavimų apimtys šalyje, PVM tarifai ir lengvatinių tarifų panaikinimas (apribojimas), namų ūkio vartojimo išlaidos, pasikeitusios produkcijos/paslaugų pardavimo kainos.

Taigi, išanalizavus ir apibendrinus skirtingų autorių nuomones, pagrindiniais veiksniais, įtakančiais PVM surinkimą į valstybės biudžetą, galima laikyti šiuos (žr. 8 paveikslą).

8 pav. Pagrindiniai veiksniai lemiantys PVM surinkimą
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis nurodytais šaltiniais

Kaip matoma, yra išskiriami keturi pagrindiniai veiksniai, turintys daugiausia įtakos šio analizuojamo mokesčio pajamų surinkimui. Norint sužinoti, kurio veiksnio svarba didesnė PVM pajamų į valstybės biudžetą surinkimui, reikia analizuoti atskirai kiekvieną veiksnį. Plačiau apie šiuos veiksnius, jų kitimo tendencijas bus analizuojama praktinėje darbo dalyje (žr. 2.4 skyrių).

1.2.8. Pridėtinės vertės mokesčio sukčiavimo atvejai

Mokesčių ir įvairių rinkliavų mokėjimas, skatina apmokestinamuosius asmenis, o ypač įmones, užsiimančia kokia nors veikla, kuri turi būti apmokestinta, slėpti arba nemokėti jų. Mokesčių slėpimas, jų nemokėjimas ar kitoks bandymas išsisukti nuo priskirtos prievolės, vadinamas sukčiavimu. Gana daug tokių sukčiavimo atvejų yra ir PVM srityje. Spaudoje, televizijoje galima rasti begalę straipsnių susijusių su šio mokesčio mokėjimo vengimu, slėpimu bei sukčiavimu. Todėl, svarbu išsiaiškinti kokios priežastys lėmė PVM tapti nesąžiningo verslo taikiniu.

Tokį atsitikimą galėjo lemtis keletas priežasčių. Viena iš jų tai, jog PVM yra apyvartos mokestis. Tai reiškia, jog prekių ar paslaugų tiekėjams į rankas papuola didelės finansinės lėšos, kurios iš tikrųjų turi būti sumokamos į valstybės biudžetą. Tačiau, dažnai pinigai atsiduria PVM mokėtojų kišenėse ir į valstybės biudžetą negrąžinamos. Kita priežastis lemianti sukčiavimą šiuo mokesčiu yra pati šio mokesčio prigimtis. Kaip žinoma, šį mokestį sumoka vartotojas tačiau ne tiesiai į valstybės biudžetą, o įsigyjamoms prekėms ar paslaugoms tiekėjui, kuris vėliau visą jam nustatytą sumos dalį turi grąžinti į biudžetą, tačiau dažnai to nepadaro, pasilikdami gautas pajamas sau. Dar vienas ne ką mažiau reikšmingas veiksnys tas, jog PVM mokėtojai gali atskaitos ir įskaitos būdais mažinti šio mokesčio mokėtiną sumą. Tokiu būdu jie gali susigrąžinti sumokėtą permoką iš valstybės biudžeto. Norint išvengti šios nemalonios situacijos, reikia pasvarstyti apie tai, kad tos pačios prekės ar paslaugos pardavimas PVM būtų apmokestintos vieną kartą ir, kad į valstybės biudžetą būtų sumokamas tik galutinio vartotojo sumokėtas mokestis (Fedosiuk, 2010, p. 171).

Galima teigti, jog PVM mokėtojai sudaromos lengvos sąlygos susijusios su šio mokesčio mokėjimo vengimu, kuriomis jis pasinaudoja. Žinoma, reikia paminėti, kad tokią nusikalstamą veiklą vykdo anaipol ne visi, tačiau Lietuvoje yra užfiksuota nemažai atvejų, kuomet baudžiamoji atsakomybė keliama nesąžiningą veiklą vykdančiam asmeniui. Analizuojant literatūrą susijusią su PVM sukčiavimu, išryškėjo nauja sąvoka – „karuselinis“ sukčiavimas. Batova (2010) pateikia tokią šios sąvokos apibrėžtį: „Karuselinis“ sukčiavimas – „kai ES viduje veikianti įmonė vykdo tarpvalstybinį prekių tiekimą dingusiam (neegzistuojančiam) ūkio subjektui, perkančiam prekes be PVM pagal ES teisės aktus. Prekės toliau tiekiamos kitam pirkėjui šalies viduje, dingęs ūkio subjektas iš vietinės mokesčių inspekcijos pareikalauja grąžinti PVM – biudžetas negauna pajamų, paveikiamos specifinių prekių kainos“. Matoma, kad vis tobulėjančioje šalyje, gudresni tampa ir PVM mokėtojai. Jie išranda naujų būdų, kaip dar būtų galima išvengti prievolės mokėti šį analizuojamą mokestį. Europos komisija mano, jog norint išvengti sukčiavimo PVM srityje, reikia sukurti tarpusavio pagalbos sistemą, skirtą kovoti su tarptautinio masto PVM slėpimu. Tokiu atveju, valstybės kartu veikdamos galbūt galėtų kovoti su šio mokesčio neteisėtu sukčiavimu ir padėti kiekvienai šaliai susigrąžinti jai priklausančią, prarastą PVM dalį (Europos Komisija, 2014).

Apibendrinant, galima daryti prielaidą, kad tiek Lietuvoje, tiek kitose užsienio valstybėse, sukčiavimas PVM srityje gana dažna problema. Šio analizuojamo mokesčio mokėtojų bandymas išsisukti nuo privalomo mokėjimo, neigiamai veikia šalies nacionalinį biudžetą. Viso to pasekmė ta, jog biudžete prarandama didelė dalis pajamų, o tai valstybei ne į naudą. Svarbu tai, jog yra ieškoma būdų kaip kovoti su nesąžiningais PVM mokėtojais, bendradarbiaujant su kitomis ES šalimis, žengiant bendro tikslo link.

Teorinės darbo dalies išvados

Teorinėje darbo dalyje buvo išsiaiškinta, jog Lietuvos Respublikos nacionalinis biudžetas formuojamas iš valstybės ir vietos savivaldybių biudžetų, kurie susideda iš mokestinių ir nemokestinių pajamų. Mokestines pajamas sudaro tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai, o nemokestines pajamas – pajamos gautos už parduotą ar konfiskuotą turtą ir baudas. Didžiąją dalį pajamų valstybės biudžete sudaro pridėtinės vertės mokestis. Jis laikomas vienu pagrindiniu valstybės pajamų šaltiniu ne tik Lietuvoje, bet ir visoje ES. Valstybei jis parankus, nes yra lengvai surenkamas, kadangi yra įskaičiuojamas į bendrą, galutinę prekės ar paslaugos kainą. Nors pridėtinės vertės mokestį moka verslo įmonės, tačiau reali mokėjimo našta gula ant gyventojų pečių. Šį mokestį reglamentuoja Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. Nauja šio mokesčio redakcija įsigaliojo nuo 2002 metų kovo 5 dienos. Lietuvoje, pridėtinės vertės mokestį turi skaičiuoti ir jį mokėti tiek Lietuvos Respublikos, tiek užsienio šalių fiziniai bei juridiniai asmenys, užsiimantys bet kurios srities ekonomine veikla. Be viso to, taip pat buvo išsiaiškinta, kad šio mokesčio objektas - tai ekonominės veiklos vykdymas, susijęs su prekių tiekimu ar paslaugų teikimu už atlygį šalies teritorijoje bei importuojamų prekių ir jų įsigijimas iš kitų valstybių narių. Apmokestinimo momentas atsiranda tada, kai įvyksta prekių ar paslaugų pardavimas, o apmokestinamoji vertė - atlygis tiekėjui, gaunamas už tiekiamas prekes ar teikiamas paslaugas. Pagrindinis dokumentas kurį turi pildyti šio mokesčio apmokestinamieji asmenys yra pridėtinės vertės mokesčio deklaracija. Apskaičiavus pridėtinės vertės mokestį, teigiamas skirtumas turi būti sumokamas į valstybės biudžetą, o neigiamas gali būti grąžinamas šio mokesčio mokėtojų. Šiuo metu Lietuvoje galioja keturių tipų pridėtinės vertės mokesčio tarifai: standartinis 21 proc., kuris taikomas prekių ir paslaugų teikimo atvejais, taip pat ir importuojamoms prekėms; lengvatinis 5 proc. taikomas vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms bei neįgaliųjų techninės pagalbos priemonėms ir jų remontui; 9 proc. lengvatinis tarifas taikomas knygoms ir neperiodiniams informaciniais leidiniams, laikraščiams, žurnalams bei kitiems periodiniams leidiniams, keleivių vežimo ir turizmo paslaugoms bei šilumos energijai; 0 proc. tarifas, taikomas kai kuriems prekių ir paslaugų tiekimo sandoriams. Išanalizavus skirtingų autorių nuomones, buvo išsiaiškinta, jog pridėtinės vertės mokesčio surinkimą įtakoja daugelis veiksnių, tačiau pagrindiniais galima laikyti šiuos: infliacija, pardavimų apimtys šalyje, PVM mokesčio tarifai bei namų ūkio vartojimo išlaidos.

2. PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO SURINKIMO ANALIZĖ 2008 – 2014 METŲ LAIKOTARPIU

2.1. Tyrimo metodika

Norint objektyviai atlikti tyrimą, būtina nusistatyti tam tikrus metodologinius reikalavimus. Mokslinėje literatūroje siūloma daug ir įvairių tokių tyrimo metodų. Vienas iš jų – kontent analizės metodas. Kadangi darbo tema susijusi su pridėtinės vertės mokesčio surinkimo analize, atliekant tyrimą remiamasi įstatymais, Valstybinės mokesčių inspekcijos, Statistikos departamento bei Statistikos metraščio pateiktais duomenimis ir ataskaitomis, todėl tyrimui pasirinktas būtent šis metodas. Bendriausia prasme „kontent – analizė yra technika, leidžianti objektyviai ir sistemiskai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas“ (Tidikis, R. 2002, p. 498). Kontent analizės objektu laikomi tokie dokumentai:

- Rašytiniai dokumentai (teisės aktai, įvairi statistinė medžiaga, mokslo darbai, įvairūs žurnalai ir kt.);
- Vaizdiniai dokumentai (vaizdo, kino filmai, nuotraukos ir t.t.)
- Garsiniai dokumentai (radijo garso, diktofono įrašai ir pan.).

Pasirengimas tyrimui svarbus ir atsakingas procesas. Norint tinkamai ir laiku atlikti jį, reikia nusistatyti svarbiausius prioritetus ir pasirinkti tinkamus etapus. Tidikis (2002, p. 500 – 501), rekomenduoja šiuos pasirengimo etapus:

1. Atrinkti analizei dokumentus ir įvertinti jų: autentiškumą (ar jie tikslūs); reprezentatyvumą (ar jie atstovauja tokio tipo dokumentų visumai); prasingumą, pasirinktos temos ir bendrą (dokumentų vertę); išsamumą ir patikimumą (dokumento šaltinio);
2. Išsiaiškinti dokumento turinio sąvokų, kategorijų atitikimą, keliamus tyrimo tikslus ir hipotezių turinio sąvokas;
3. Išskirti skaičiavimo vienetus (indikatorius);
4. Išskirti turinio vieneto prasmę;
5. Nustatyti kiekybinių charakteristikų skaičiavimo sistemą.

Visi metodai turi savo privalumų ir trūkumų. Ne išimtis ir kontent – analizės metodas. Tidikis (2002, p. 504) savo knygoje įvardija tokius šio metodo taikymo privalumus:

- Kontent – analizė ne tokia subjektyvi ir šališka, kaip kokybinė analizė, nes nagrinėjami dokumentų (dažniausiai oficialių) duomenys, o ne žmonių nuomonės;
- Leidžia dirbti su didžiuliu tekstų masyvu ir aiškia struktūra;
- Pakankamas nagrinėjamų dokumentų reprezentatyvumas;
- Leidžia palyginti tarptautinius dokumentus (teisės aktus) ir jų duomenis, taip pat palyginti skirtingų sociologinių tyrimų rezultatus;
- Patogu apdoroti gausią informaciją, gautą kaip atsakymus į atviros anketos klausimus.

Be šių minėtų privalumų, kontent – analizės metodas turi ir savo trūkumus. Kaip pagrindinį šio metodo trūkumą, būtų galima įvardyti, tai, kad ne visada reikalingi dokumentai/duomenys yra prieinami, kai kurie pasibaigus terminui tiesiog sunaikinami. Taip pat skirtingų institucijų pateiktose ataskaitose nesutampa pateikti duomenys.

Jau buvo minėta, jog atliekant pridėtinės vertės mokesčio surinkimo analizę, naudojami rašytiniai dokumentai, tokie kaip: teisės aktai, Valstybinės mokesčių inspekcijos nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitos, Muitinės ataskaitos, Statistikos metraštis bei Statistikos departamento rodikliai. Skačiuojant koreliaciją naudojamosi Microsoft Office Excel programa. Tyrimo instrumentarius pateiktas lentelės pavidalu (žr. 1.3 lentelę).

1.3 lentelė

Tyrimo instrumentarius

	Tikslas	Šaltinis	Rezultatas
1.	Kiek iš viso surinkta pajamų iš PVM 2008 – 2014 m.	VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitos 2008 – 2014 m. ir Muitinės veiklos ataskaitos 2008 – 2014 m.	Atlikta PVM surinkimo analizė 2008 – 2014 metų laikotarpiu ir sužinota kiek buvo surinkta pajamų.
2.	Kokią dalį PVM surenkamų pajamų administruoja VMI, o kokią Lietuvos Muitinė?	VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitos 2008 – 2014 m.; Lietuvos Muitinės veiklos ataskaitos 2008 – 2014 m.	Sužinota kokią dalį administruoja VMI, o kokią Muitinė.
3.	Kaip kito pagrindiniai veiksniai (PVM tarifai, pardavimai, namų ūkio vartojimo išlaidos ir infliacijos lygis) 2008 – 2014 m.	LR PVMĮ pakeitimai 2009 – 2014 m.; VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitos 2008 – 2014 m.; Statistikos departamentas 2008 – 2014 m.; Statistikos metraštis 2011; 2014 m.; Lietuvos socialinė ekonominė raida 2013 - 2015 m.	Išsiaiškinta kaip kito PVM tarifai, kokioms prekių ir paslaugų kategorijoms buvo panaikintos lengvatos, kaip kito pardavimai, namų ūkio vartojimo išlaidos ir infliacijos lygis.
4.	Kokie veiksniai labiausiai įtakojo PVM surinkimą 2008 – 2014 m.?	Microsoft Office Excel programa.	Nustatyta, jog lemiamą įtaką 2008 – 2014 metų surenkamoms pajamoms turėjo pardavimų apimtys šalyje. Kiek mažesnę namų ūkių vartojimo išlaidos ir mažiausią – vartotojų kainų indekso lygis.
5.	Kokie PVM tarifai vyrauja ES?	EU VAT Rates informacija 2015	Sužinota, jog standartiniai PVM tarifai svyruoja nuo 17 iki 27 proc., o lengvatinių tarifų dydžiai nuo 2,1 iki 18 proc. bei kokioms prekių ir paslaugų kategorijoms dažniausiai taikomos lengvatos.

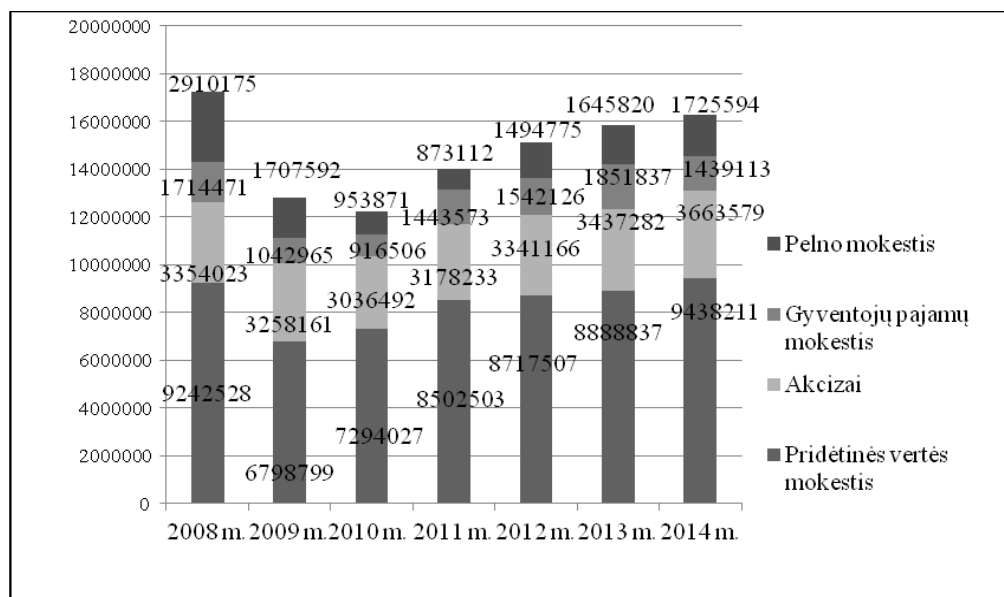
Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Pateiktoje lentelėje parodyta kokie atliekamo tyrimo tikslai, reikalingi ištekliai ir numatomi rezultatai. Tyrimui pasiekti buvo iškelti penki pagrindiniai tikslai, kurie darbo eigoje palaipsniui analizuojami. Pirmasis tyrimo tikslas - išsiaiškinti kiek visu analizuojamu laikotarpiu buvo surinkta PVM į valstybės biudžetą, antrasis – išnagrinėti kokią dalį iš visų surinktų pajamų administruoja VMI, o kokią – Muitinė. Sekantis tyrimo tikslas – išanalizuoti pagrindinius veiksnius įtakančius PVM surinkimą. Iš to išvedamas dar vienas tikslas – išsiaiškinti kuris veiksnys turėjo lemiamą įtaką PVM surenkamoms pajamoms 2008 – 2014 metų laikotarpiu. Šiam tikslui pasiekti

naudojamas koreliacijos koeficientas. Paskutinis veiksnys – išanalizuoti ES šalyje egzistuojančius šio mokesčio tarifus.

2.2. Lietuvos Respublikos nacionalinio biudžeto apžvalga 2008 – 2014 metais

Iš teorinės darbo dalies tapo aišku, jog Lietuvos biudžetinė sistema susideda iš valstybės ir savarankiškų vietos savivaldybių biudžetų, kurie sudaro LR nacionalinį biudžetą. Pagrindinis šio biudžeto pajamų šaltinis yra mokestinės ir nemokestinės pajamos. Kartu paėmus jos visu analizuojamu laikotarpiu sudarė apie 80 proc. visų į biudžetą surinktų pajamų (žr. 2 paveikslą). Lietuvoje mokestinės ir nemokestinės pajamas sudaro tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai, pajamos gautos už parduotą ar konfiskuotą turtą ir baudas, ES parama bei dar keletas kitų finansavimo šaltinių. Tačiau, svarbiausias valstybės biudžeto pajamų šaltinis yra mokesčiai. Todėl toliau bus analizuojami keturi pagrindiniai mokesčiai, kurių dėka papildomas LR nacionalinis biudžetas (žr. 9 paveikslą). Visi reikalingi duomenys analizei atlikti paimti iš VMI nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo ataskaitų, Lietuvos Muitinės ataskaitų, Statistikos metraščio bei Statistikos departamento.

9 pav. Didžiausią pajamų dalį sudarantys mokesčiai 2008 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitomis ir Muitinės veiklos ataskaitomis (2008 – 2014 m.)

Iš pateikto paveikslo matyti, jog šie išvardyti mokesčiai yra pagrindiniai nacionalinio biudžeto pajamų šaltiniai. Kiekvieno jų svoris nacionaliniame biudžete nelygus. Pagal surenkamų pajamų dydį, vienareikšmiu lyderiu tampa PVM. Jis visu analizuojamu laikotarpiu į šalies nacionalinį biudžetą pritraukė didžiausią dalį pajamų ir sudarė nuo 28 iki 33 proc. visų surinktų piniginių lėšų. Plačiau apie šio mokesčio surenkamas pajamas ir jų kitimą, bus analizuojama sekančiame skyriuje (žr. 2.3 skyrių). Kitas nacionalinio biudžeto pajamų šaltinis – akcizai. Visu nagrinėjamu laikotarpiu, jie sudarė 12 - 13 proc. visų į nacionalinį biudžetą surinktų pajamų. Matoma, jog laikotarpiu nuo

2008 – 2014 metų akcizų surenkamos pajamos buvo nestabilios. Šio mokesčio surenkamų pajamų mažėjimas buvo pastebimas 2009 ir 2010 metais, visais kitais metais jos didėjo. 2009 metus lyginant su 2008 metais įplaukos surinktos iš akcizų sumažėjo 95862 Lt. (nuo 3354023 iki 3258161 Lt.). t.y. 2,9 proc., o 2010 metais per 221669 Lt. (nuo 3258161 iki 3036492 Lt.) arba 6,8 proc. lyginant su 2009 metais. Šių pajamų pasikeitimą lėmė tai, jog pasikeitė pajamos surinktos iš akcizo už energetinius produktus (2010 metus lyginant su 2009 metais jos sumažėjo per 70188 Lt), už etilo alkoholių ir alkoholinius gėrimus (2010 metus lyginant su 2009 metais sumažėjo per 64370 Lt), taip pat ir už apdorotą tabaką (2010 metus lyginant su 2009 metais pajamos sumažėjo 137374 Lt). Didžiausias pajamų surinkimas iš akcizų buvo praėjusiais metais. Matoma, jog jos išaugo 226297 Lt. (nuo 3437282 iki 3663579 Lt.), kas sudarė 6,6 proc. lyginant su 2013 metais.

Kitas, ne mažiau svarbus mokestis šalies biudžetui yra gyventojų pajamų mokestis (toliau GPM). Svarbu paminėti, jog šis mokestis labiau orientuotas į savivaldybių biudžetus, iš kurių nedidelė dalis surenkamų pajamų patenka į valstybės biudžetą. 9 paveiksle pateikta surenkamų pajamų dalis tenkanti tik valstybės biudžetui. Ji svyravo nuo 14 iki 18 proc. visų į šalies nacionalinį biudžetą surinktų įplaukų. Kokia dalis sudarė savivaldybių biudžetus, šiame darbe nebus detalizuojama. Iš GPM surenkamos pajamos visu analizuojamu laikotarpiu buvo nepastovios. Vienais metais jos didėjo, kitais – mažėjo. 2009 metais piniginės lėšos gautos iš GPM sumažėjo per 671506Lt. (nuo 1714471 iki 1042965 Lt.), t.y. 39,2 proc., 2010 metais – 126459 Lt. (nuo 1042965 iki 916506 Lt.), kas sudarė 12,1 proc. lyginant su ankstesniais metais. Pastarųjų metų pajamų pasikeitimą lėmė nuo 2010 metų sausio 1 dienos pasikeitęs GPM paskirstymo procentas tarp valstybės ir savivaldybių biudžetų. 2010 metais šio mokesčio paskirstymo procentas į valstybės biudžetą sudarė 26,53 proc., o tai 1,18 proc. mažesnis nei buvo 2009 metais. Daugiausia lėšų į valstybės biudžetą buvo surinkta 2013 metais – 1851837 Lt. Sekančiais metais pajamos surinktos iš GPM vėl sumažėjo per 412724 Lt. (nuo 1851837 iki 1439113 Lt.) arba 22,3 proc. lyginant su 2013 metais.

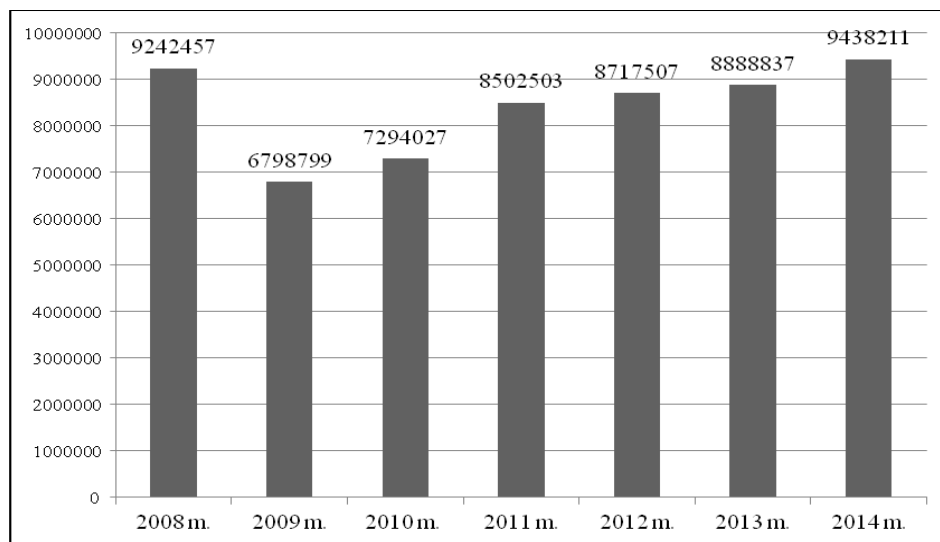
Analizuojant pelno mokesčio svarbą nacionaliniam biudžetui, galima pastebėti, kad visu analizuojamu laikotarpiu šio mokesčio pajamų surinkimas svyravo nuo 3 iki 11 proc., visų į biudžetą surinktų pajamų. Didelis šio mokesčio pajamų surinkimo pasikeitimas buvo pastebimas 2009 ir 2010 metais. 2009 metus lyginant su 2008 metais iš pelno mokesčio į valstybės biudžetą surenkamos piniginės lėšos sumažėjo 1202583 Lt. (nuo 2910175 iki 1707592 Lt.), t.y. net 41,3 proc., o 2010 metais - 753721 Lt. (nuo 1707592 iki 953871 Lt.), kas sudarė 44,1 proc. lyginant su 2009 metais. Šių surenkamų pajamų sumažėjimą sąlygojo tai, jog įmonės deklaravo trečdaliu mažiau avansinio pelno mokesčio. Pavyzdžiui, 2010 metais įmonės laiku sumokėjo tik 79 proc. deklaruoto avansinio pelno mokesčio sumos. Visais kitais metais įplaukos surenkamos iš pelno mokesčio į šalies nacionalinį biudžetą – didėjo. Didžiausias surenkamų piniginių lėšų dydis buvo

2014 metais. Sumine išraiška jos siekė 1725594 Lt. Gana didelį pajamų surinkimo padidėjimą galėjo lemti tai, jog šio mokesčio mokėtojai 2014 metus lyginant su 2013 metais pateikė 3,2 proc. daugiau avansinio pelno mokesčio deklaracijų.

Išanalizavus pagrindinius mokesčius sudarančius didelę dalį pajamų valstybės biudžete, buvo išsiaiškinta, jog vienareikšmiu lyderiu tapo PVM. Jo svoris šalies nacionaliniame biudžete 2008 – 2014 metų laikotarpiu buvo 31,6 proc. (apskaičiuotas vidurkis). Mažesnę reikšmę turėjo gyventojų pajamų mokestis – 15,6 proc., akcizai – 12,6 proc. ir mažiausią pajamų dalį sudarė pelno mokestis – 6,1 proc. Sekančiame skyrelyje plačiau bus analizuojamos PVM surenkamos pajamos 2008 – 2014 metų laikotarpiu.

2.3. Pridėtinės vertės mokesčio surinkimas 2008 – 2014 metų laikotarpiu

Šiame darbe ne kartą buvo minėta, jog PVM yra vienas iš netiesioginių mokesčių, savo populiarumu lenkiantis kitus Lietuvoje egzistuojančius mokesčius. Šis mokestis turi plačią apmokestinimo bazę, juo nesudėtinga apmokestinti prekes ir paslaugas, todėl PVM dėka į valstybės biudžetą pritraukiama didelė dalis piniginių lėšų. Ankstesniame skyriuje buvo minėta, jog LR nacionalinis biudžetas daugiausia pajamų surenka būtent iš PVM. Šį mokestį Lietuvoje administruoja dvi pagrindinės institucijos – VMI ir Lietuvos Muitinė, tačiau į nacionalinį šalies biudžetą patenka bendros surinktos pajamos. 10 paveiksle pateiktos visos į nacionalinį biudžetą surinktos PVM piniginės lėšos 2008 – 2014 metų laikotarpiu.

10 pav. PVM surinkimo pajamos į nacionalinį biudžetą 2008 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitomis ir Muitinės veiklos ataskaitomis (2008 – 2014 m.)

Iš pateikto paveikslo matyti, jog PVM surenkamos pajamos 2009 metus lyginant su 2008 metais ženkliai sumažėjo, t.y. 2443658 Lt. (nuo 9242457 iki 6798799 Lt.) arba 26,4 proc. Likusiu analizuojamu laikotarpiu piniginės lėšos turėjo tendenciją didėti. 2010 metais jos išaugo 495228 Lt. (nuo 6798799 iki 7294027 Lt.), t.y. 7,3 proc., 2011 metais - 1208476 Lt. (nuo 7294027 iki 8502503

Lt.), t.y. 2 proc., 2012 metais – 215004 Lt. (nuo 8502503 iki 8717507 Lt.), kas sudarė 2,5 proc., 2013 metais – 171330 Lt. (nuo 8717507 iki 8888837 Lt.) arba 2 proc. bei 2014 metais – 549374 Lt. (nuo 8888837 iki 9438211 Lt.), t.y. 6,2 proc. lyginant su ankstesniais metais.

Išsiaiškinus kokia bendra pajamų dalis (įskaitant VMI ir Muitinės administruojamą dalį) visu analizuojamu laikotarpiu buvo surinkta į šalies nacionalinį biudžetą, toliau būtų tikslinga sužinoti kokią dalį iš bendrų gautų piniginių įplaukų administruoja VMI, o kokią – Muitinė. Toliau darbe atskirai pateikiamos VMI administruojamos PVM surenkamos pajamos 2008 – 2014 metų laikotarpiu (žr. 1.4 lentelę). Joje pateikta: planinės ir faktinės surenkamos pajamos, taip pat lyginamieji faktinių ir planinių pajamų svoriai.

1.4 lentelė

VMI administruojamo PVM surenkamos pajamos

	Planas	Faktas	Plano palyginimas su faktu	
			tūkst. Lt	%
2008 m.	8152514	7376926	-775588	90,49%
2009 m.	5197653	5601258	403605	107,77%
2010 m.	4983252	5723638	740386	114,86%
2011 m.	6511231	6539310	28079	100,43%
2012 m.	6889485	6567518	- 321967	95,33%
2013 m.	8682783	8318778	- 364005	95,81%
2014 m.	9686485	9354583	- 331902	96,6%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitomis (2008 – 2014 m.)

Iš pateiktos lentelės matoma, jog VMI administruoja didelę dalį visų į valstybės biudžetą surinktų pajamų. PVM įplaukos į šalies nacionalinį biudžetą 2008 – 2014 metų laikotarpiu didėjo vis spartesniu tempu, išskyrus 2009 metus. Nuo 2009 iki 2011 metų prognozės pateisino lūkesčius ir į valstybės biudžetą buvo surinkta daugiau piniginių lėšų nei buvo planuota. Pavyzdžiui, 2009 metais finansinių lėšų buvo gauta per 403605 Lt., 2010 metais – per 740386 Lt. ir 2011 metais – per 28079 Lt. daugiau nei buvo prognozuota. Laikotarpiu nuo 2012 iki 2014 metų pastebima, jog prognozės nepasitvirtino ir į šalies nacionalinį biudžetą buvo surinkta mažiau pajamų iš PVM nei buvo planuota. 2012 metais buvo gauta 321967 Lt., sekančiais 2013 metais – 364005 Lt. ir 2014 metais – 331902 Lt. mažiau pajamų nei buvo tikėtasi. Kalbant apie faktines iš PVM surenkamas pajamas pastebima, jog 2009 metais jos sumažėjo 24,1 proc. lyginant su 2008 metais. Visu kitu laikotarpiu piniginės lėšos surinktos iš PVM augo. 2010 metais jos padidėjo 2,2 proc., 2011 metais – 14,3 proc., 2012 metais – 0,4 proc., 2013 metais – 26,7 proc. ir 2014 metais – 12,5 proc. lyginant su ankstesniais metais (žr. 2 priedo 1 lentelę).

Kita institucija administruojanti PVM surinkimą – Lietuvos Muitinė. Reikia paminėti, jog ši institucija yra atsakinga tik už importo PVM surinkimą. Importo PVM – tai PVM suma, apskaičiuota už importuojamas prekes dėl kurių atsiranda importo skola muitinei. 1.5 lentelėje pateiktos visos šios institucijos surinktos piniginės lėšos 2008 – 2014 metų laikotarpiu. Joje pateikta planinės ir faktinės surenkamos pajamos, taip pat lyginamieji faktinių ir planinių pajamų svoriai.

1.5 lentelė

Muitinės administruojamo PVM surenkamos pajamos

	Planas	Faktas	Plano palyginimas su faktu	
			tūkst. Lt	%
2008 m.	-	1865602	-	-
2009 m.	-	1198000	-	-
2010 m.	1094612	1570389	475777	143%
2011 m.	1747970	1963193	215223	112%
2012 m.	2039720	2149989	110269	105%
2013 m.	608600	570058	-38542	94%
2014 m.	73000	83628	10628	115%

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Muitinės veiklos ataskaitomis (2008 – 2014 m.)

Iš lentelės matoma, jog Muitinės administruojamo PVM surenkamos piniginės lėšos visu nagrinėjamu laikotarpiu nebuvo pastovios. Vienais metais pastebimas jų augimas, kitais metais didelis surenkamų pajamų sumažėjimas. Iš pateiktų duomenų tampa aišku, kad visu laikotarpiu, išskyrus 2013 metus, prognozės pateisino lūkesčius ir į šalies nacionalinį biudžetą buvo gauta daugiau nei tikėtasi. Pavyzdžiui, 2010 metais surinkta per 475777 Lt., 2011 metais – 215223 Lt., 2012 metais – 110269 Lt. bei 2014 metais – 10628 Lt. daugiau pajamų nei buvo planuota. O 2013 metais atvirkščiai, į valstybės biudžetą buvo surinkta 38542 Lt. mažiau nei buvo prognozuota.

Analizuojant faktines PVM surenkamas pinigines lėšas pastebima, jog 2009 metus lyginant su 2008 metais, jos sumažėjo 35,8 proc. Laikotarpiu nuo 2010 iki 2012 metų Muitinės administruojamo PVM pajamos augo. 2010 metais jos padidėjo – 31,1 proc., 2011 metais – 25 proc. bei 2012 metais – 9,5 proc. Kiek kitokia situacija su paskutiniaisiais nagrinėjamais metais. 2013 metais pajamos sumažėjo – 73,5 proc., o 2014 metais dar daugiau – net 85,3 proc. lyginant su prieš tai buvusiais metais (žr. 2 priedo 2 lentelę). Pastarųjų metų sumažėjimą lėmė nuo 2013 metų kovo 1 dienos pasikeitusi importo administravimo tvarka. Pagal naująją tvarką, nuo minėtos datos importo PVM sumokėjimo (įskaitymo) kontrolė perimta iš Lietuvos muitinės ir perduota administruoti VMI. Tai reiškia, jog 2013 ir 2014 metais mažėjant Muitinės administruojamo PVM surenkamoms piniginėms lėšoms, atitinkamai didėjo VMI surenkamos pajamos. Pasak Šipavičiaus (Mokesčių žinios, 2013), administravimo tvarka pakeista siekiant gerinti verslo sąlygas ir ne tiek svarbu kas surinks PVM mokesčio gautas pajamas - VMI ar Muitinė, svarbiausia, kad valstybės biudžete jų būtų daugiau.

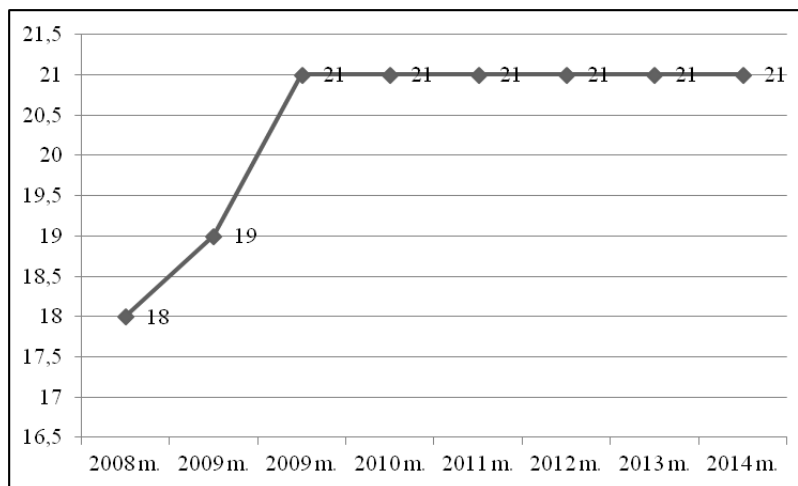
Išanalizavus PVM surenkamas įplaukas 2008 – 2014 metų laikotarpiu, buvo pastebėta, jog 2009 metais jos ženkliai sumažėjo, t.y. 26,4 proc. lyginant su 2008 metais. Visais kitais metais piniginės lėšos turėjo tendenciją didėti. Didžiausia surinkta pajamų dalis buvo 2014 metais, sumine išraiška jos siekė 9438211 Lt. Per visą analizuojamą laikotarpį, didžiąją dalį PVM surenkamų pajamų administruojo VMI, o likusią Lietuvos Muitinė, kadangi ši institucija atsakinga tik už importo PVM.

2.4. Pagrindiniai veiksniai įtakoję pridėtinės vertės mokesčio surinkimą 2008 – 2014 metais

Teorinėje darbo dalyje buvo aiškinamasi kokie veiksniai labiausiai įtakoja PVM surinkimą. Remiantis VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitomis bei skirtingų autorių nuomonėmis buvo nustatyta, jog šio mokesčio surinkimui įtakos turi: PVM tarifai, pardavimų apimtys šalyje, namų ūkio vartojimo išlaidos bei infliacija (žr. 1.2.7 skyrelį). Taigi, toliau darbe atskirai analizuojami visi veiksniai turėję įtakos PVM surenkamoms pajamoms, apžvelgiant jų kitimo tendencijas 2008 – 2014 metų laikotarpiu.

2.4.1. Pridėtinės vertės mokesčio tarifai

Nuo 1994 metų Lietuvoje įsigaliojus PVM, jam buvo nustatytas 18 proc. standartinis tarifo dydis. Per pastaruosius metus, standartinio PVM tarifo dydis keitėsi keletą kartų. Jo kitimas pavaizduotas 11 paveiksle.

11 pav. Standartinio PVM tarifo kitimas 2008 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Novošinskiene (2012, p. 167 – 169)

Iš pateiktos iliustracijos matyti, jog PVM standartinio tarifo dydis iki 2009 metų buvo 18 proc., kuris išliko nepakitęs ilgą laiko tarpą, t.y. 15 metų. Tačiau 2009 metų sausio mėnesio pradžioje, PVM tarifas buvo padidintas iki 19 proc. ir tais pačiais metais rugsėjo 1 dieną šalyje įsigaliojo naujas standartinis 21 proc. šio mokesčio tarifas, kuris nepasikeitė iki šiol. Reikia paminėti, kad valdžia nusprendusi padidinti standartinį PVM tarifą tikino, jog jis galios tik laikinai, krizės metu, tačiau tampa aišku, jog net ir pasibaigus sunkmečio laikotarpiui prie seno PVM tarifo dydžio grįžta nebuvo. Per visą minimą laikotarpį, PVM standartinio tarifo dydis padidėjo net 3 proc. Gali pasirodyti, jog tai nedidelis padidėjimas, tačiau šalies ekonomikai tai stiprus perversmas sukeliantis neigiamus padarinius. Diliaus, Kareivaitės (2010, p. 13) teigimu, 2009 metais standartinio PVM tarifo padidinimas nulėmė kainų didėjimą. Be padidinto šio analizuojamo mokesčio tarifo, Lietuvoje taip pat buvo panaikintos 5 ir 9 proc. taikomos lengvatos tam tikroms prekėms ir paslaugoms. Remiantis Ruškyte, Rutkausku, Navicku (2012, p. 101), nuo 2009 metų Lietuvoje išvis buvo panaikintos 5 proc. PVM lengvatos šioms prekių ir paslaugų kategorijoms:

1. Ekologiškai švariems maisto produktams;
2. Šviežiai atšaldytai mėsei ir valgomiems subproduktams (išskyrus naminių paukščių mėsą ir jų valgomus subproduktus) ir šviežiai atšaldytai, užšaldytai, giliai užšaldytai naminių paukščių mėsei ir jų valgomiems subproduktams;
3. Žemės ūkio bendrovių ir kooperatinių bendrovių paslaugoms žemės ūkiui, teikiamoms savo nariams;
4. Gyvoms, šviežioms ir atšaldytoms žuvims;
5. Visų rūšių meno ir kultūros bei sporto renginių, taip pat muziejų, pramogų parkų, zoologijos sodo lankymui;
6. Rašytojų, kompozitorių ar atlikėjų teikiamos kūrybos ar atlikimo paslaugoms už kurias šiems asmenims mokamas honoraras.

Lengvatinis 9 proc. tarifas nuo pastarųjų metų sausio mėnesio pradžios nebetaikomas gyvenamųjų namų statybos, renovacijos, apšiltinimo ir projektavimo, inžinerinių tinklų statybos bei teritorijų tvarkymo paslaugoms, už kurias apmokama valstybės ir savivaldybių biudžetų, valstybės teikiamų lengvatinių kreditų ir valstybės specialiųjų fondų lėšomis. Matoma, kad sunkmečio laikotarpiu Lietuvoje buvo panaikinta nemažai lengvatų. Tai reiškia, jog minėtos prekės ir paslaugos nuo to laiko buvo apmokestinamos šalyje nustatytu standartiniu PVM tarifu. Per visą analizuojamą laikotarpį taikomų lengvatinių tarifų dydis vaistams, šilumos energijai, turizmo paslaugoms, knygoms ir neperiodiniams informaciniais leidiniais, laikraščiams ir žurnalams bei keleivių vežimo paslaugoms buvo nepastovus. Vienais metais tarifas buvo didinamas, kitais – mažinamas arba išliko pastovus (žr. 1.6 lentelę).

1.6 lentelė

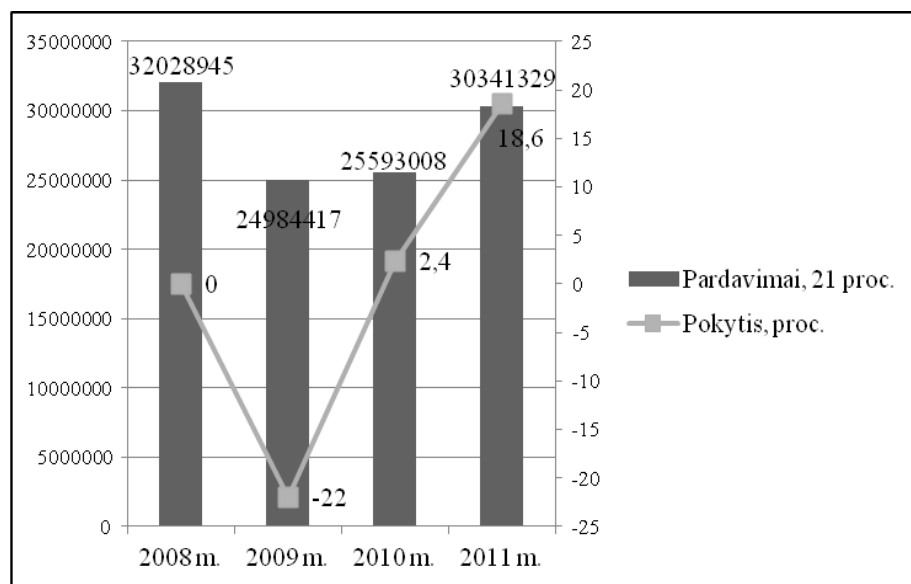
PVM tarifų pakeitimai 2008 – 2014 metais

	Vaistams ir medicinos pagalbos priemonės	Šilumos energijai tiekiamai gyvenamosioms patalpoms šildyti	Viešbučio tipo ir specialaus apgyvendinimo paslaugoms	Knygoms ir neperiodiniams informaciniais leidiniais	Laikraščiams ir žurnalams	Keleivių vežimo paslaugoms
2008 m.	5 proc.	5 proc.	5 proc.	5 proc.	5 proc.	5 proc.
2009m.	5 proc.	5 proc. (iki 2009-08-31) 9 proc. (nuo 2009-09-01)	19/ 21 proc.	9 proc.	19/ 21 proc.	19/ 21 proc.
2010 m.	5 proc.	9 proc.	21 proc.	9 proc.	21 proc.	21 proc.
2011 m.	5 proc.	9 proc.	9 proc.	9 proc.	21 proc.	21 proc.
2012 m.	5 proc.	9 proc.	21 proc.	9 proc.	21 proc.	21 proc.
2013 m.	5 proc.	9 proc.	21 proc.	9 proc.	9 proc.	9 proc.
2014 m.	5 proc.	9 proc.	21 proc.	9 proc.	9 proc.	9 proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis PVMĮ pakeitimais (2009 – 2014); Ruškyte, Rutkauskų, Navickų (2012, p. 102)

Iš pateiktos lentelės matyti, kad 2008 metais Lietuvoje buvo taikomas tik vienas, 5 proc. lengvatinis PVM tarifas pateiktoms prekėms ir paslaugoms. Per visą analizuojamą laikotarpį, lengvatinių tarifų dydis nė karto nebuvo keistas tik vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms. Likusioms prekių ir paslaugų kategorijoms tarifas keitėsi. Pavyzdžiui, nuo 2009 metų rugsėjo 1 dienos šilumos energijai lengvatinis tarifas buvo padidintas iki 9 proc. ir per visą analizuojamą laikotarpį nekito. Nagrinėjant turizmo paslaugas pastebima, kad visu analizuojamu laikotarpiu jos buvo apmokestintos standartiniu 21 proc., išskyrus 2011 metus, kuomet šioms paslaugoms buvo nuspręsta taikyti 9 proc. lengvatinį PVM tarifą. Nuo 2009 metų pradžios, lengvatinis 5 proc. PVM tarifas buvo panaikintas knygoms ir neperiodiniams informacijos leidiniams, kurie nuo pastarųjų metų buvo apmokestinti 9 proc. PVM tarifu ir likusiu laikotarpiu nesikeitė. Taip pat laikraščiams ir žurnalams bei keleivių vežimo paslaugoms. Nuo to laiko pastarosios prekės ir paslaugos buvo apmokestintos 21 proc. tarifu. Tačiau, 2013 metais valdžia nusprendė vėl taikyti lengvatas minėtoms prekėms ir paslaugoms, tik šįkart jos buvo apmokestinamos didesniu – 9 proc. lengvatinio tarifo dydžiu.

Išanalizavus PVM tarifų kitimą 2008 – 2014 metų laikotarpiu, būtų tikslinga sužinoti kiek pajamų buvo surinkta atskirai iš 21, 5 ir 9 proc. pardavimo PVM. 12 paveiksle pateiktos pajamos surinktos iš standartinio šio mokesčio tarifo. Reikia paminėti, jog iliustracijoje pateiktos ne viso analizuojamo laikotarpio surinktos pajamos, kadangi VMI nuo 2012 metų savo rengiamose nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitose nebenurodo konkrečių sumų, kurios buvo surinktos iš 21, 9 ir 5 proc. apmokestinamų prekių ir paslaugų. Ataskaitose pateikiama tik bendra pajamų suma surinkta iš pardavimo PVM.

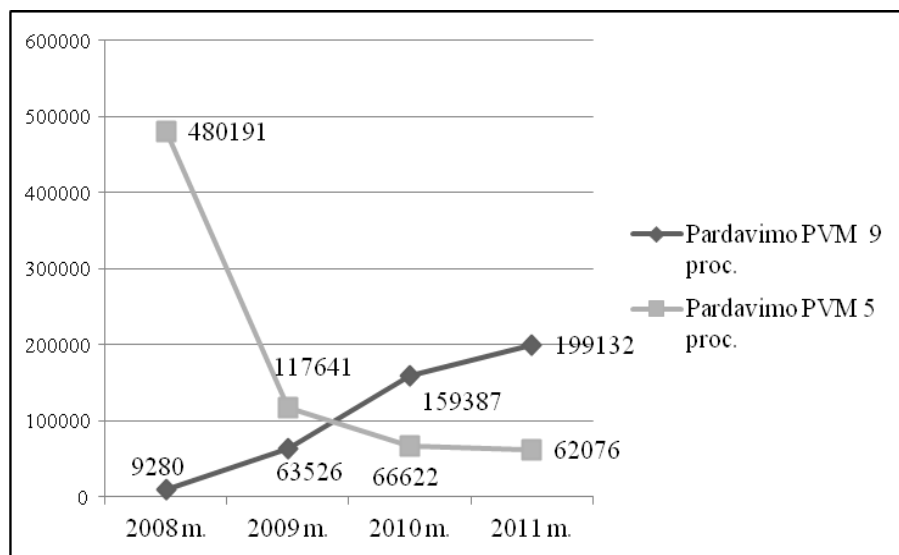

12 pav. Pardavimo PVM 21 proc. kitimas 2008 – 2011 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitomis (2008 - 2011)

Iš pateikto paveikslo matyti, jog 2009 metais ženkliai smuko pajamos surenkamos iš standartiniu PVM tarifu apmokestintų prekių ir paslaugų. Pastaruosius metus lyginant su 2008 metais jos sumažėjo 7044528 Lt. (nuo 32028945 iki 24984417 Lt.) arba 22 proc. Matoma, kad į šalies nacionalinį biudžetą surinkti daugiau piniginių lėšų nepadėjo nei 2009 metais padidintas standartinio PVM tarifas. Tačiau tai galima paaiškinti tuo, jog šis tarifas buvo įvestas tik pastarųjų metų IV ketvirtį. Sekančiais 2010 metais pardavimai apmokestinami 21 proc. tarifu padidėjo 608591 Lt. (nuo 24984417 iki 25593008 Lt.), kas sudarė 2,4 proc. lyginant su ankstesniais metais. Tampa aišku, jog pastaraisiais metais padidintas standartinis PVM tarifas ir panaikinti lengvatiniai tarifai valstybės biudžetui jau davė naudos. Sekančiais 2011 metais surenkamos piniginės lėšos išaugo 4748321 Lt. (nuo 25593008 iki 30341329 Lt), t.y. net 18,6 proc. lyginant su 2010 metais. Kadangi, laikotarpiu nuo 2012 iki 2014 metų standartinio PVM tarifas nesikeitė, todėl galima manyti, jog pastaraisiais metais šiuo tarifu apmokestinamų prekių ir paslaugų surenkamos pajamos turėjo tendenciją didėti. Mažesnis augimas galėjo būti 2013 ir 2014 metais, nes nuo tų metų laikraščiams ir žurnalams bei keleivių vežimo paslaugoms buvo taikomas nebe 21 proc., o lengvatinis 9 proc. PVM tarifas. Tai reiškia, jog atitinkamai galėjo augti pardavimo PVM pajamos apmokestinamos 9 proc. tarifu.

Sekančioje iliustracijoje pateikiamos piniginės lėšos surinktos iš 5 ir 9 proc. pardavimo PVM 2008 – 2011 metų laikotarpiu (žr. 13 paveikslą).

13 pav. Pardavimo PVM 5 ir 9 proc. kitimas 2008 – 2011 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitomis 2008 – 2011 m.

Iš iliustracijos matyti, jog pardavimai apmokestinami 5 proc. 2008 – 2011 metų laikotarpiu smuko. 2009 metais piniginės lėšos sumažėjo 362550 Lt. (nuo 480191 iki 117641 Lt.), t.y. 75,5 proc., 2010 metais – 51019 Lt. (nuo 117641 iki 66622 Lt.) arba 43,4 proc. ir 2011 metais – 4546 Lt. (nuo 66622 iki 62076 Lt.), kas sudarė 6,8 proc. lyginant su ankstesniais metais. Šių surenkamų pajamų sumažėjimą lėmė nuo 2009 metų panaikinta 5 proc. lengvata daugeliui prekių ir paslaugų.

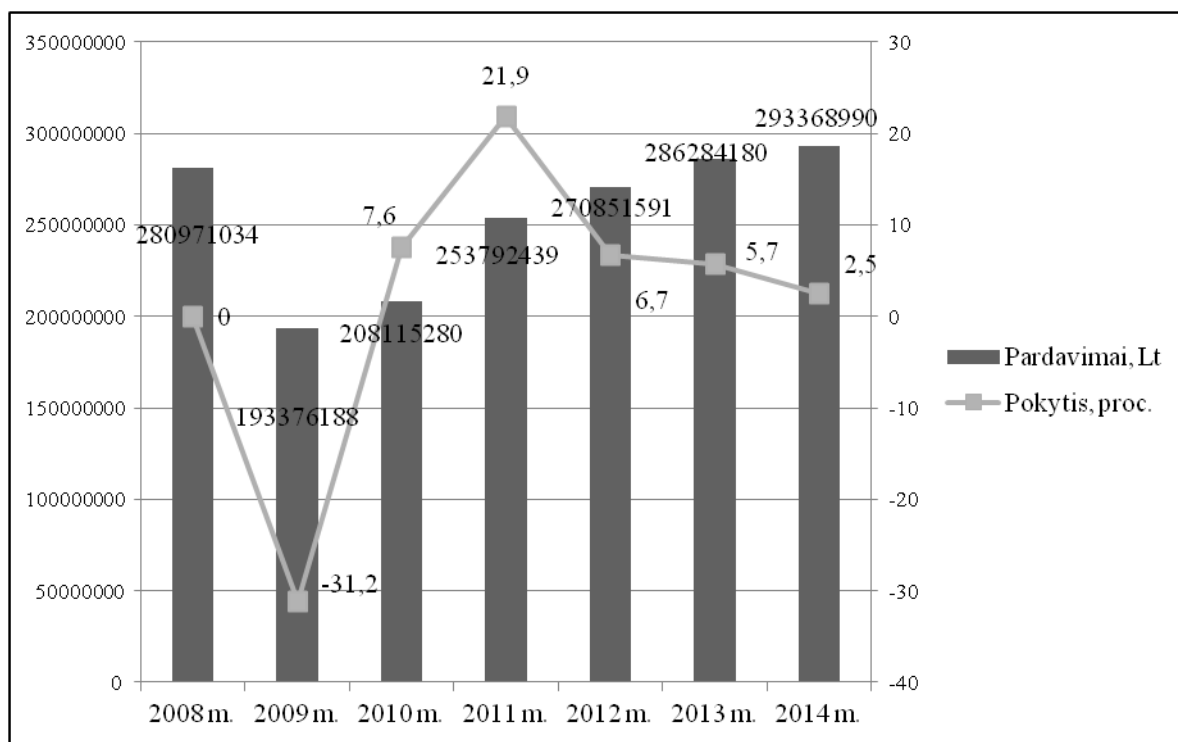
Nuo pastarųjų metų per visą analizuojamą laikotarpį 5 proc. lengvatinis tarifas buvo taikomas vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms, o nuo 2013 metų nuspręsta 5 proc. lengvatą taikyti ir neįgaliųjų techninės pagalbos priemonėms ir jų remontui. Galima daryti prielaidą, kad nuo pastarųjų metų piniginės lėšos surinktos iš šio lengvatinio PVM tarifo galėjo didėti, kadangi 5 proc. lengvata buvo papildyta dar vienai prekių ir paslaugų kategorijai.

Analizuojant pardavimus apmokestintus 9 proc. tarifu pastebima, kad 2008 – 2011 metų laikotarpiu jie turėjo tendenciją didėti. 2009 metais surenkamos pajamos išaugo 54246 Lt. (nuo 9280 iki 63526 Lt.), t.y. 68,5 proc., 2010 metais – 95861 Lt. (nuo 63526 iki 159387 Lt.), arba 25,1 proc. ir 2011 metais – 39745 Lt. (nuo 159387 iki 199132 Lt.), kas sudarė 25 proc. lyginant su ankstesniais metais. Augimą galima paaiškinti tuo, jog nuo 2009 metų rugsėjo 1 dienos šilumos energijai taikomas nebe 5, o 9 proc. lengvatinis tarifas. Taip pat 2011 metais lengvatinis 9 proc. tarifas buvo taikomas turizmo veiklai. Likusiais metais surenkamos pajamos galėjo didėti, nes 2013 ir 2014 metais, laikraščiai ir žurnalai bei keleivių vežimo paslaugos buvo apmokestintos nebe standartiniu 21 proc. tarifu, bet lengvatiniu 9 proc. tarifu (žr. 1.6 lentelę).

Išanalizavus PVM tarifų kitimą 2008 – 2014 metų laikotarpiu buvo išsiaiškinta, jog 2009 metais Lietuvoje standartinis PVM tarifas buvo didintas du kartus, nuo 18 iki 19 proc., o vėliau ir iki 21 proc. Be viso to, išvis buvo panaikintos lengvatos daugeliui prekių ir paslaugų. Per visą analizuojamą laikotarpį taikomų lengvatinių tarifų dydis nė karto nebuvo keistas tik vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms. Knygoms ir šilumos energijai nuo 2009 metų pradėtas taikyti 9 proc. tarifas. Turizmui nuo pastarųjų metų taikytas standartinis tarifas, išskyrus 2011 metus, kuomet buvo įvestas 9 proc. tarifas. Laikraščiai ir žurnalai bei keleivių vežimo paslaugos nuo 2009 metų buvo apmokestintos 21 proc. tarifo dydžio, o nuo 2013 metų – 9 proc. lengvatiniu PVM tarifu. 2008 – 2011 metų laikotarpiu daugiausia pajamų buvo surinkta iš 21 proc. apmokestintų prekių ir paslaugų, kiek mažiau iš pardavimo PVM 9 proc. ir mažiausiai iš pardavimo PVM 5 proc.

2.4.2. Pardavimų apimtys šalyje

Sekantis veiksnys – prekių ir paslaugų pardavimų apimtys šalyje. Trumpai pardavimus būtų galima apibūdinti kaip mainų procesą, kurio metu klientai gauna tiekiamas prekes ar teikiamas paslaugas, o pardavėjai atitinkamai pinigus už jas. 14 paveiksle pateikiamas pardavimų kitimas 2008 – 2014 metų laikotarpiu.

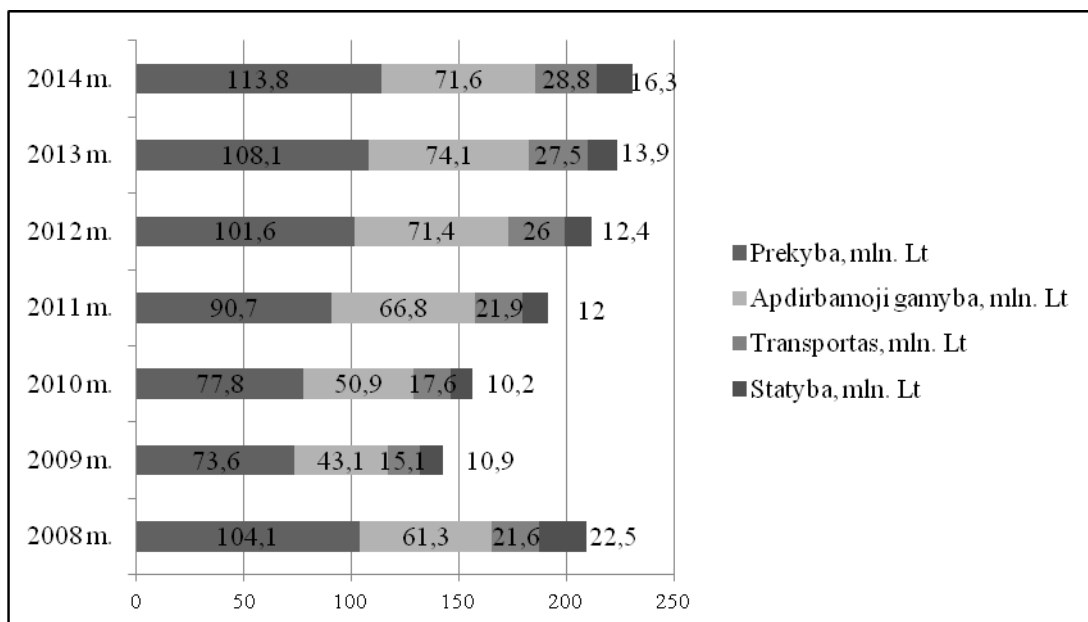
14 pav. Pardavimų kitimas 2008 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitomis (2009 – 2014)

Iš iliustracijos matyti, jog 2009 metais prekių ir paslaugų pardavimai šalyje ženkliai smuko. Pastaruosius metus lyginant su 2008 metais pardavimai sumažėjo per 87594846 Lt (nuo 280971034 iki 193376188 Lt.), t.y. net 31,2 proc. Pardavimų šalyje pasikeitimą galima sieti su tuo laikotarpiu, pasaulį ištikusia finansų krize. Svarbu paminėti, kad ji prasidėjo 2008 metais žlugus vienam didžiausių JAV investiciniam bankui „Lehman Brothers“. Pasaulinės krizės sukelti neigiami padariniai stipriai paveikė ir Lietuvos ekonomiką. Tai liudija tuo metu ženkliai smukęs Bendrojo vidaus produkto (toliau BVP) lygis. Trumpai BVP būtų galima apibūdinti kaip galutinę sukurtų prekių ir paslaugų šalyje vertę per tam tikrą laiko tarpą. 2009 metus lyginant su 2008 metais šis makroekonominis rodiklis sumažėjo 19893,17 mln. Lt. (nuo 112893,72 iki 93000,55 mln. Lt.) arba 17,6 proc. (žr. 3 priedą). Visais kitais metais pardavimų apimtys šalyje turėjo tendenciją didėti. 2010 metais prekių ir paslaugų pardavimai išaugo 14739092 Lt. (nuo 193376188 iki 208115280 Lt.), kas sudarė 7,6 proc., (BVP padidėjo – 4 proc.); 2011 metais - 45677159 Lt. (nuo 208115280 iki 253792439 Lt.), t.y. 21,9 proc., (BVP – 11,6 proc.); 2012 metais - 17059152 Lt. (nuo 253792439 iki 270851591 Lt.), kas sudarė 6,7 proc., (BVP – 6,6 proc.); 2013 metais - 15432589 Lt. (nuo 270851591 iki 286284180 Lt.), kas sudarė 5,7 proc. (BVP – 4,9 proc.) ir 2014 metais - 7084810 Lt. (nuo 286284180 iki 293368990 Lt.) arba 2,5 proc. (BVP – 3,9 proc.) lyginant su ankstesniais metais.

Matoma, jog kiekvienais metais gerėjant ekonomikai šalyje (tai įrodo BVP lygis), atitinkamai didėjo prekių ir paslaugų pardavimai. Tai galima paaiškinti tuo, nes gyventojai kasdien perka prekes ir naudojami teikiamomis paslaugomis, kurios apmokestintos šio mokesčio tarifais. Analizuojant

PVM pagal ekonomines veiklas tapo aišku, jog daugiausia pajamų visu analizuojamu laikotarpiu buvo deklaruota šiuose veiklos sektoriuose: prekyboje, apdirbamojoje gamyboje, transporto srityje bei statyboje. Kaip kito surenkamos pajamos pagal šias minėtas veiklas, atspindi 15 paveikslas.

15 pav. Pardavimai pagal ekonomines veiklas 2008 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitomis (2008 – 2014)

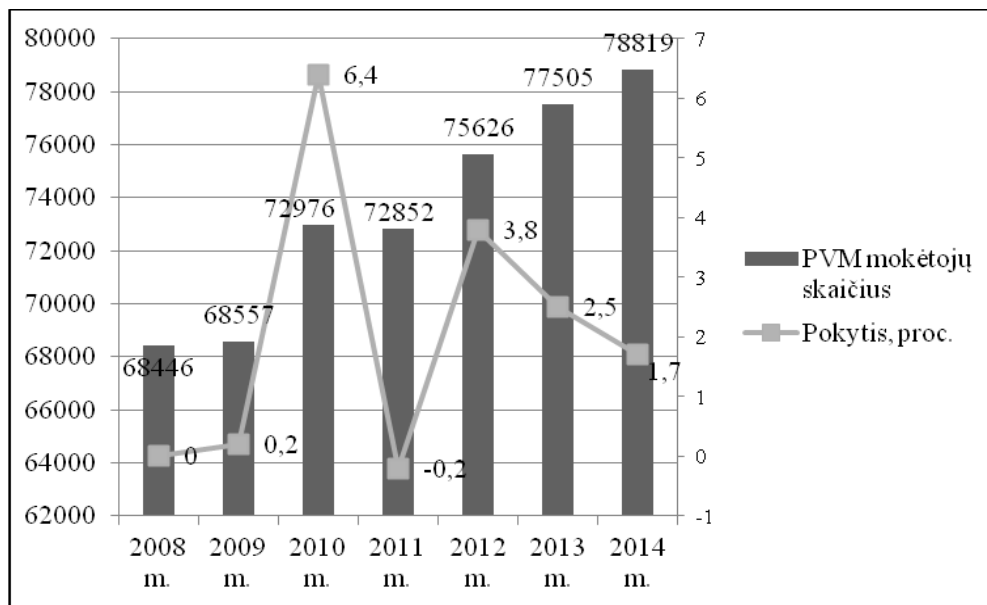
Analizuojant pardavimų pokyčius prekybos sektoriuje pastebimas jų didėjimas visu analizuojamu laikotarpiu, išskyrus 2009 metus, kuomet pardavimai šioje srityje sumažėjo 30,5 mln. Lt. (nuo 104,1 iki 73,6 mln. Lt.) arba 70,7 proc. lyginant su 2008 metais. Sekančiais metais pardavimai prekyboje augo. 2010 metais jie padidėjo 4,2 mln. Lt. (nuo 73,6 iki 77,8 mln. Lt.), t.y. 5,8 proc., 2011 metais – 12,9 mln. Lt. (nuo 77,8 iki 90,7 mln. Lt.), kas sudarė 16,5 proc., 2012 metais – 10,9 mln. Lt. (nuo 90,7 iki 101,6 mln. Lt.), o t.y. 12 proc., 2013 metais – 6,5 mln. Lt. (nuo 101,6 iki 108,1 mln. Lt.) arba 6,4 proc. ir 2014 metais – 5,7 mln. Lt. (nuo 108,1 iki 113,8 mln. Lt.), kas sudarė 5,2 proc. lyginant su ankstesniais metais.

Detalizuojant pokyčius apdirbamojoje gamyboje matoma, jog 2009 metais pardavimai sumažėjo per 18,2 mln. Lt. (nuo 61,3 iki 43,1 mln. Lt.), t.y. 29,7 proc. lyginant su 2008 metais. Laikotarpiu nuo 2010 iki 2013 metų pardavimai šioje srityje didėjo. 2010 metais jie išaugo 7,8 mln. Lt. (nuo 43,1 iki 50,9 mln. Lt.), kas sudarė 18 proc., 2011 metais – 15,9 mln. Lt. (nuo 50,9 iki 66,8 mln. Lt.), t.y. 31,2 proc., 2012 metais – 4,6 mln. Lt. (nuo 66,8 iki 71,4 mln. Lt.) arba 6,9 proc., 2013 metais – 2,7 mln. Lt. (nuo 71,4 iki 74,1 mln. Lt.), t.y. 3,8 proc. lyginant su ankstesniais metais. 2014 metais pajamos surinktos iš apdirbamosios gamybos sumažėjo per 2,5 mln. Lt. (nuo 74,1 iki 71,6 mln. Lt.) arba 3,4 proc. lyginant su 2013 metais.

Nagrinėjant pokyčius transporto srityje pastebima, jog 2009 metais pajamos sumažėjo 6,5 mln. Lt. (nuo 21,6 iki 15,1 mln. Lt.), kas sudarė 30,1 proc. lyginant su 2008 metais. Visu kitu analizuojamu laikotarpiu piniginių lėšos augo. Daugiausia pajamų iš transporto srities buvo gauta

praėjusiais metais – net 28,8 mln. Lt. Kalbant apie statybos sektorių matoma, jog krizės laikotarpiu ženkliai smuko surenkamos pajamos šioje srityje. 2009 metus lyginant su 2008 metais jos sumažėjo 11,6 mln. Lt. (nuo 22,5 iki 10,9 mln. Lt.), kas sudarė 51,6 proc., 2010 metais – 0,7 mln. Lt. (nuo 10,9 iki 10,2 mln. Lt.), t.y. 6,4 proc. Laikotarpiu nuo 2010 iki 2014 metų, piniginių lėšų surinktos iš statybos pamažu augo. Daugiausia pajamų per visą analizuojamą laikotarpį buvo gauta 2014 metais – 16,3 mln. Lt. Visos likusios PVM surenkamos pajamos pagal ekonomines veiklas pateiktos 4 priede.

Pardavimų apimčių padidėjimą/sumažėjimą galima sieti ir su PVM mokėtojų skaičiumi. 16 paveiksle pateiktas šio analizuojamo mokesčio mokėtojų skaičiaus kitimas 2008 – 2014 metų laikotarpiu.

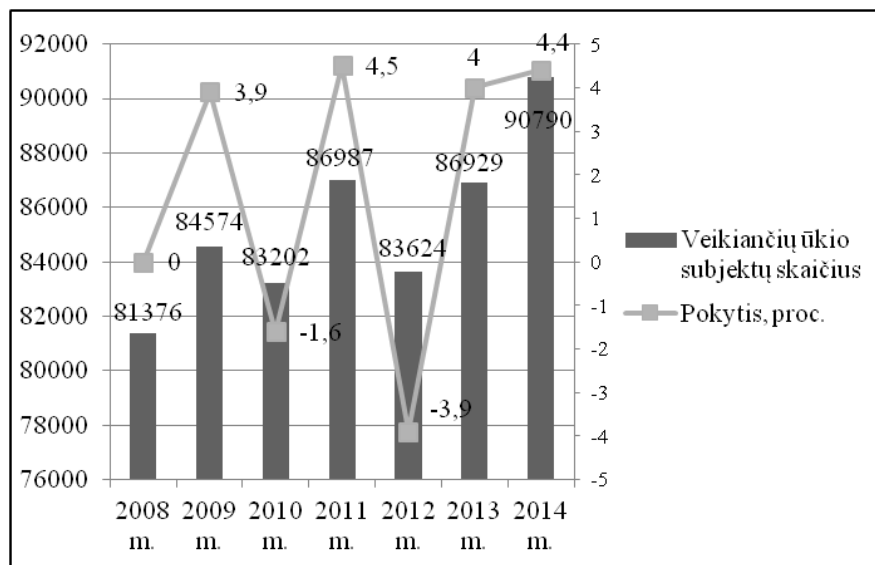

16 pav. PVM mokėtojų skaičius 2008 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Barzdaite (2011, p. 51); VMI (2011 – 2014)

Visu analizuojamu laikotarpiu PVM mokėtojų skaičius augo, išskyrus 2011 metus, kuomet mokėtojų sumažėjo per 124 asmenis (nuo 72976 iki 72852) arba 0,2 proc. Nuo 2012 metų sausio 1 dienos, registravimosi PVM mokėtojais ribą nuo 100000 Lt. buvo nuspręsta padidinti iki ES Tarybos sprendimu leistos 155000 Lt. Atsižvelgus į pakeistą PVM mokėtojų registravimosi tvarką, nuo 2012 metų realiai turėjo sumažėti šio analizuojamo mokesčio mokėtojų, tačiau žvelgiant į paveikslą matyti, jog mokėtojų skaičius anaipol nemažėjo, o kasmet vis augo. Pavyzdžiui, 2012 metais jų padidėjo per 2774 asmenis (nuo 72852 iki 75626), t.y. 3,8 proc., 2013 metais - 1879 (nuo 75626 iki 77505), kas sudarė 2,5 proc. bei 2014 metais - 1314 (nuo 77505 iki 78819) arba 1,7 proc. lyginant su ankstesniais metais. Augantį PVM mokėtojų skaičių galima susieti su veikiančių įmonių (ūkio subjektų) skaičiumi, nes dažnai registruojant naujas įmones, asmenys iškart įsiregistruoja PVM mokėtojais, nors dar nežino ar jų apyvarta viršys nustatytą 155000 Lt. ribą. 17 paveiksle pateikiamas veikiančių ūkio subjektų skaičiaus kitimas 2008 – 2014 metų laikotarpiu. Trumpai

veikiantį ūkio subjektą būtų galima apibūdinti kaip Juridinių asmenų registre įregistruotą ūkio subjektą turintį darbuotojų ir (arba) pajamų.

17 pav. Veikiančių ūkio subjektų kitimas 2008 – 2014 m.

Šaltinis: Statistikos metraštis (2011, p. 414; 2014, p.472)

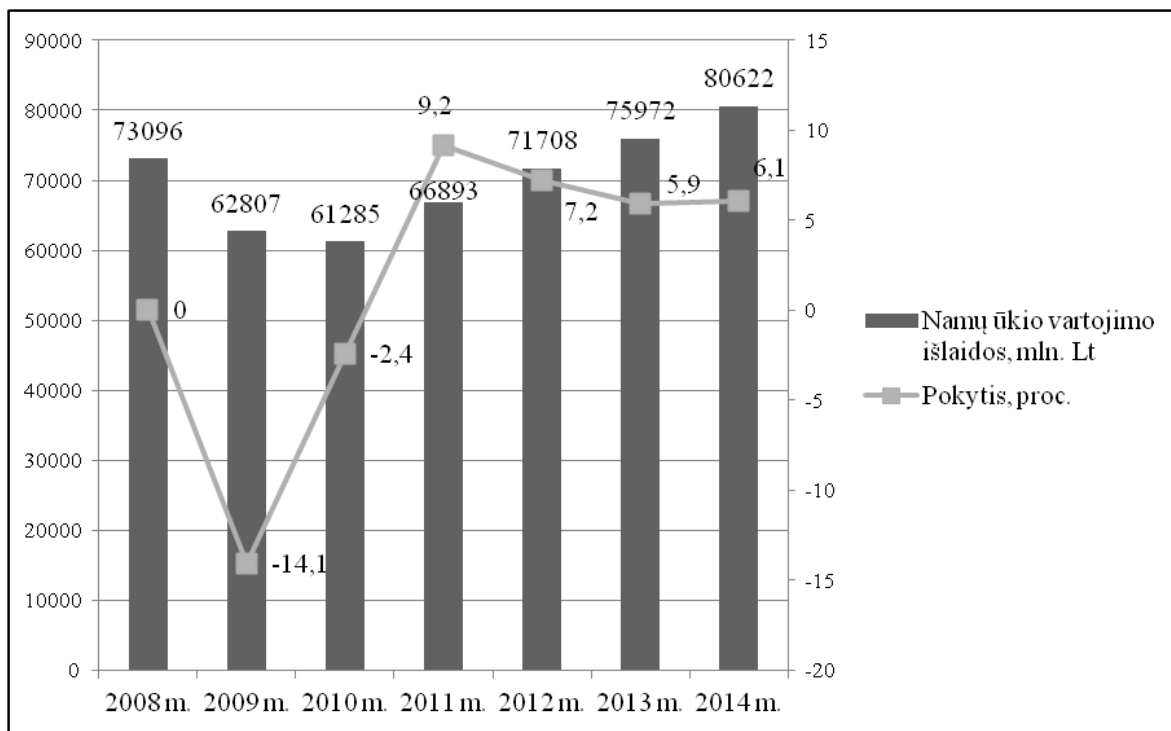
Iš pateiktos iliustracijos matyti, kad visu analizuojamu laikotarpiu ūkio subjektų skaičius buvo nepastovus. Vienais metais pastebimas jų mažėjimas, o kitais – spartus augimas. 2010 metais ūkio subjektų sumažėjo per 1372 (nuo 84574 iki 83202) arba 1,6 proc., o 2012 metais – 3363 (nuo 86987 iki 83624), t.y. 3,9 proc. lyginant su prieš tai buvusiais metais. Kiek kitokia situacija su likusiais metais. Pavyzdžiui 2009 metais veikiančių ūkio subjektų skaičius padidėjo per 3198 (nuo 81376 iki 84574), kas sudarė 3,9 proc., 2011 metais – 3785 (nuo 83202 iki 86987), t.y. 4,5 proc., 2013 metais – 3305 (nuo 86929 - 83624) arba 4 proc. bei 2014 metais – 3861 (nuo 86929 iki 90790), kas sudarė 4,4 proc. lyginant su ankstesniais metais.

Išanalizavus prekių ir paslaugų pardavimų apimtis šalyje, tapo aišku, jog jos visu analizuojamu laikotarpiu turėjo tendenciją didėti, išskyrus 2009 metus, kuomet pardavimai sumažėjo 31,2 proc. Daugiausia piniginių lėšų buvo gauta prekybos, apdirbamosios gamybos, transporto bei statybos veiklos sektoriuose. Gana didelę reikšmę PVM surenkamoms pajamoms ir žinoma prekių ir paslaugų pardavimams turėjo šio mokesčio mokėtojų skaičius. Buvo išsiaiškinta, kad laikotarpiu nuo 2008 iki 2014 metų, PVM mokėtojų skaičius augo, išskyrus 2011 metus, kuomet buvo pastebimas nedidelis, 0,2 proc. jų sumažėjimas.

2.4.3. Namų ūkių vartojimo išlaidos

Dar vienas veiksnys – namų ūkių vartojimo išlaidos. Prieš pradedant analizuoti vartojimo išlaidas, būtina išsiaiškinta kas yra namų ūkis. Jurevičienė, Gausienė (2010, p. 223) pateikia tokią šios sąvokos apibrėžtį: „namų ūkis apibūdinamas kaip nedidelė žmonių grupė (gali būti ir vienas asmuo), kurie gyvena viename būste, kartu naudojasi pajamomis (visomis arba jų dalimi) ir turtu,

kolektyviai naudoja prekes ir paslaugas (maisto produktus, gyvenamąjį būstą), taip pat gali gaminti prekes bei paslaugas rinkai arba savo vartojimui“. Namų ūkių vartojimo išlaidos apibūdinamos kaip namų ūkio piniginės ir natūrinės išlaidos vartojimo prekėms ir paslaugoms įsigyti. Taigi toliau darbe pateiktas namų ūkių vartojimo išlaidų kitimas 2008 - 2014 metų laikotarpiu (žr. 18 paveikslą.).

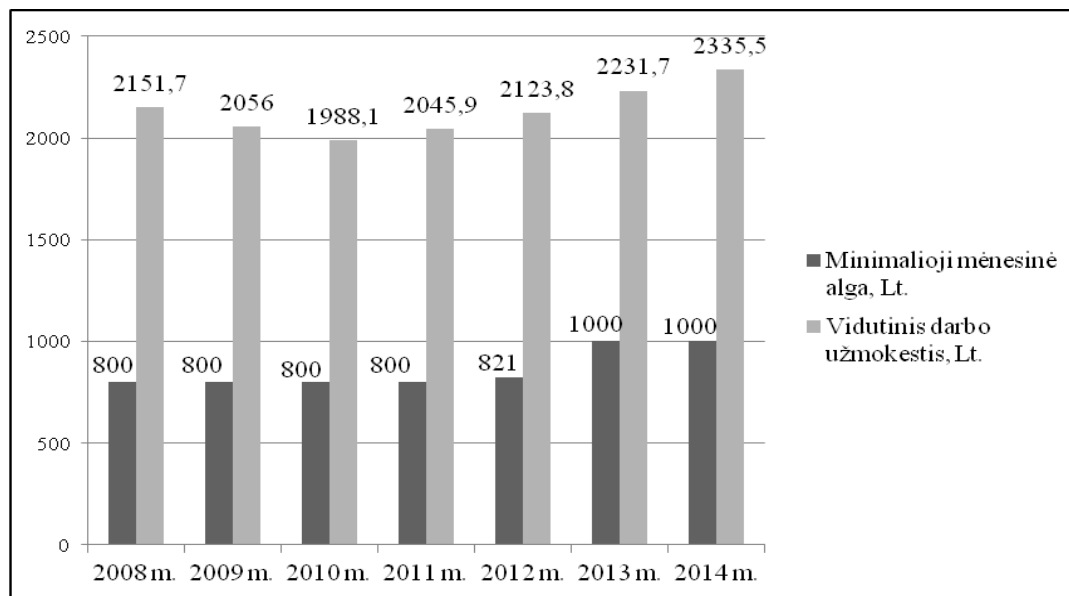
18 pav. Namų ūkių vartojimo išlaidų kitimas 2008 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamentu (2008 – 2014)

Iš pateikto paveikslo matyti, kad namų ūkių vartojimo išlaidos analizuojamu laikotarpiu buvo nepastovios. Vienais metais jos didėjo, kitais – mažėjo. Nuosmukio laikotarpiu namų ūkio vartojimo išlaidos smuko. 2009 metais jos sumažėjo 10289 mln. Lt. (nuo 73096 iki 62807 mln. Lt.), kas sudarė 14,1 proc., o 2010 metais - 1522 mln. Lt. (nuo 62807 iki 61285 mln. Lt.), t.y. 2,4 proc. lyginant su ankstesniais metais. Laikotarpiu nuo 2011 iki 2014 metų pastebimas namų ūkio vartojimo išlaidų augimas. 2011 metais jos padidėjo 5608 mln. Lt. (nuo 61285 iki 66893 mln. Lt.), o tai sudarė 9,2 proc., 2012 metais – 4815 mln. Lt. (nuo 66893 iki 71708 mln. Lt.), t.y. 7,2 proc., 2013 metais – 4264 mln. Lt. (nuo 71708 iki 75972 mln. Lt.) arba 5,9 proc. ir 2014 metais – 4650 mln. Lt. (nuo 75972 iki 80622 mln. Lt.), t.y. 6,1 proc. lyginant su prieš tai buvusiais metais.

2009 ir 2010 metais sumažėjusį namų ūkio vartojimą įtakėjo 2009 metais padidintas PVM tarifas ir panaikintos lengvatos. Ivaškaitės – Tamošiūnės (2014, p. 31) teigimu, PVM mažina namų ūkių vartojimo išlaidas skiriamas prekėms ir paslaugoms įsigyti, dėl joms taikomo PVM tarifo dydžio. Pritariant šiai autorei, galima sakyti, jog sumažintas PVM tarifas suteiktų galimybę namų ūkiams įsigyti daugiau prekių ir paslaugų, o tai savaime skatintų vartojimą ir atitinkamai didėtų namų ūkių vartojimo išlaidos. Tokiu būdu į šalies nacionalinį biudžetą būtų pritraukta didesnė dalis

pajamų. Pavyzdžiui, 2008 metais Lietuvoje galiojus 18 proc. standartinio PVM tarifo dydžiui matoma, jog namų ūkių vartojimas buvo daug didesnis, nei 2009 metais, kada šis tarifas buvo padidintas iki 21 proc. (žr. 18 paveikslą). Nors laikotarpiu nuo 2011 iki 2014 metų, namų ūkių vartojimo išlaidos didėjo, tačiau tai nereiškia, jog padidintas PVM tarifas nebeturėjo įtakos tų metų namų ūkių vartojimui. Išaugusį vartojimą galima sieti su minimaliu ir vidutiniu darbo užmokesčiu pasikeitimu. 19 paveiksle pateiktas darbo užmokesčio kitimas 2008 – 2014 metų laikotarpiu.

19 pav. Minimalaus ir vidutinio darbo užmokesčio kitimas 2008 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Bendikiene, Janišauskiene (2014, p.13); Statistikos metrasčiu (2014, 184); Statistikos departamentu (2014)

Iš iliustracijos matyti, kad laikotarpiu nuo 2008 iki 2011 metų, minimalioji mėnesinė alga šalyje nesikeitė, ji siekė 800 Lt. Sekančiais 2012 metais minimalus atlyginimas buvo padidintas iki 821 Lt., o 2013 ir 2014 metais minimali mėnesinė alga siekė 1000 Lt. Reikia paminėti, jog nuo 2014 metų spalio 1 dienos, ši alga buvo padidinta dar 35 Lt. ir nuo pastarųjų metų IV ketvirčio sudarė 1035 Lt. Didesni pokyčiai analizuojamu laikotarpiu buvo susiję su vidutiniu darbo užmokesčiu. Matoma, kad nuosmukio laikotarpiu vidutinis darbo užmokestis kasmet mažėjo. Augimas pastebimas tik nuo 2011 metų. Pastaraisiais metais vidutinis darbo užmokestis padidėjo 57,8 Lt. (nuo 1988,1 iki 2045,9 Lt.) arba 2,9 proc., 2012 metais – 77,9 Lt. (nuo 2045,9 iki 2123,8 Lt.), t.y. 3,8 proc., 2013 metais – 107,9 Lt. (nuo 2123,8 iki 2231,7 Lt.), kas sudarė 5,1 proc. bei 2014 metais – 103,8 Lt. (nuo 2231,7 iki 2335,5 Lt.) arba 4,7 proc. lyginant su prieš tai buvusiais metais.

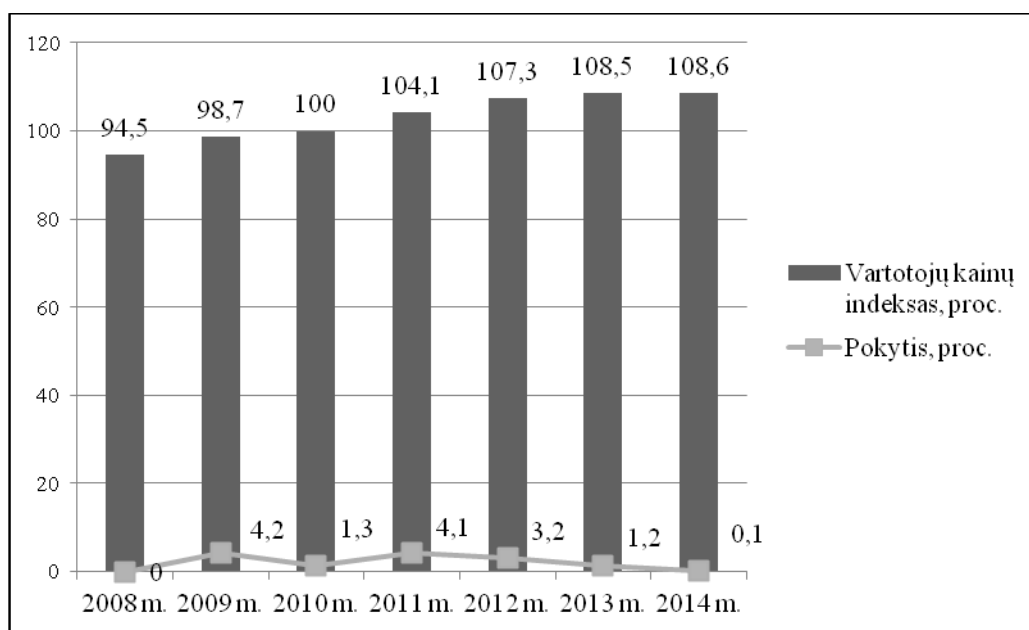
Tampa aišku, jog didėjant darbo užmokesčiui 2011 – 2014 metų laikotarpiu, didėjo ir namų ūkių vartojimas. Pasak Leontjevos (Mokesčių žinios, 2013), PVM tarifas turi būti mažinamas ir kuo skubiau, nes tai leistų atpiginti maistą, degalus ir drabužius – tai, ką kasdien vartoja paprastos šeimos. Ivaškaitė – Tamošiūnė (2014, p. 31) taip pat mano, jog sumažintų PVM tarifų naudojimas gali ne tik padidinti efektyvumą, bet ir sumažinti mokestinę naštą namų ūkiams, kurių pajamos yra

mažesnės (ir taip lemti lygesnį gyventojų pajamų pasiskirstymą šalyje), užtikrinant, kad tam tikri produktai taptų prieinami didesnei vartotojų daliai. Tai skatintų didesnę namų ūkių vartojimą ir į šalies nacionalinį biudžetą būtų galima surinkti daugiau piniginių lėšų.

Šiame skyriuje buvo išsiaiškinta, kad namų ūkių vartojimo išlaidos 2008 - 2014 metų laikotarpiu buvo nepastovios. 2009 ir 2010 metais vartojimas ženkliai sumažėjo. Tai lėmė nuo 2009 metų pasikeitęs standartinis PVM tarifas ir panaikintos lengvatos. Nors nuo 2011 metų namų ūkių vartojimo išlaidos didėjo, tai nereiškia, jog padidintas standartinis PVM tarifas nebeįtakoj vartojimo. Didesnį vartojimą sąlygojo išaugęs vidutinis darbo užmokestis ir didėjanti minimali mėnesinė alga.

2.4.4. Infliacija

Paskutinis veiksnys turintis lemiamą įtaką PVM pajamų surinkimui – infliacijos lygis. Trumpai infliaciją būtų galima apibrėžti kaip piniginio vieneto perkamosios galios smukimą, kuris pasireiškia ilgalaikiu bendrojo kainų lygio kilimu. Svarbu paminėti, jog infliacija yra tada kai kyla bendras visų prekių ir paslaugų kainų lygis, o ne pavienių prekių ar paslaugų kainos. Lietuvoje infliacijai išmatuoti yra naudojamas vartotojų kainų indeksas. Jis apibūdinamas kaip santykinis rodiklis, kuriuo išreiškiamas vartojimo prekių ir paslaugų, kurias namų ūkiai perka vartojimo reikmėms, bendrasis kainų pokytis per tam tikrą laikotarpį (Statistikos metraštis, 2014, p. 414). 20 paveiksle pateiktas vartotojų kainų indekso lygio kitimas 2008 – 2014 metų laikotarpiu.

20 pav. Vartotojų kainų indekso kitimas 2008 – 2014 m.

Šaltinis: Lietuvos socialinė ekonominė raida (2013, p. 50 – 2015, p. 54)

Iš pateiktos iliustracijos matyti, jog prekių ir paslaugų kainos visu analizuojamu laikotarpiu augo. 2009 metais jos padidėjo 4,2 proc., 2010 metais – 1,3 proc., 2011 metais – 4,1 proc., 2012 metais – 3,2 proc., 2013 metais – 1,2 proc. ir 2014 metais – tik 0,1 proc. lyginant su ankstesniais

metais. Pasak Vainienės (Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2012) pagrindinės priežastys turinčios įtakos kainoms yra šios: pasiūlos ir paklausos didėjimas, mokesčiai, tokie kaip PVM ir akcizai, nes už prekę ar paslaugą vartotojai turi sumokėti dalį nustatyto tarifo, taip pat pinigų kiekio didėjimas.

Išanalizavus bendrą vartotojų kainų indekso pasikeitimą, būtų tikslinga išsiaiškinti kaip visu analizuojamu laikotarpiu keitėsi pagrindinių prekių ar paslaugų kainos. 2008 – 2014 metų laikotarpiu daugiausia didėjo būsto, vandens, elektros, dujų ir kito kuro kainos. 2009 metais jos išsaugo – 11,6 proc., 2010 metais – 4,7 proc., 2011 metais – 8,3 proc., 2012 metais – 6,2 proc., 2013 metais – 0,5, o 2014 metais sumažėjo per 0,9 proc. lyginant su ankstesniais metais. Maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų kainos visu analizuojamu laikotarpiu turėjo tendenciją didėti, išskyrus 2010 metus, kuomet jos sumažėjo 0,5 proc. lyginant su 2009 metais. Pastaraisiais metais kainos išaugo 1,6 proc., 2011 metais – 8,3 proc., 2012 metais – 3 proc., 2013 metais – 1,7 proc. bei 2014 metais – 0,8 proc. lyginant su ankstesniais metais. Kainų didėjimas pastebimas ir su sveikatos priežiūra susijusiomis paslaugomis. 2009 metais jos išaugo – net 17,6 proc., 2010 metais – 1,2 proc., 2011 metais – 0,8 proc., 2012 metais – 2,1 proc., 2013 metais – 1,8 proc. ir 2014 metais – 1,3 proc. lyginant su ankstesniais metais (žr. 5 priedą). Likusių prekių ir paslaugų kainų pokyčiai 2008 – 2014 metų laikotarpiu pateikti 5 priede.

Apibendrinant galima sakyti, jog 2008 – 2014 metų laikotarpiu, infliacijos lygis šalyje kasmet sparčiai didėjo. Visu analizuojamu laikotarpiu daugiausia augo būsto, vandens, elektros, dujų ir kito kuro kainos, taip pat maisto produktai ir nealkoholiniai gėrimai bei su sveikatos priežiūra susijusios paslaugos.

2.5. Veiksnių koreliacinė analizė

Norint nustatyti ryšį tarp dviejų kintamųjų X ir Y , kur X – faktorinis (kuris įtakoja) tas kuris įtakoja Y rezultata, o Y – įtakojamasis rezultatas, reikia skaičiuoti koreliacijos koeficientą. Koreliacija atsako į klausimą ar yra ryšys tarp požymių, kokia jo kryptis ir stiprumas. Remiantis Rudzkiene (2005, p. 198), kiekybinių kintamųjų ryšio stiprumą galima išmatuoti Pirsono koreliacijos koeficientu (žymimas r). Jis apskaičiuojamas kaip dviejų sekų reikšmių porų sandauga, kai iš vienos reikšmės yra atimamas vidurkis ir skirtumas padalijamas iš standartinių nuokrypių sandaugos. Didelės šio koeficiento reikšmės atitinka tai ką vadiname stipria koreliacija, o mažos – silpna koreliacija. 1.7 lentelėje pateikta koreliacijos koeficiento įvertinimo skalė.

1.7 lentelė

Koreliacinio ryšio stiprumo vertinimai

Ryšio glaudumo rodikliai	0,1 – 0,3	0,31 – 0,5	0,51 – 0,7	0,71 – 0,9	0,91 – 0,99
Ryšio stiprumo charakteristika	silpnas	vidutinis	pastebimas	stiprus	labai stiprus

Šaltinis: Bartosevičienė, V. (2006). *Ekonominė statistika: mokomoji knyga*.

Bartosevičienė (2006, p. 75) teigia, kad dviejų požymių ryšys gali būti tiesioginis (didėjant vieno požymio reikšmėms, didėja ir kito požymio reikšmė) arba atvirkštinis (didėjant vieno požymio reikšmėms, kito požymio reikšmė mažėja). Vertinant modelio tinkamumą analizuojamos liekanos ir skaičiuojamas determinacijos koeficientas (R^2). Jis parodo, kuri vieno požymio bendro kitimo dalis gali būti paaiškinta kito požymio reikšmių kitimu. 1.8 lentelėje pateikiamos PVM pajamos, analizuojami veiksniai bei apskaičiuotas koreliacijos koeficientas. Reikia paminėti, jog PVM tarifams koreliacija skaičiuojama nebuvo, nes per visą analizuojamą laikotarpį tarifas keitėsi tik 2009 metais, likusiais metais jis išliko toks pat.

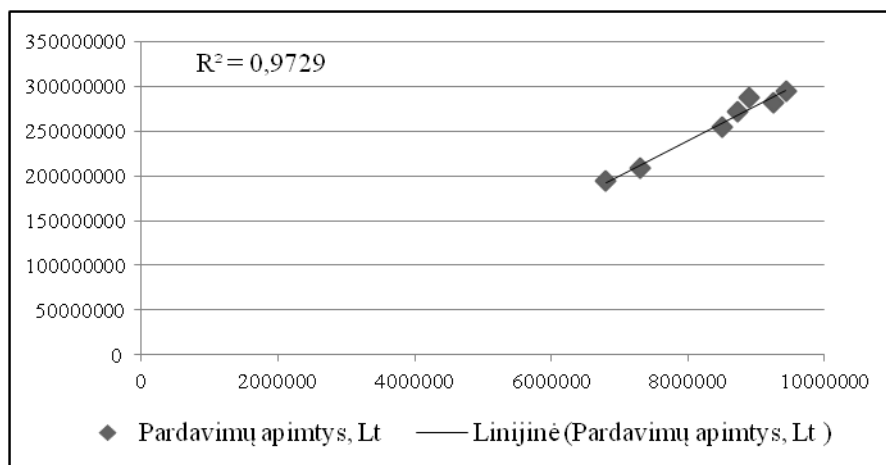
1.8 lentelė

PVM pajamos ir pagrindiniai veiksniai

	PVM pajamos, Lt (Y)	Pardavimų apimtys, Lt (X_1)	Namų ūkių vartojimo išlaidos, mln. Lt (X_2)	Vartotojų kainų indeksas, proc. (X_3)
2008 m.	9242457	280971034	73096	94,5
2009 m.	6798799	193376188	62807	98,7
2010 m.	7294027	208115280	61285	100
2011 m.	8502503	253792439	66893	104,1
2012 m.	8717507	270851591	71708	107,3
2013 m.	8888837	286284180	75972	108,5
2014 m.	9438211	293368990	80622	108,6
Koreliacija		0,9863	0,9029	0,3975

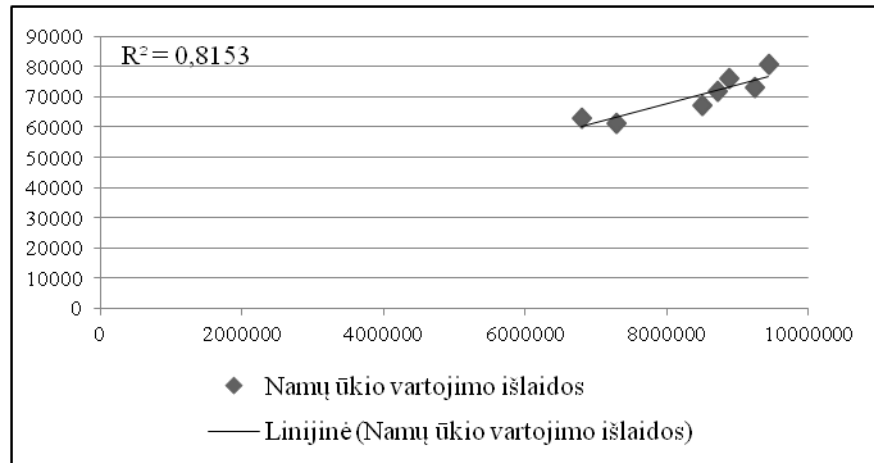
Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Gautas koreliacijos koeficientas r parodo ryšį tarp kintamųjų. Tarp PVM pajamų ir pardavimų apimčių šalyje gautas koeficientas $r = 0,9863$ parodo, jog ryšys yra labai stiprus. Gautas determinacijos koeficientas $R^2 = 0,9729$ rodo, kad 97,29 proc. pardavimų apimtys šalyje turi įtakos PVM piniginių lėšų surinkimui į šalies nacionalinį biudžetą. Apskaičiuotas koreliacijos koeficientas teigiamas, todėl tarp PVM surenkamų pajamų ir pardavimų apimčių egzistuoja tiesioginis ryšys. Tai reiškia, kad kuo daugiau auga prekių ir paslaugų pardavimai, tuo daugiau galima tikėtis PVM įplaukų nacionaliniame biudžete. Šį ryšį galima pavaizduoti ir grafiškai (žr. 21 paveikslą).

21 pav. PVM pajamų ir pardavimų priklausomybė

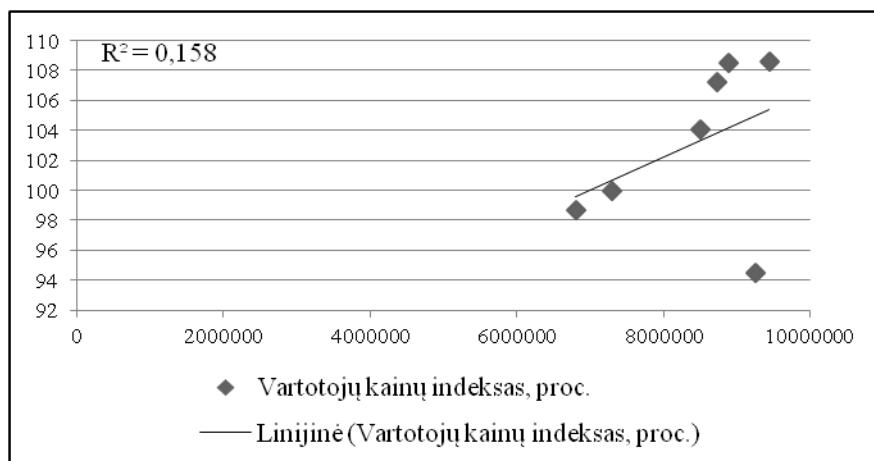
Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Sekantis koreliacijos koeficientas r parodo ryšį tarp PVM surenkamų pajamų ir namų ūkių vartojimo išlaidų. Kadangi gautas koeficientas $r = 0,9029$, tai reiškia, kad ryšys yra stiprus. Determinacijos koeficientas $R^2 = 0,8153$ rodo, jog 85,13 proc. namų ūkių vartojimo išlaidos turi įtakos į valstybės biudžetą surenkamoms PVM piniginėms lėšoms. Gautas koreliacijos koeficientas teigiamas, todėl galima sakyti, jog tarp PVM pajamų ir namų ūkių vartojimo išlaidų vyrauja tiesioginis ryšys. Sekančioje iliustracijoje šis ryšys pateiktas grafiškai (žr. 22 paveikslą).

22 pav. PVM pajamų ir namų ūkių vartojimo išlaidų priklausomybė
Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Paskutinis veiksnys – vartotojų kainų indeksas. Gautas koreliacijos koeficientas r parodo ryšį tarp PVM surenkamų pajamų ir vartotojų kainų indekso lygio. Kadangi $r = 0,3975$, tai reiškia, kad ryšys yra vidutinis. Determinacijos koeficientas $R^2 = 0,158$ rodo, jog 15,8 proc. vartotojų kainų indekso lygis šalyje turi įtakos PVM surenkamoms piniginėms įplaukoms į šalies nacionalinį biudžetą. Gautas koreliacijos koeficientas teigiamas, todėl tarp PVM pajamų ir vartotojų kainų indekso lygio yra tiesioginis ryšys. Grafiškai šis ryšys pavaizduotas 23 paveiksle.

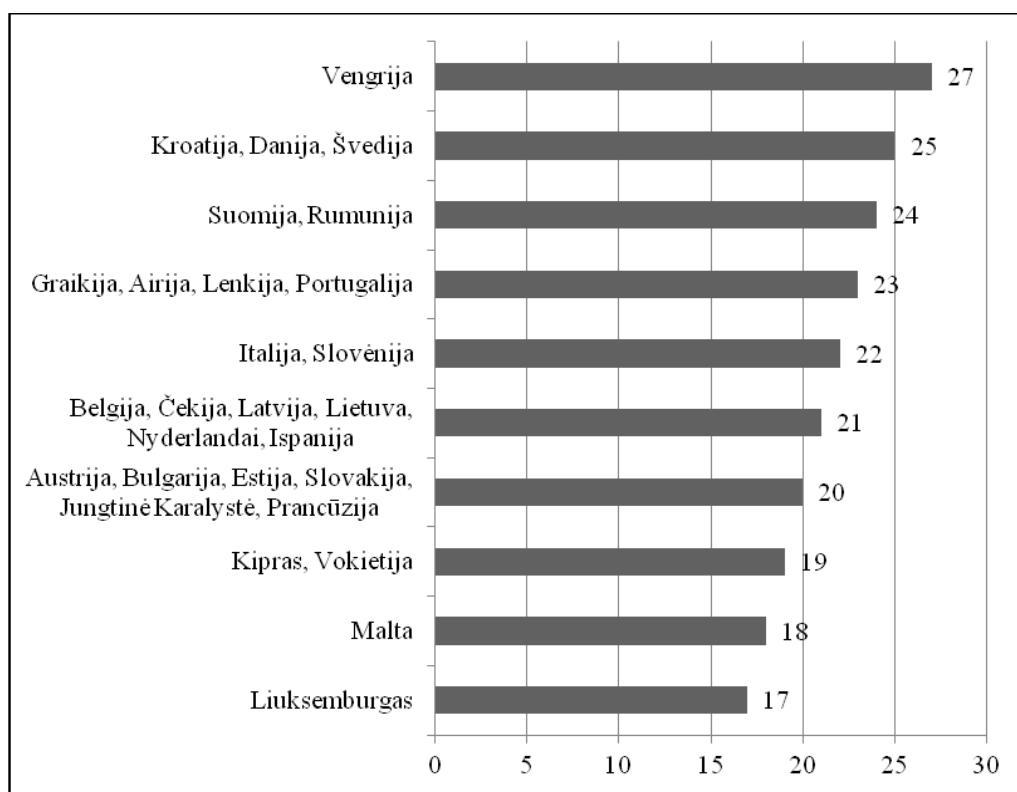
23 pav. PVM pajamų ir vartotojų kainų indekso lygio priklausomybė
Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Apskaičiavus koreliacijos koeficientą buvo sužinota, jog pagrindinis veiksnys turėjęs lemiamą įtaką PVM surenkamoms pajamoms 2008 - 2014 metų laikotarpiu buvo pardavimų apimtys šalyje. Gautas koreliacijos koeficientas $r = 0,9863$ parodė, jog tarp šio veiksnio ir PVM pajamų egzistuoja

labai stiprus ryšys. Antras veiksnys sąlygojęs šio mokesčio surenkamas pinigines lėšas – namų ūkio vartojimo išlaidos. Gautas koreliacijos koeficientas $r = 0,9029$ parodė, kad tarp PVM pajamų ir namų ūkių vartojimo išlaidų egzistuoja stiprus ryšys. Mažiausią reikšmę turėjo vartotojų kainų indekso lygis. Gautas koreliacijos koeficientas $r = 0,3975$ parodė, kad tarp šio veiksnio ir PVM pajamų yra vidutinis ryšys. Tai reiškia, jog prekių ir paslaugų kainos mažiausiai įtakojo PVM surenkamas pinigines lėšas 2008 – 2014 metų laikotarpiu.

2.6. Pridėtinės vertės mokesčio tarifų palyginimas su ES šalimis

Teorinėje darbo dalyje buvo išsiaiškinta, jog Lietuvoje egzistuoja standartinis 21 proc., lengvatiniai 5 ir 9 proc. bei 0 proc. PVM tarifai (žr. 1.2.5 skyrelį). Būtų tikslinga sužinoti kokie šio analizuojamo mokesčio tarifai taikomi ES šalyse. Šiuo metu ES šalyse galiojantys standartiniai PVM tarifai pateikti 24 paveiksle.

24 pav. Standartinis PVM tarifas ES

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis EU VAT Rates (2015)

Iš pateiktos iliustracijos matyti, kad ES šalyse standartinių PVM tarifų būta įvairių. Minėtas PVM tarifas svyruoja nuo 17 proc. iki 27 proc. Žemiausias, standartinio tarifo dydis nustatytas Liuksemburge (17 proc.), o didžiausias (27 proc.) - Vengrijoje. Matoma, jog ES šalyse dažniausiai taikomas standartinio tarifo dydis yra 20 ir 21 proc. Minėtas 20 proc. standartinio PVM tarifas taikomas tokiose šalyse, kaip: Austrija, Bulgarija, Estija, Slovakija, Jungtinė Karalystė bei Prancūzija. Kitos ES šalys, tokios kaip: Belgija, Čekija, Latvija, Lietuva, Nyderlandai ir Ispanija, taiko 21 proc. standartinio tarifo dydį. 23 proc. standartinis PVM galioja Graikijoje, Airijoje,

Lenkijoje bei Portugalijoje. Atsižvelgiant į mokesčių harmonizavimo politiką matoma, jog visos ES narės laikosi Tarybos Direktyvoje nustatytos nuostatos ir taiko ne mažesnę nei 15 proc. standartinio PVM tarifą.

Be standartinio šio analizuojamo mokesčio tarifo tiek Lietuvoje, tiek ES šalyse yra taikomi lengvatiniai PVM tarifai. Būtina išsiaiškinti kokioms prekių ar paslaugų kategorijoms ir koks nustatytas lengvatinis tarifo dydis taikomas kiekvienoje ES šalyje. Toliau analizuojama kiekviena ES šalis atskirai, apžvelgiant kiekvienos valstybės lengvatinius tarifo taikymus (žr. 1.9 lentelę). Svarbu paminėti, jog pateiktoje lentelėje nėra paminėtos Lietuvos, kadangi teorinėje šio darbo dalyje jau buvo išanalizuoti visi Lietuvoje galiojantys PVM tarifai (žr. 1.2.5. skyrelį).

1.9 lentelė

Lengvatiniai PVM tarifai ES

ES šalis	Taikomi lengvatiniai tarifai
1. Austrija	10 proc. maisto produktams, knygoms, vaistams, keleivių vežimo paslaugoms, laikraščiams, kultūros ir pramogų renginiams bei viešbučių paslaugoms.
2. Belgija	12 proc. restoranams; 6 proc. maisto produktams, vandeniui, knygoms ir laikraščiams, vaistams, kultūros ir pramogų renginiams ir viešbučių paslaugoms.
3. Bulgarija	9 proc. viešbučių paslaugoms.
4. Kroatija	13 proc. laikraščiams ir viešbučių paslaugoms.
5. Kipras	5 proc. maisto produktams, vaistams, medicinos paslaugoms, keleivių vežimo paslaugoms, kultūros, pramogų ir sporto renginiams; 9 proc. viešbučių ir restoranų paslaugoms.
6. Čekija	10 proc. vaistams, knygoms ir kūdikių maisto produktams; 15 proc. maisto produktams, gydymo paslaugoms, keleivių vežimo paslaugoms, laikraščiams, kultūros, pramogų ir sporto renginiams bei viešbučių paslaugoms.
7. Estija	9 proc. knygoms, viešbučių paslaugoms ir vaistams.
8. Suomija	10 proc. knygoms ir laikraščiams, vaistams, keleivių vežimo ir viešbučių paslaugoms bei kultūros, pramogų ir sporto renginiams; 14 proc. maisto produktams ir restoranų paslaugoms.
9. Prancūzija	2,1 proc. laikraščiams ir vaistams; 5,5 proc. gydymo paslaugoms, maisto produktams ir knygoms; 10 proc. keleivių vežimo, viešbučių ir restoranų paslaugoms bei kultūros, pramogų ir sporto renginiams.
10. Vokietija	7 proc. maisto produktams, gydymo paslaugoms, knygoms ir laikraščiams, keleivių vežimo bei viešbučių paslaugoms ir kultūros ir pramogų renginiams.
11. Graikija	6,5 proc. knygoms, laikraščiams ir viešbučių paslaugoms; 13 proc. maisto produktams, vaistams, kultūros, pramogų ir sporto renginiams.
12. Vengrija	5 proc. vaistams, gydymo paslaugoms ir knygoms; 18 proc. maisto produktams ir viešbučių paslaugoms.
13. Airija	0 proc. knygoms, vaistams ir vaikiškiems drabužiams; 4,8 proc. maisto produktams; 9 proc. laikraščiams, viešbučių ir restoranų paslaugoms, kultūros, pramogų ir sporto renginiams; 13,5 proc. gydymo paslaugoms.
14. Italija	4 proc. maisto produktams, gydymo paslaugoms, knygoms; 10 proc. vaistams, keleivių vežimo, viešbučių ir restoranų paslaugoms bei kultūros ir pramogų renginiams.
15. Latvija	12 proc. knygoms ir laikraščiams, vaistams ir gydymo paslaugoms, viešbučių paslaugoms.
16. Liuksemburgas	3 proc. maisto produktams, knygoms ir laikraščiams, vaistams, keleivių vežimo, restoranų ir viešbučių paslaugoms, kultūros, pramogų, sporto renginiams; 8 proc. dviračiams ir buitiniams paslaugoms; 14 proc. vynui, buitiniam kurui, reklamai.
17. Malta	0 proc. vaistams ir maisto produktams; 5 proc. knygoms ir laikraščiams, gydymo paslaugoms; kultūriniais renginiais; 7 proc. viešbučių paslaugoms.
18. Nyderlandai	6 proc. maisto produktams, knygoms, vaistams, keleivių vežimo, viešbučių paslaugoms, kultūros, pramogų renginiams.
19. Lenkija	5 proc. maisto produktams; 8 proc. vaistams, laikraščiams, keleivių vežimo, viešbučių, restoranų paslaugoms, kultūros, pramogų, sporto renginiams.
20. Portugalija	6 proc. maisto produktams, knygoms, vaistams, laikraščiams, keleivių vežimo ir

	viešbučių paslaugoms; 13 proc. maisto produktams, žemės ūkio reikmenims;.
21. Rumunija	5 proc. socialiniam būstui; 9 proc. knygoms ir laikraščiams, vaistams, viešbučių paslaugoms, kultūros ir pramogų renginiams.
22. Slovakija	10 proc. maisto produktams, knygoms, vaistams, kultūros ir pramogų renginiams.
23. Slovėnija	9,5 proc. maisto produktams, knygoms ir laikraščiams, vaistams, viešbučių paslaugoms, kultūros, pramogų, sporto renginiams.
24. Ispanija	4 proc. maisto produktams ir laikraščiams; 10 proc. vaistams, keleivių vežimo paslaugoms, kultūros, pramogų ir sporto renginiams.
25. Švedija	6 proc. knygoms; 12 proc. maisto produktams.
26. Jungtinė Karalystė	0 proc. maisto produktams, knygoms ir laikraščiams, vaistams, keleivių vežimo paslaugoms, vaikų drabužiams; 5 proc. nuosavybės renovacijai.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis EU VAT Rates (2015)

Iš pateiktos lentelės matyti, kad ES šalyse taikomi lengvatiniai PVM tarifai skirtingi. Mažiausias šio analizuojamo mokesčio lengvatinis tarifas nustatytas Prancūzijoje – 2,1 proc., o didžiausias 18 proc. – Vengrijoje. Tampa aišku, jog dažniausiai ES šalys taiko standartinį ir po du lengvatinius tarifus, išskyrus Daniją. Joje egzistuoja tik vienas standartinis 25 proc. PVM tarifo dydis. Kitos šalys, tokios kaip: Prancūzija, Liuksemburgas, Malta taiko po tris lengvatinius tarifus, o Airija – net 4 šio analizuojamo mokesčio lengvatinius tarifus. Išanalizavus visus ES šalyse vyraujančius PVM lengvatinius tarifus, galima sakyti, jog dažniausiai jie taikomi maisto produktams, vaistams, knygoms, laikraščiams bei keleivių vežimo paslaugoms, skiriasi tik jų apmokestinimo procentas. Toliau, trumpai detalizuojamos taikomos lengvatos minėtoms prekių ir paslaugų kategorijoms.

Maisto produktai. ES šalyse, lengvatinius PVM tarifus maistui taiko net 23 šalys. Jų nustatyti tarifai svyruoja nuo 0 iki 18 proc. Palankiausias 0 proc. lengvatinis PVM tarifas maisto produktams nustatytas Airijoje, Maltoje ir Jungtinėje Karalystėje. Kiek didesni tarifai nei pastarosiose šalyse, nustatyti Liuksemburge – 3 proc., Italijoje ir Ispanijoje – 4 proc., Lenkijoje – 5 ir pan. Didžiausias iš visų analizuojamų šalių, lengvatinis tarifas maisto produktams nustatytas Vengrijoje (18 proc.). Tačiau reikia paminėti, jog kai kuriose šalyse, kaip pavyzdžiui Lietuvoje, Rumunijoje, Latvijoje, Estijoje, Bulgarijoje bei Kroatijoje, lengvatos maisto produktams išvis netaikomos. Jie apmokestinami šalyje galiojančiu standartiniu PVM tarifu.

Vaistai. Iš visų ES narių, lengvatinį PVM tarifą vaistams taiko 21 šalis. Tarifo dydis svyruoja nuo 0 iki 12 proc. Palankiausias 0 proc. tarifo dydis nustatytas Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje. Kitose šalyse, kaip pavyzdžiui Prancūzijoje taikomas 2,1 proc., Kipre - 5 proc., Nyderlanduose ir Portugalijoje 6 proc. tarifas. Didžiausias taikomas lengvatinis tarifas vaistams nustatytas Latvijoje. Jis siekia 12 proc. Lietuvoje kai kuriems vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms taikoma 5 proc. lengvata, kai asmenims įsigijimo išlaidos yra kompensuojamos visiškai arba iš dalies.

Knygos. Taikomos lengvatos knygoms galioja 17 šalyse. Mažiausias apmokestinimo tarifas yra Liuksemburge – 3 proc. Taip pat egzistuoja 6 proc. tarifas – Portugalijoje ir Belgijoje, 6,5 proc.

Graikijoje ir 7 proc. – Vokietijoje. Didžiausias tarifas nustatytas Latvijoje. Jis siekia 12 proc. Lietuvoje knygos ir neperiodiniai informaciniai leidiniai apmokestinami 9 proc. tarifu.

Laikraščiai. Iš ES šalių, 15 jų taiko lengvatinius tarifus laikraščiams. Taikomi tarifo dydžiai svyruoja nuo 0 iki 13 proc. Palankiausias tarifas nustatytas Jungtinėje Karalystėje. Kiek didesnis, 2,1 proc. tarifas nustatytas Prancūzijoje, Liuksemburge - 3 proc. ir pan. Didžiausias tarifas nustatytas Kroatijoje. Jis siekia 13 proc. Lietuvoje laikraščiams ir žurnalams nustatyta 9 proc. lengvata.

Keleivių vežimo paslaugos. Lengvatinius tarifus šioms paslaugoms taiko 15 ES šalių. Taikomo tarifo dydis skirtingas. Jis svyruoja nuo 3 iki 15 proc. Mažiausias 3 proc. tarifas egzistuoja Liuksemburge. 5 proc. tarifas nustatytas Kipre. Kitose šalyse, kaip Austrijoje Suomijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir Ispanijoje taikomas 10 proc. lengvatinio tarifo dydis susijęs su keleivių vežimo paslaugomis. Lietuvoje taip pat nustatytas lengvatinis tarifas keleivių vežimo paslaugoms ir jis apmokestinamas 9 proc. tarifu.

Remiantis Tarybos Direktyvoje 2006/112/EB nustatytomis taisyklėmis paaiškėjo, jog tokios šalys, kaip: Prancūzija, Liuksemburgas, Malta, Airija, Italija bei Jungtinė Karalystė nesilaiko priimtų nuostatų. Jos taiko daugiau nei du lengvatinius tarifus arba apmokestinamosios vertė yra mažesnė nei 5 proc. Taip pat išanalizavus ES šalyse egzistuojančius tarifus galima teigti, jog palankiausios sąlygos (kalbant apie šalyje taikomus lengvatinius tarifus) yra Jungtinėje Karalystėje. Šioje šalyje, lengvatiniai PVM tarifai taikomi būtiniausioms reikmėms, kaip pavyzdžiui: maisto produktams ir vaistams. Taip pat nustatytas 0 proc. tarifas knygoms ir laikraščiams bei keleivių vežimo paslaugoms. Lyginant Lietuvoje ir ES galiojančius tarifus, galima sakyti, kad Lietuvoje galiojantys PVM tarifai yra nepalankūs. Situacija blogina tai, jog mūsų šalyje netaikomos jokios lengvatos maisto produktams. Jie apmokestinami standartiniu 21 proc. tarifu. Nors kai kuriems vaistams, knygoms, laikraščiams, žurnalams ir keleivių vežimo paslaugoms taikomos lengvatos, bet palyginus juos su kitų ES šalių tarifais, galima sakyti, kad jie yra per dideli.

IŠVADOS

1. Pridėtinės vertės mokestis yra vienas populiariausių netiesioginių mokesčių ne tik Lietuvoje, bet ir visoje ES. Jis patrauklus dėl savo galios pritraukti dideles pinigines lėšas, nes yra nustatomas per kainų sistemą ir įskaičiuojamas į bendrą prekės ar paslaugos kainą už kurią vėliau sumoka vartotojai.
2. Pridėtinės vertės mokesčio surinkimą įtakoja daugelis veiksnių. Mokslinėje literatūroje autoriai išskiria šiuos pagrindinius: mokesčio tarifai, pardavimų apimtys šalyje, namų ūkių vartojimo išlaidos bei infliacija. Šie veiksniai glaudžiai susiję. Pakitus vienam veiksniai atitinkamai keičiasi ir kiti veiksniai.
3. Pridėtinės vertės, gyventojų pajamų, pelno mokesčiai ir akcizai yra pagrindiniai nacionalinio biudžeto pajamų šaltiniai. Savo svoriu valstybės biudžete vienareikšmiu lyderiu tapo PVM. Jis visu analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai sudarė 31,6 proc. Gyventojų pajamų mokestis – 15,6 proc., pelno mokestis – 6,1 proc. bei akcizai – 12,6 proc.
4. Išanalizavus iš pridėtinės vertės mokesčio surenkamas įplaukas 2008 – 2014 metų laikotarpiu, buvo pastebėta, jog 2009 metais jos ženkliai sumažėjo, t.y. 26,4 proc. lyginant su 2008 metais. Šį pasikeitimą sąlygojo šalyje vyravusi krizė ir ženkliai sumažėjęs BVP lygis. Visais kitais metais piniginių lėšų turėjo tendenciją didėti. Augimą skatino padidintas šio mokesčio tarifas ir gerėjanti ekonomika Lietuvoje.
5. 2009 metais standartinis pridėtinės vertės mokesčio tarifas buvo didintas du kartus: nuo 18 iki 19 proc., o vėliau iki 21 proc. Šis tarifas išliko nepakitęs visą analizuojamą laikotarpį. 2008 metais Lietuvoje galiojo tik vienas 5 proc. lengvatinis tarifas. Per visą laikotarpį lengvatinių tarifų dydis nė karto nebuvo keistas tik vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms. Knygoms ir šilumos energijai nuo 2009 metų pradėtas taikyti 9 proc. tarifas. Turizmui nuo 2009 metų buvo taikomas 21 proc. tarifas, išskyrus 2011 metus, kuomet buvo įvesta 9 proc. lengvata. Laikraščiai, žurnalai bei keleivių vežimo paslaugos nuo 2009 metų buvo apmokestintos 21 proc. tarifu dydžiu, o nuo 2013 metų – 9 proc. lengvatiniu pridėtinės vertės mokesčio tarifu.
6. 2008 – 2014 metais pardavimai šalyje turėjo tendenciją didėti, išskyrus 2009 metus, kuomet pardavimai sumažėjo 31,2 proc. Per visą analizuojamą laikotarpį daugiausia piniginių lėšų buvo gauta prekybos, apdirbamosios gamybos, transporto bei statybos veiklos sektoriuose. Didėjančius pardavimus sąlygojo kasmet augantis pridėtinės vertės mokesčio mokėtojų skaičius. Kiek mažiau mokėtojų buvo pastebėta tik 2011 metais. Jie sumažėjo per 0,2 proc. lyginant su 2010 metais.
7. Namų ūkių vartojimas sunkmečio laikotarpiu ženkliai sumažėjo: 2009 metais – 14,1 proc., o 2010 metais – 2,4 proc. Tai lėmė nuo 2009 metų padidintas standartinis PVM tarifas nuo 18

- iki 21 proc. ir panaikintos lengvatos (maisto produktams ir pan.). 2011 – 2014 metų laikotarpiu vartojimas augo. Tam įtakos turėjo didėjanti minimali mėnesinė alga ir vidutinis darbo užmokestis. Per visą analizuojamą laikotarpį, minimalioji mėnesinė alga padidėjo nuo 800 iki 1035 Lt., o vidutinis darbo užmokestis – nuo 1988,1 iki 2335,5 Lt.
8. 2008 – 2014 metų laikotarpiu infliacija šalyje kasmet didėjo. Visu analizuojamu laikotarpiu daugiausia augo būsto, vandens, elektros, dujų ir kito kuro kainos, taip pat maisto produktai ir nealkoholiniai gėrimai bei su sveikatos priežiūra susijusios paslaugos.
  9. Koreliacijos pagalba buvo nustatyta, jog pagrindinis veiksnys turėjęs lemiamą įtaką pridėtinės vertės mokesčio surenkamoms pajamoms buvo pardavimų apimtys šalyje. Gautas koreliacijos koeficientas $r=0,9863$ parodė, jog tarp šio veiksnio ir PVM pajamų egzistuoja labai stiprus ryšys. Antras veiksnys – namų ūkių vartojimo išlaidos. Gautas koreliacijos koeficientas $r=0,9029$ parodė, kad tarp šio veiksnio ir PVM pajamų egzistuoja stiprus ryšys. Mažiausią reikšmę turėjo vartotojų kainų indekso lygis. Gautas koreliacijos koeficientas $r=0,3975$ parodė, kad tarp šio veiksnio ir PVM pajamų vyrauja vidutinis ryšys.
  10. Išanalizavus pridėtinės vertės mokesčio standartinio tarifo dydžius ES buvo nustatyta, kad jis svyruoja nuo 17 iki 27 proc. (Lietuvoje 21 proc.). Mažiausias tarifo dydis nustatytas Liuksemburge, o didžiausias – Vengrijoje. Populiariausias šio mokesčio standartinis tarifas yra 20 proc. (taiko šešios ES narės) ir 21 proc. (taiko taip pat šešios ES šalys). Atsižvelgiant į ES mokesčių harmonizavimo politiką, galima sakyti, jog visos šalys laikosi taisyklių, t.y. nėra taikomas mažesnis nei 15 proc. standartinio tarifo dydis.
  11. Lengvatinių tarifų dydis vyrauja nuo 2,1 (Prancūzijoje) iki 18 proc. (Vengrijoje). Dažniausiai pridėtinės vertės mokesčio lengvatos taikomos maisto produktams. Lengvatas maistui taiko net 23 šalys. Tarifas svyruoja nuo 0 iki 18 proc. Rumunijoje, Latvijoje, Estijoje, Bulgarijoje, Kroatijoje ir Lietuvoje lengvatos maisto produktams išvis netaikomos. Vaistams lengvatas taiko 21 šalis. Nustatytas tarifo dydis vyrauja nuo 0 iki 12 proc. (Lietuvoje 5 proc. kai kuriems vaistams). Knygoms – 17 šalių. Lengvatinis tarifas svyruoja nuo 3 iki 12 proc. (Lietuvoje 9 proc. taikomas nuo 2009 metų). Laikraščiams lengvatas taiko 15 ES šalių, tarifo dydis yra nuo 0 iki 13 proc. (Lietuvoje 9 proc., taikomas nuo 2013 metų). Keleivių vežimo paslaugoms lengvatinius tarifo dydžius taiko 15 šalių. Nustatytas tarifo dydis svyruoja nuo 3 iki 15 proc. (Lietuvoje 9 proc., taikomas nuo 2013 metų). Atsižvelgiant į ES mokesčių harmonizavimo politiką, taikant lengvatinius tarifus ne visos šalys laikosi priimtų nuostatų, nes taiko daugiau nei du lengvatinius tarifus arba jų apmokestinamoji procentinė dalis yra mažesnė nei 5 proc.

REKOMENDACIJOS

1. Mažinti standartinį pridėtinės vertės mokesčio tarifą nuo 21 iki 18 proc., o vėliau, siekiant mokesčius harmonizuoti pasvarstyti ir apie Tarybos Direktyvoje nustatytą minimalų 15 proc. tarifo dydį. Sumažintas pridėtinės vertės mokesčio tarifas leistų atpiginti prekes ir paslaugas (pavyzdžiui: maisto produktus, drabužius, degalus ir t.t.). Tai savaime skatintų didesnę namų ūkių vartojimą. Atlikta analizė parodė, jog vartojimas yra antras veiksnys pagal svarbą įtakojantis pridėtinės vertės mokesčio surenkamas pajamas. Išaugus vartojimui į šalies nacionalinį biudžetą būtų surinkta daugiau pajamų. Tai patvirtina faktas, jog 2008 metais šalyje dar galiojant 18 proc. pridėtinės vertės mokesčio tarifui buvo surinkta daugiau pajamų nei 2009 metais.
2. Mažinant pridėtinės vertės mokesčio tarifą, darbo autorė siūlo atitinkamai didinti pelno mokestį iki 18 proc. ar daugiau, atsižvelgiant į tai, kad jį moka verslo įmonės. Be to, šis mokestis visu analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai sudarė tik 6,1 proc. visų į šalies nacionalinį biudžetą surinktų pajamų, o tai penkis kart mažiau nei buvo surinkta iš pridėtinės vertės mokesčio. Šiuo metu pelno mokesčio tarifas yra 15 proc. Anksčiau Lietuvoje jau buvo taikytas didesnis pelno mokesčio tarifas. Nuo 1995 iki 1999 metų tarifas buvo 29 proc., o nuo 2000 iki 2002 metų – 24 proc. Tik nuo 2002 metų nuspręsta jį sumažinti.
3. Taikyti lengvatinį tarifą pagrindiniams maisto produktams, nes nustatytas 21 proc. tarifas yra per didelis. Sumažinus tarifą, sumažėtų kainos, o tai reiškia, jog atitinkamai išaugtų namų ūkių vartojimas. Darbo autorė siūlo jį sumažinti, nes įsigaliojus pridėtinės vertės mokesčiui, maisto prekės 1994 – 1995 metais buvo neapmokestinamos. Nuo 1995 iki 1997 metų, maisto produktams buvo taikomas 9 proc. lengvatinis tarifo dydis, tačiau nuo pastarųjų metų pradžios pradėtas taikyti standartinis pridėtinės vertės mokesčio tarifas. Tiesa, iki 2009 metų šalyje dar buvo taikoma lengvata šviežiai atšaldytai mėsai ir valgomiems subproduktams ir šviežiai atšaldytai, užšaldytai, giliai užšaldytai naminių paukščių mėsai ir jų valgomiems subproduktams, taip pat gyvoms, šviežioms ir atšaldytoms žuvims. Tačiau ir šią lengvatą buvo nuspręsta panaikinti.

LITERATŪRA

1. Bagdanavičius, J., Stankevičius, P., Lukoševičius, L. (1999). *Ekonomikos terminai ir sąvokos: mokomasis žodynas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. Prieiga per internetą: <<http://www.biblioteka.vpu.lt/elpu/15260.pdf>>
2. Balčiūnaitė, S., Grigaitytė, A. (2010). *Netiesioginių mokesčių tarifų keitimo poveikio Lietuvos biudžeto pajamoms analizė*. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367173564652/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>
3. Balčiūnas, S., Juozaitienė, L., Rudytė, D., Tijūnaitienė, R. (2014). *Bakalauro studijų darbų rengimo metodinės rekomendacijos*. Šiaulių universitetas: Socialinių mokslų fakultetas. Prieiga per internetą: <<http://www.su.lt/bylos/fakultetai/smf/vk/leidinys.pdf>>
4. Balčiūnienė, S. (2011). *Mokesčių sistemos reforma krizės kontekste* (magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas). Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110705_125405-37135/DS.005.0.01.ETD>
5. Bartosevičienė, V. (2006). *Ekonominė statistika: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
6. Barzdaitė, A. (2011). *Pridėtinės vertės mokesčio įtakos nacionalinio biudžeto pajamoms analizė* (magistro darbas, Šiaulių universitetas). Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110803_082832-24599/DS.005.0.01.ETD>
7. Batova, M. (2010). *Nusikalstamų veikų, susijusių su PVM grobstymu problematika Lietuvoje*. Prieiga per internetą: <<https://ojs.kauko.lt/index.php/stmd/article/viewArticle/188>>
8. Beinaravičiūtė, R. (2013). *LR savivaldybių biudžetų sudarymo praktika ir vykdymo tendencijos (Alytaus miesto savivaldybės pavyzdžiu)* (magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas). Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20130626_183330-56939/DS.005.0.01.ETD>
9. Bendikienė, D., Janišauskienė, V. (2014). *Gyventojų pajamų mokesčio surinkimą Lietuvoje lemiančių veiksnių analizė*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos.
10. Bendikienė, D., Šaparnis, G. (2006). *Changes in the Imposition of Value Added Tax in Lithuania*. Prieiga per internetą: <<http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/inzeiko/47/1392-2758-2006-2-47-23.pdf>>
11. Blažytė, V., Norkuvienė, A. (2007). *Nacionalinio biudžeto pajamų kitimo tendencijos*. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367183786499/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>
12. Brazdžiūnas, T. (2011). *Mokesčiai, kaip valstybės pajamų šaltinis* (magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas). Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120124_125831-47626/DS.005.0.02.ETD>
13. Bronikauskaitė, D. (2014). *Lietuvos fiskalinė politika po įstojimo į ES* (magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas). Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2014~D_20140603_133639-54541/DS.005.0.01.ETD>
14. Buckiūnienė, O. (2011). *Finansų teorijos pagrindai: mokomoji knyga*. Vilniaus kolegija.
15. Buškevičiūtė, E. (2006). *Viešieji finansai*. Kaunas: Technologija.
16. Davulis, G. (2009). *Ekonomikos teorija*. Vilnius: MRU.
17. Dilius, A., Kareivaitė, R. (2010). *Pridėtinės vertės mokesčio tarifo analizė Lietuvoje darnaus vystymosi kontekste*. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367175482222/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>

18. Europa: ES teisės aktų santraukos. (2011). *Bendroji pridėtinės vertės mokesčio sistema*. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/legislation_summaries/taxation/131057_lt.htm#AMENDINGACT>
19. *European Union VAT rates*. (2015). Prieiga per internetą: <<http://www.vatlive.com/vat-rates/european-vat-rates/eu-vat-rates/>>
20. Europos Komisija. (2014). *Kova su mokesčių slėpimu*. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-121_lt.htm>
21. Europos Sąjunga. (2006). *Tarybos Direktyva 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos*. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0112&from=LT>>
22. Fedosiuk, O. (2010). *Sukčiavimas pridėtinės vertės mokesčio srityje: samprata ir kvalifikavimo pagrindai*. Prieiga per internetą: <file:///D:/Downloads/9_Fedosiuk.pdf>
23. Finansų ministerija. (2015). *Pridėtinės vertės mokesčiai, tarifai*. Prieiga per internetą: <<http://www.finmin.lt/web/finmin/pvm>>
24. Ivaškaitė – Tamošiūnė, V. (2014). *Persikirstomasis pridėtinės vertės mokesčio vaidmuo Lietuvoje*. Prieiga per internetą: <www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vse/archyvas/dwn.php?id=366122>
25. Jakštonytė, G. (2011). *Verslo subjektų apmokestinimas*. Kaunas: Technologija.
26. Jurevičienė, D., Gausienė, E. (2010). *Finansinės gyventojų elgsenos ypatumai*. Prieiga per internetą: <<http://www.btp.vgtu.lt/index.php/btp/article/view/btp.2010.25/26>>
27. Kuzenko, M. (2009). *Regulations of Value Added Tax in European Union and Latvia. Problems and Solutions*. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2009~ISSN_1392-3110.N_3_17.PG_39-49/DS.002.1.01.ARTIC>
28. Lenartova, G. (2011). *Tax harmonization in European Union*. Prieiga per internetą: <http://spek.hu/anyagok/Gizela_Lenartova_Tax_harmonization_in_the_EU.pdf>
29. Leontjeva, K. (2013). *Reikia skubiai sumažinti PVM*. Prieiga per internetą: <http://www.mzinios.lt/lt/2013-11-06/straipsniai/poziuris/reikia_skubiai_sumazinti_pvm.html>
30. Lietuvos Respublikos Muitinė. (2008 – 2014). *Veiklos ataskaitos*. Prieiga per internetą: <<http://www.cust.lt/web/guest/veikla/kryptys/ataskaita>>
31. Lietuvos Respublikos Seimas. (2002). *Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas*. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=456499>
32. Lietuvos Respublikos Seimas. (2003). *Biudžeto sandaros įstatymas*. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=468453>
33. Lietuvos Respublikos Seimas. (2004). *Mokesčių administravimo įstatymas*. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=231855&Condition2=>>
34. Lietuvos Respublikos Seimas. *Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo pakeitimai*. (2009 – 2014). Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.susije_l?p_id=163423&p_rys_id=1>
35. Lietuvos Statistikos departamentas. (2008 – 2014). *BVP*. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=2930cd6a-5463-4aa5-9819-379496f9d133>>
36. Lietuvos Statistikos departamentas. (2008 – 2014). *Namų ūkio vartojimo išlaidos*. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M2010207&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=19607&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>>

37. Lietuvos Statistikos departamentas. (2013). *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida*. Vilnius.
38. Lietuvos statistikos departamentas. (2015). *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida*. Prieiga per internetą: <<https://www.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=17860>>
39. Novošinskienė, A. (2012). *Nepriklausomos Lietuvos mokesčių sistemos raidos tyrimas*. Prieiga per internetą: <http://afms.asu.lt/mokslo_zumalas_2012_0.pdf#page=165>
40. Pagirskienė, Z. (2007). *Makroekonomikos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus verslo teisės akademija.
41. Pavlovičienė, A. (2006). *ES valstybių narių tiesioginių mokesčių sistemų ir gyventojų apmokestinimo tvarkos lyginamoji analizė* (magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas). Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20070115_102232-20775/DS.005.0.02.ETD>
42. Popelnikova, N., Žaptorius, J. (2012). *Lietuvos mokesčių sistemos analizė*. Prieiga per internetą: <<http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/conference/2012/paper/viewFile/28/75>>
43. Radavičienė, I. (2013). *Netiesioginių mokesčių surinkimo analizė Lietuvoje ir perspektyvų pagrindimas 2005 – 2011 metais* (magistro darbas, Šiaulių universitetas). Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2013~D_20130211_091426-81093/DS.005.0.01.ETD>
44. Ramanauskaitė, R. (2009). *Lietuvos mokesčių sistemos ekonominė analizė ir įvertinimas* (magistro darbas, Šiaulių universitetas). Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090909_084937-44419/DS.005.0.01.ETD>
45. Rudzkienė, V. (2005). *Socialinė statistika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
46. Ruškytė, D., Rutkauskas, A. V., Navickas, V. (2012). *Mokesčių ir darbo rinkos sąveika*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.
47. Senda, A., Skačkauskienė, I. (2014). *Veiksnių, turinčių įtakos nacionalinio biudžeto balansui, tyrimas*. Prieiga per internetą: <<http://www.mla.vgtu.lt/index.php/mla/article/viewFile/mla.2014.007/1102>>
48. Skačkauskienė, I. (2012). *Valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamos*. Vilnius: Technika.
49. Smalenskas, G. (2007). *Finansai: mokomoji knyga*. Vilnius: Homo Liber.
50. Stačiokas, R. (2003). *Apmokestinimas ir mokesčiai Europos Sąjungoje*. Kaunas: Technologija.
51. Statistikos departamentas. (2011). *Lietuvos Statistikos metraštis*. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=14739>>
52. Statistikos departamentas. (2014). *Lietuvos Statistikos metraštis*. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=2910>>
53. Sudavičius, B. (2013). *Trumpalaikis ir ilgalaikis biudžeto planavimas Lietuvos Respublikoje*. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/5/articles/1258/public/7-19.pdf>>
54. Šipavičius, A. (2013). *Svarbiausia – vidaus rinkos apsauga*. Prieiga per internetą: <http://www.mzinios.lt/lt/2013-11-02/straipsniai/poziuris/svarbiausia_vidaus_rinkos_apsauga.html>
55. Štrimeikienė, D., Mikalauskienė, A. (2006). *Lietuvos mokesčių sistema ES kontekste*. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367179868701/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>
56. Tamašauskienė, Z., Žadvidaitė, A. (2011). *Mokesčių sistemos Lietuvoje kitimo įtakos biudžeto pajamoms ekonominis vertinimas*. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367174920890/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>
57. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.

58. Vainienė, R. (2012). *Kodėl kyla kainos?* Prieiga per internetą: <<http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/bendroji-ekonomine-politika/ruta-vainiene-kodel-kyla-kainos/lrinka>>
59. Valstybinė mokesčių inspekcija prie LR finansų ministerijos. (2008 – 2014). *VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga*. Prieiga per internetą: <<http://www.vmi.lt/cms/ataskaitu-archyvas>>
60. Valstybinė mokesčių inspekcija. (2011 – 2014). *Pridėtinės vertės mokesčio mokėtojų skaičius*. Prieiga per internetą: <<http://www.vmi.lt/cms/juridiniai-asmenys>>
61. Valstybinė mokesčių inspekcija. (2015). *Pridėtinės vertės mokesčiai*. Prieiga per internetą: <<https://www.vmi.lt/cms/pridetines-vertes-mokestis4>>

PRIEDAI

PVM deklaracija

Pildyti tik didžiosiomis spausdintinėmis raidėmis		F R 0 6 0 0	Versla 0 2	
 4 0 5 9 2 2 0 1 7 9 9 0 0		Forma pateiktina Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos vėlininko 2004 m. kovo 1 d. įsakymu Nr. VA-29 (2009 m. gruodžio 22 d. įsakymo Nr. VA-102 redakcija)		
Pildo AVMI darbuotojas				
1	Mokesčių mokėtojo pavadinimas/ vardas, pavardė			
2	Mokesčių mokėtojo identifikacinis numeris (kodas)	3	PVM mokėtojo kodas	L T
4	Buvinės adresas			
5	El. pašto adresas ar telefonas			

PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO DEKLARACIJA

6	Pildymo data	M M M M – m m – d d	Registracijos Nr.	
7	Mokestinis laikotarpis nuo	M M M M – m m – d d	iki	M M M M – m m – d d
8			9	☐ Pirminė ☐ Patikslinta
9	Deklaracija	☐ Mokestinio laikotarpio ☐ Išregistruojamo iš PVM mokėtojų ar likviduojamo asmens paskutinio mokestinio laikotarpio	10	Pagrindinė vykdomos veiklos rūšis (pagal EVRK)

I. Prekių tiekimo ir paslaugų teikimo sandoriai

Apmokestinamoji vertė

11	PVM apmokestinami sandoriai	
12	PVM apmokestinami sandoriai, kai PVM išskaito pirkėjas (95 str. nustatytais atvejais)	
13	PVM neapmokestinami sandoriai	
14	Suvarijimas privatiems poreikiams	
15	Ilgalaikio materialiojo turto pagaminimas	
16	Sandorių, kuriems taikoma spec. apmokestinimo schema, marža	
17	Prekių eksportas (0 proc.)	
18	ES PVM mokėtojams pateiktos prekės (0 proc.)	
19	Kiti PVM apmokestinami sandoriai (0 proc.) *	
20	Už Lietuvos ribų įvyktų sandoriai (ne PVM objektas Lietuvoje)	

III. Pirkimo ir importo PVM

25	Išgytų prekių ir paslaugų pirkimo PVM	
26	Sumokėtas importo PVM	
27	Importo PVM, kurio įskaitymą kontroliuoja VMI	

II. Prekių ir paslaugų įsigijimo sandoriai

Apmokestinamoji vertė

21	Iš ES įsigytos prekės	
22	Iš ES įsigytos prekės trikampel prekybai	
23	Iš užsienio valstybių įsigytos paslaugos	
24	Iš jų: įsigytos iš ES PVM mokėtojų	

IV. PVM atskaitos dalis (procentais)

28	Kalendorinių metų proporcinis PVM atskaitos procentas	

V. Pardavimo PVM, PVM atskaita, mokėtinas (grąžintinas) PVM

29	Standartinio tarifo pardavimo PVM	
30	9 proc. pardavimo PVM	
31	5 proc. pardavimo PVM	
32	Pardavimo PVM (95 str. nustatytais atvejais)	
33	Pardavimo PVM (96 str. nustatytais atvejais)	
34	Iš ES įsigytų prekių pardavimo PVM	
35	Atskaitomas PVM	

36 Mokėtinas (biudžetą arba grąžintinas iš biudžeto (-) PVM (27+29+30+31+32+33+34+35)

* Pridedamos naujų transporto priemonių tiekimo / kitas ES valstybes nares dokumentų kopijos

Vadovas (asmuo)			
	(parašas)	(vardas, pavardė)	
Vyr. buhalteris (buhalteris)			
	(parašas)	(vardas, pavardė)	

2 priedas

1 lentelė

VMI administruojamo PVM faktinės pajamos

	Faktas	Fakto pokytis	
		tūkst. Lt	%
2008 m.	7376575	-	-
2009 m.	5601258	-1775317	-24,1
2010 m.	5723638	122380	2,2
2011 m.	6539310	815672	14,3
2012 m.	6567518	28208	0,4
2013 m.	8318778	1751260	26,7
2014 m.	9354583	1035805	12,5

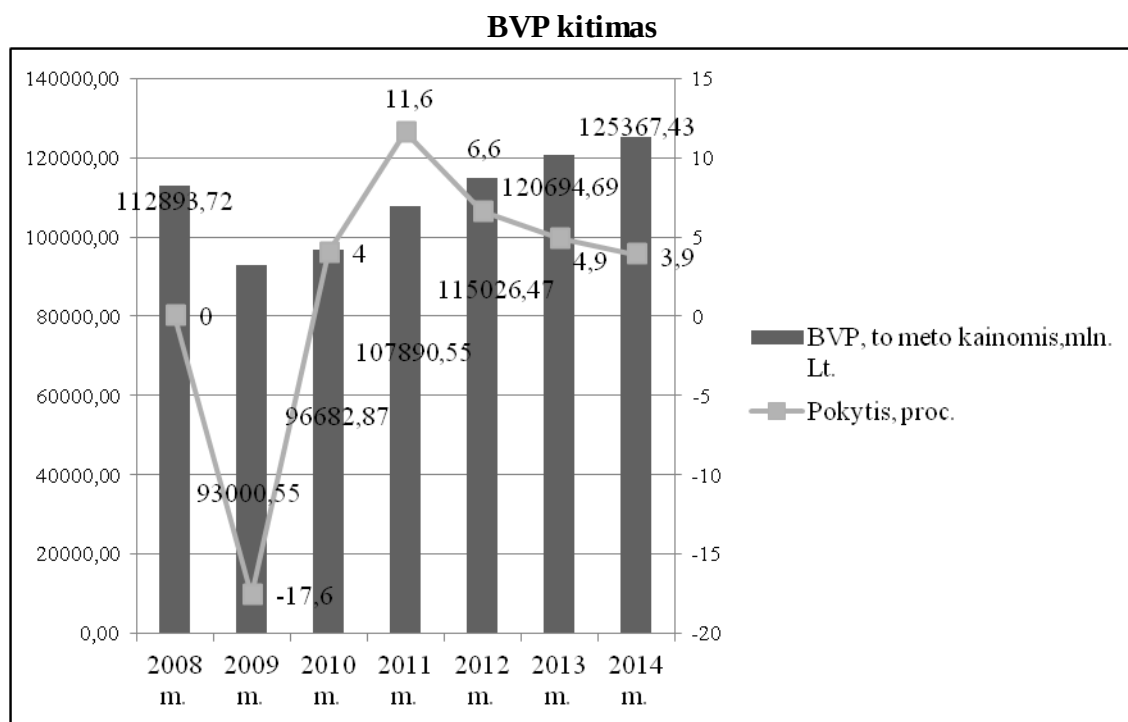
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitomis (2008 – 2014 m.)

2 lentelė

Muitinės administruojamo PVM faktinės pajamos

	Faktas	Fakto pokytis	
		tūkst. Lt	%
2008 m.	1865602	-	-
2009 m.	1198000	-667602	-35,8
2010 m.	1570389	372389	31,1
2011 m.	1963193	392804	25
2012 m.	2149989	186796	9,5
2013 m.	570058	-1579931	-73,5
2014 m.	83628	-486430	-85,3

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Muitinės veiklos ataskaitomis (2008 – 2014 m.)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamentu 2008 – 2014 m.

4 priedas

PVM pagal ekonomines veiklas

Veiklos pavadinimas	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė	6254543	5378903	5619692	6974754	8208715	9594026	9662490
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	868445	341851	443131	685713	702029	802564	786019
Apdirbamoji gamyba	61368505	43128296	50908560	66880667	71433115	74126740	71636869
Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas	9599824	9875887	12902694	13609828	13739097	13271045	11596662
Vandens tiekimas nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas	1601258	1272546	1477271	1752733	1892248	1894170	2087476
Statyba	22562374	10970989	10233200	12040430	12499750	13925054	16393349
Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	104172673	73629501	77861307	90734036	101657580	108191130	113864484
Transportas ir saugojimas	21664867	15119659	17649899	21994310	26000112	27535462	28893395
Apgyvadinimo ir maitinimo paslaugų veikla	2205414	1633671	1662161	1938118	1957512	2109975	2292476
Informacija ir ryšiai	6765781	5889333	5535899	5789266	6023159	5949678	6200570
Finansinė ir draudimo veikla	15727647	8744122	8446984	9171590	8458960	9069125	9006440
Nekilnojamojo turto operacijos	4663040	3974998	3514263	3566475	4398027	4610560	5274257
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	13714767	4799875	4773437	9032981	5441559	5620959	6027908
Administracinė ir aptarnavimo veikla	3556791	2702840	3165631	3327291	3836392	4279035	4820476
Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas	123810	111621	116 882	206812	136010	113565	158456
Švietimas	632820	582028	596146	729275	689943	656103	662402
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	2172032	2177517	2039219	2307687	2367108	2288702	2442781
Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	1253592	836413	679858	851333	891024	933945	1061105
Kita aptarnavimo veikla	797463	516667	487292	495336	472948	503086	496984
Namų ūkių, samdančių darbininkus, veikla; namų ūkių veikla, susijusi su savoms reikmėms tenkinti skirtų nediferencijuojamų gaminių gamyba ir	-	-	2	1099	480	1031	3894

paslaugų teikimu							
Nenustatyta ekonominė veikla	204791	1689470	1753	1702706	45822	808222	495
Iš viso:	279910437	193376188	208115280	26088080	270851591	286284180	293368990

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis VMI nacionalinio biudžeto pajamų ataskaitomis (2008 -2014 m.)

5 priedas

Vidutiniai metiniai vartojimo prekių ir paslaugų kainų pokyčiai

	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Maisto produktai ir nealkoholiniai gėrimai	15,9	1,6	-0,5	8,3	3	1,7	0,8
Alkoholiniai gėrimai ir tabako gaminiai	15,2	15	11,1	1	3,6	2,9	3,7
Drabužiai ir avalynė	-4	-8,3	-5,8	-1,2	0,9	1,1	-0,2
Būstas, vanduo, elektra, dujos, kitas kuras	19,3	11,6	4,7	8,3	6,2	0,5	-0,9
Būsto apstatymas, namų apyvokos įranga ir kasdienė būsto priežiūra	5	2	-2,9	-0,2	1,5	1,1	-0,2
Sveikatos priežiūra	11,1	17,6	1,2	0,8	2,1	1,8	1,3
Transportas	11,8	-1,3	5,9	8,1	4,1	-0,8	-2
Ryšiai	-2,9	-1	-5	-3,1	-2	-4,6	-6,3
Poilsis ir kultūra	1,5	1,4	-2,1	-1,5	0,8	1,1	0,4
Švietimas	8,8	10,7	7,7	0,5	3,1	3,6	1,1
Viešbučiai, kavinės ir restoranai	16,1	7,1	-0,7	2,1	3,7	2,5	2,9

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos metraščiu (2011;2014); Statistikos departamentu (2015)